



D.r A

IACOBI LOBBETII LEODIENSIS E SOCIETATE IESV, DE FORTITVDINE ET CONSTANTIA CHRISTIANA LIBRI TRES.

AD REVERENDVM ADMODVM
IN CHRISTO PATREM
MVTIVM VITELLESCVM
SOCIETATIS IESV
Præpositum Generalem; ipso conditæ
SOCIETATIS
ANNO SÆCVLARI.
M. DC. XL.



{*,*}

LEODII,
Ex Officina IOANNIS OVWERX, Suæ Celsitud.
Typog. jurati è regione Palatij.

ADMODVM
REVERENDO PATRI
IN CHRISTO
PATRI MVTIO
VITELLESCO
SOCIETATIS IESV
PRÆPOSITO
GENERALI.

ANNO SÆCVLARI,
VOTVM SÆCVLARE.


Git olim, & quidē ſtudioſè, ac fortiter Adm. R. P. Iacobus Lainius, vt Generalatum, quem annuente Societate vniuerſa ſuſceperat, eadē approbante aliquando deponeret. Habitum eâ de re, Primorum Patrum Concilium, atque ex more ad ſuffragia itum. P. Bo-

badilla, vt facili, & amœno erat ingenio, pro sua in eum beneuolentia: ac præsertim pro studio curaq; fouendæ, atque augendæ Societatis, his suffragium suum verbis inscripsit.

Histor. Societ. P. 2. l. 5. n. 122.

Quod ad Generalatum spectat, sententia mea hæc est; vt quemadmodum Constitutiones iubent, perpetuus ad vitam sit; inq; Tua Reuerentia ita sit stabilis, vt in annos duret centum. Siq; post mortem ad vitam remigrares, meum suffragium est, vt munus hoc tibi reddatur, & vsque ad supremum generalis iudicij diem prorogetur.

Hæc ille calamo notauit, atque vt ijs fides maior esset, sua etiam manu signauit.

Scio & in scholis, & in pulpitis agitari potuisse quæstioné. Si vitę, cui

cui antea ceſſiſſet, redditus is fuiſſet, an etiam & officio? ſcio, inquam id à pleriſq; ex iure negandum, ſcio tamen etiam ab omnibus ex ſingulari quodam in eum affectu fuiſſe concedendum. Et ſanè concederemus illud ipſum omnes, Adm. R. P. V. ſi nobis primùm à morte eriperetur, ac deinde vitæ redonaretur. Verum, nè in eas quæſtiones abeamus, ſed potius demus aliud, quod extra litem, & controuerſiam ſit; illudque à Deo Rege ſæculorum vno precemur ore, animoque, vt vitam (quâ ad commune Societatis bonum fruimur) Adm. R. P. V. faciat eſſe diuturnam, nec eam (ſi modo cæli leges patiantur) reſcindi velit niſi quam tardiſſimè, & ſi placet, poſt ſæculũ etiam alterum. Primum enim (quæ fuit amabilis

Dei

Dei prouidentia) iam vidit: & si in eo quod hactenus gessit munere, centum annos non recensuerit: at saltem Societatem suæ curæ concreditam ad centesimum perduxit, & quidem adeo valentem, ac vegetam, vt iactare possit voces haud multum absimiles ijs quas olim Caleb apud Iosue.

Ep. Romæ data. Anno. 1639. 15. Nouemb.

Hodie centum *annorum sum sic valens, vt eo valebam tempore, quando ad explorandum* missa *sum: illius in me temporis fortitudo vsq; hodie perseuerat tã ad bellandum, quam ad gradiendum,*

Iosue c. 14. v 11.

Minima Societas IESV apud Imperatorem suum IESVM hæc ingenuè profiteri potest. *Hodie centum sum annorum sic valens vt valebam eo tempore*, quo primum enata, exploratum abij qua parte,

qui-

quibusúe vijs vtramque solis domum tuo subiugarem imperio: *illius in me temporis fortitudo vsque hodie perseuerat*: illius, inquam, temporis, quo Ignatium habuit Italia, Xauerium India, & Iaponia, Lainium Gallia, Rodericium Lusitania, Fabrũ Hispania, Iaium Germania, Paschasium, & Salmeronem Hibernia; Codurium Velitrę, Bobadillam Insula Ænaria; omnes omnino tanquam exploratores expeditos *tam ad bellandum* contra Diuini Nominis hostes acerrimos, *quam ad gradiendum* ad vltimos vtriusque orbis fines.

Decem Primi Patres toto fere orbe sparsi.

Et hi quidem sunt Societatis nostræ Duces, ac Progenitores, quorum fortitudo vsque hodie in filijs, Posterisque perseuerat. Et hoc tuo inprimis (ô supreme Rex sæculo-

rum

rum) beneficio; tua deinde gratia, Virgo Mater, & fauore vestro superi omnes: ac denique secundum illos, labore, studioque tuo *Admodum Reuerende Pater*. Te enim illi Societatis IESV Præpositum Generalem voluere, vt ei talis esses, qualis ex Diui Gregorij voto Animarum Rector: *Mater pietate, Pater disciplinâ.* Verum ne longius, sentio enim tacitè moneri me, vt parcam verbis, laudibusque tuis: & verò parcam, tuaque iubente modestia conticescam. Audebo tamen libellum hunc meum DE FORTITVDINE, CONSTANTIAQVE CHRISTIANA, tuo nomini inscribere. Erit ille syncerus animi mei testis, & licet rudis sit, atque impolitus, permixtus tamen cumulo aliorum operum, & locum,

Pastoral. c. 7.

&

& gratiam inueniet: ſimulque (vt ibi deſinam vnde cœpi) deferet in Vrbem Authoris ſui votum ſimile ei, quod olim fuit P. Bobadillæ: *In Tua Reuerentia Generalatus ita ſit ſtabilis, vt in annos duret centum:* neq; vnquam in terris deſinat, niſi vt in cœlis duret in ſæcula, ipſamque, quanta, quanta eſt, æternitatem.

Leodio 6. Iulij,
ANNO M. DC. XL.

Admodum R. P. V. ſeruus in Chriſto, & filiorum minimus,

IACOBVS LOBBETIVS.

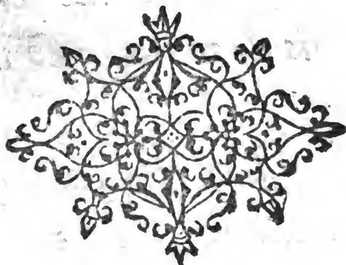
LECTORI BENEVOLO.

EST mihi de Fortitudine, Constantiaq; Christiana breuis disceptatio, in qua ne me damnes, Amice Lector, quasi actũ agam. Scio Viros magnos, Scriptoresq; illustres in id fere argumenti genus incubuisse. Lipsius à Doctis ingenij monumentis orbi notissimus, duos Libros inscripsit de Constantia in malis publicis. Theophilus Rainaudus è Societate Iesu calamũ longius duxit, atq; etiam

etiam de priuatis malis multa fusè, doctèq; in Posteros emisit; vti & alij, quos in præsentia taceo. Quid igitur ab illis reliquum, inquiet vnus aliquis? omnino permultum. Est enim eius generis argumentum illud, in quo vt copiosè dixeris, supererit tamen quod efferas copiosius. Et verò ab illis aliquid noui edere me credo; quamuis de materia nō noua. Nam etsi Authores illos, aliosq; legissem ipse studiosius, ex iis tamen omnino pauca, ex Collectaneis meis quamplurima eam in rem congreßi; tibique

que reddenda putaui, beneuole Lector, vt in malis, quæ nos velimus, nolimus impetunt, aliqua habeas, si non tollendo; at saltem leniendo doloris sensu. Quod si assequor, & meo, & tuo etiam calculo rem vtilem fecero.

LIBER





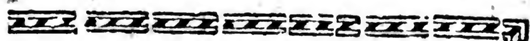
IACOBI LOBBETII LEODIENSIS E SOCIETATE IESV DE FORTITVDINE, ET CONSTANTIA CHRISTIANA, LIBRI TRES.

EX ijs malis quæ nos circumſtant ac premunt: quędā nobis inſita ſunt, & quodammodo congenita; vt morbi, ſitis, fames, aliaq́ue prope innumera, quæ conſequitur mors ipſa breuis æui meta: quædam deforis appellunt, & nos pul-

ſant aliena potiùs maleuolentia, quam vitio noſtro: quædam deniq́ue non quemq́; priuatum modo inuoluunt, ac turbāt; ſed Ciuitates, Reſpublicas, & Regna quatiunt, ſuiſq́ue veluti ſedibus dimouent.

Ne porro hic etiam ſapientis animum de ſua conſtantia, & firma quaſi ſtatione depellant, opere pretium facturum me putaui; ſi de ijs tres Libros ſcriberem, futuros amico Lectori vel remedio, vel ſolatio.

Primus complectetur ea mala, quæ naturæ quodammodo ſunt, ac neceſſitatis. Alter quæ aliorum inuidia, culpave nobis inferuntur. Poſtremus deniq́ue quæ ad publicas attinent calamitates; quibus addemus pauca de actu fortitudinis, qui in aggreſſione conſiſtit.



PROOEMIVM.

CAPVT I.

Quid sit, & quotuplex Fortitudo?

FOrtis esse, & dici potest vnus aliquis, vel à robore corporis, viq́ue lacertorum; vel ab habitu qui animæ insidet, eamq́ue dispo- nit ad ardua quæq; ac terribilia aut suscipienda, aut sustinenda; vel denique à potentiâ ad operandum: hæc fere vni Deo propria, ac singularis; nec enim à corpore, & neruosâ artuum compage fortis audire potest, cum sit illius expers: nec à qualitate menti diuinę insitâ: eam enim non patitur actus omnino purissimus, cui etiam nihil difficile sit, & arduum: superest ergo vt ab infi-

Eth. 2.
Eth. 3.

infinitâ potentiâ, & agendi virtute fortis appelletur Deus: at homo, qui neruis compingitur, & hæret ossibus, ab illis quoque fortis nuncupari potest: sed ea fortitudo cum animantibus illi communis: hæc autem, quę inhęret animo, illi propria, ac singularis: & de hac mihi in præsentiâ est disceptatio; & vero ea in scholis dubiâ, & ancipiti doctorum inter se pugnâ pridem est ventilata.

Q. 123. ar. 2. D. Thomas purioris philosophiæ ocellus, fortitudinis nomen, remque ipsam aliter, atque aliter vsurpare solet.

Primùm pro firmitate animi in bono honesto; & sic non vna, singularisq; est virtus, sed omni quodammodo virtuti seruit, eiusq; custos est fidissima, ne à bono hone-

ſto vllis incommodis, aut periculis auelli ſe, aut dimoueri patiatur.

Ea ſententia prius placuit Ambroſio; ita enim ſuaui eloquentiâ diſcurrit.

In duobus generibus fortitudo ſpectatur animi. Primo, vt externa corporis pro minimis habeat; & quaſi ſuperflua deſpicienda magis, quàm expetenda ducat. Secundo, vt ea, quæ ſumma ſunt, omneſque res, in quibus honeſtas, & illud πρέπον cernitur; præclarâ animi intentione vſque ad effectum perſequatur. Lib. 1. de offic. c. 35.

Preſſius ab alijs accipitur fortitudo, vt ea ſit firmitas animi in ſuſtinendis, & repellendis ijs, in quibus difficillimum eſt animum regere, & ſtatum rationis retinere. Vbi enim peculiaris quædam eſt difficultas in retinēdo rationis pręſcripto,

morem, audaciamq́ue moderando: vel eâ tantum consideratione, quia ita fieri decens, ac necessum est ab homine, qui ratione præditus sit, aut philosophiæ præceptis imbutus, aut illustri familiâ, clarisq́ue maioribus prognatus.

Altera supernaturalis est, & fidem, affectumq́ue naturâ superiorem præsupponit, & prudẽtiâ eiusdem ordinis, vt regulâ vtitur. Hæc qualemcumq́ue malorum incumbentium molem excipit, ac tolerat, vel eo tantum, quod agere, & pati fortia, sit Christianum.



CAPVT II.

Quæ sint partes fortitudinis?

FOrtitudo nõ vna, simplexq́ue qualitas, sed velut vrbana quędam humanæ mẽtis est vestis, quæ suis

ſuis conſtat partibus : eæ quatuor ab Auguſtino recenſentur.

Fortitudo, inquit, *eſt conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeſsio: eius partes, magnificentia, fidentia, patientia, perſeuerantia.* Lib. 83. q. 31.
Dicuntur illæ partes ex ipſius fortitudinis officijs, quæ in duobus potiſſimùm ſita; in *aggrediendo*, & in *ſuſtinendo*: ad quorũ ſingula etiam alia duo requiruntur.

Primùm alacritas, & quædam animi promptitudo ad periculum vltro quaſi, & ſpontaneè ſuſcipiendum; & hanc præſtat *fidentia*: qui enim de ſuperando imminenti periculo ſpem, ac fiduciam hauſerit, altèq́ue admiſerit, is facilis, ac pronus periculum tentabit atq́; induet.

Alterum eſt *ſtrenuitas* in executione: & hanc tribuit *magnificen-*

tia, quæ, teste Augustino, *est rerum magnarum, & excelsarum cum animi ampla quadam, & splendida propositione, cogitatio, & administratio.*

Ab his duabus virtutibus, quæ fortitudini vel pedissequæ, vel comites, vel, si mauis, filiæ sunt, parsque matris non exigua; præsidium affertur, vis, & robur ad audendum, & aggrediendum.

Alterum Fortitudinis munus est grauia, ac difficilia pati, ac sustinere, & huic officio seruiunt binę virtutes velut illius administræ: hinc scilicet *patientia*, quæ tristitiam, doloremque compescit, animumque continet, ne hisce passionibus euictus, à recto, & decoro desciscat: inde vero *perseuerantia*, ne diuturnitate malorũ quasi succumbens, & fatiscens bene cœpta abrumpat, & desinat.

Macrobius in ſomnio Scipionis, ſupra explicatis fortitudinis partibus, tres alias adducit, ſcilicet *magnanimitatem*, *ſecuritatem*, & *conſtantiam*, quas tamen bonâ illius veniâ etiam alijs ſubijciemus, dicemuſq́ue ijs ipſis facilè comprehendi; addemus tamen, tum lucis gratiâ, tum ad formandos mores, conditiones omnino viginti, quas Ariſtoteles in viro magno requirit. Lib. 4. Eth.

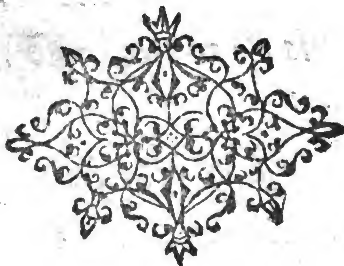
Prima. *Dignum ſe honore exiſtimare*: ſpectato ſcilicet officio, quod in Republicâ gerit, aut Dei ter opt: ter max: donis, quibus alijs eminet.

Secunda. *Modicè honoribus etiã magnis, & à bonis viris oblatis delectari: à vulgo, & ob res paruas delatos contemnere.*

Tertia. *In proſperis, & aduerſis moderatum ſe præbere.*

Quarta.

que reddenda putaui, beneuole Lector, vt in malis, quæ nos velimus, nolimus impetunt, aliqua habeas, ſi non tollendo; at ſaltem leniendo doloris ſenſu. Quod ſi aſſequor, & meo, & tuo etiam calculo rem vtilem fecero.





IACOBI LOBBETII LEODIENSIS E SOCIETATE IESV

DE FORTITVDINE, ET CONSTANTIA CHRISTIANA,

LIBRI TRES.



X ijs malis quæ nos circumſtant ac premunt: quędã nobis inſita ſunt, & quodammodo congenita; vt morbi, ſitis, fames, aliaque prope innumera, quæ conſequitur mors ipſa breuis æui meta: quædam deforis appellunt, & nos pul-

ſant aliena potiùs maleuolentia, quam vitio noſtro: quædam deniq́ue non quemq́; priuatum modo inuoluunt, ac turbãt; ſed Ciuitates, Reſpublicas, & Regna quatiunt, ſuiſq́ue veluti ſedibus dimouent.

Ne porro hic etiam ſapientis animum de ſua conſtantia, & firma quaſi ſtatione depellant, opere pretium facturum me putaui; ſi de ijs tres Libros ſcriberem, futuros amico Lectori vel remedio, vel ſolatio.

Primus complectetur ea mala, quæ naturæ quodammodo ſunt, ac neceſſitatis. Alter quæ aliorum inuidia, culpave nobis inferuntur. Poſtremus deniq́ue quæ ad publicas attinent calamitates; quibus addemus pauca de actu fortitudinis, qui in aggreſſione conſiſtit.

PRÆ-



PROOEMIVM.

CAPVT I.

Quid sit, & quotuplex Fortitudo?

FOrtis esse, & dici potest vnus aliquis, vel à robore corporis, viq́ue lacertorum; vel ab habitu Eth. 2.
qui animæ insidet, eamq́ue dispo- Eth. 3.
nit ad ardua quæq; ac terribilia aut suscipienda, aut sustinenda; vel denique à potentiâ ad operandum: hæc fere vni Deo propria, ac singularis; nec enim à corpore, & neruosâ artuum compage fortis audire potest, cum sit illius expers: nec à qualitate menti diuinę insitâ: eam enim non patitur actus omnino purissimus, cui etiam nihil difficile sit, & arduum: superest ergo vt ab infi-

infinitâ potentiâ, & agendi virtute fortis appelletur Deus: at homo, qui neruis compingitur, & hæret ossibus, ab illis quoque fortis nuncupari potest: sed ea fortitudo cum animantibus illi communis: hæc autem, quę inhęret animo, illi propria, ac singularis: & de hac mihi in præsentiâ est disceptatio; & vero ea in scholis dubiâ, & ancipiti doctorum inter se pugnâ pridem est ventilata.

Q. 123. ar. 2. D. Thomas purioris philosophiæ ocellus, fortitudinis nomen, remque ipsam aliter, atque aliter vsurpare solet.

Primùm pro firmitate animi in bono honesto; & sic non vna, singularisq; est virtus, sed omni quodammodo virtuti seruit, eiusq; custos est fidissima, ne à bono hone-

sto

ſto vllis incommodis, aut periculis auelli ſe, aut dimoueri patiatur.

Ea ſententia prius placuit Ambroſio; ita enim ſuaui eloquentiâ diſcurrit.

In duobus generibus fortitudo ſpectatur animi. Primo, vt externa corporis pro minimis habeat; & quaſi ſuperflua deſpicienda magis, quàm expetenda ducat. Secundo, vt ea, quæ ſumma ſunt, omneſque res, in quibus honeſtas, & illud πρέπον *cernitur; præclarâ animi intentione vſque ad effectum perſequatur.* Lib. 1. de offic. c. 35.

Preſſius ab alijs accipitur fortitudo, vt ea ſit firmitas animi in ſuſtinendis, & repellendis ijs, in quibus difficillimum eſt animum regere, & ſtatum rationis retinere. Vbi enim peculiaris quædam eſt difficultas in retinẽdo rationis pręſcripto,

ſcripto, ac dictamine, ibi neceſſe eſt, nos peculiari virtute dirigi: ea autem eſt fortitudo, & conſtantia quædam Chriſtiana, quæ præſidio eſſe ſolet tum in variâ, & ancipiti fortunæ aleâ, aduerſiſque caſibus, quibus agitur, iactaturque hæc vita mortalis, tum in ipsâ mortis imagine, ac periculis: in his enim ſua eſt, eaq; maxima difficultas, vt quis decorè, & ex rationis normâ, & intrinſecus, & extrinſecus ſe gerat, appellente fluctu quodam, æſtuque multarum, & ingentiũ paſſionum.

Nimirum vbi in hominem incurrunt, eumque petunt tot pericula, & veluti quædam fatiſcentis ac labantis fortunæ, vitæque ipſius ruinæ; vel excitatur ingens timor, ad mali odium, fugamque, quem difficillimũ eſt ita coercere, vt non per-

perturbet, & ad aliquid indecori compellat; vel insurgit motus audaciæ, impetusque ad impendentis mali repulsam: qui etiam moderandus est, ne temerè in periculum eat, seseque præcipitet: vel vtraque affectio, alternantibus animi motibus, & veluti inter se confligentibus, exoritur, & tum vtramque simul ad rationis leges, ac placita reuocare, & ex ijs temperare oportet: quod officium est, & opportunus labor fortitudinis: quæ non vnius in omnibus ordinis esse solet. Vna quippe naturalis est, qualis esse potest sine fide, & veri Numinis, ac religionis professione, qualisque fuit, in antiquis illis Heroibus; & hæc mortis pericula, fortunæ inclinationes, vitæ incommoda, atque aduersitates sustinet, ti-
 morem,

morem, audaciamq́ue moderando: vel eâ tantum consideratione, quia ita fieri decens, ac necessum est ab homine, qui ratione praeditus sit, aut philosophiae praeceptis imbutus, aut illustri familiâ, clarisq́ue maioribus prognatus.

Altera supernaturalis est, & fidem, affectumq́ue naturâ superiorem praesupponit, & prudētiâ eiusdem ordinis, vt regulâ vtitur. Haec qualemcumq́ue malorum incumbentium molem excipit, ac tolerat, vel eo tantum, quod agere, & pati fortia, sit Christianum.



CAPVT II.

Quae sint partes fortitudinis?

FOrtitudo nō vna, simplexq́ue qualitas, sed velut vrbana quędam humanae mētis est vestis, quae suis

ſuis conſtat partibus: eæ quatuor ab Auguſtino recenſentur.

Fortitudo, inquit, *eſt conſiderata periculorum ſuſceptio, & laborum perpeßio: eius partes, magnificentia, fidentia, patientia, perſeuerantia.* Lib. 83. q. 31. Dicuntur illæ partes ex ipſius fortitudinis officijs, quæ in duobus potiſſimùm ſita; in *aggrediendo*, & in *ſuſtinendo*: ad quorũ ſingula etiam alia duo requiruntur.

Primùm alacritas, & quædam animi promptitudo ad periculum vltro quaſi, & ſpontaneè ſuſcipiendum; & hanc præſtat *fidentia*: qui enim de ſuperando imminenti periculo ſpem, ac fiduciam hauſerit, altéq; admiſerit, is facilis, ac pronus periculum tentabit atq; induet.

Alterum eſt *ſtrenuitas* in executione: & hanc tribuit *magnificen-*

tia, quæ, teste Augustino, *est rerum magnarum, & excelsarum cum animi ampla quadam, & splendida propositione, cogitatio, & administratio.*

Ab his duabus virtutibus, quæ fortitudini vel pedissequæ, vel comites, vel, si mauis, filiæ sunt, parsque matris non exigua; præsidium affertur, vis, & robur ad audendum, & aggrediendum.

Alterum Fortitudinis munus est grauia, ac difficilia pati, ac sustinere, & huic officio seruiunt binę virtutes velut illius administræ: hinc scilicet *patientia*, quæ tristitiam, doloremque compescit, animumque continet, ne hisce passionibus euictus, à recto, & decoro desciscat: inde vero *perseuerantia*, ne diuturnitate malorũ quasi succumbens, & fatiscens bene cœpta abrumpat, & desinat.

Macrobius in ſomnio Scipionis, ſupra explicatis fortitudinis partibus, tres alias adducit, ſcilicet *magnanimitatem, ſecuritatem, & conſtantiam*, quas tamen bonâ illius veniâ etiam alijs ſubijciemus, dicemuſque ijs ipſis facilè comprehendi; addemus tamen, tum lucis gratiâ, tum ad formandos mores, conditiones omnino viginti, quas Ariſtoteles in viro magno requirit. Lib. 4. Eth.

Prima. *Dignum ſe honore exiſtimare*: ſpectato ſcilicet officio, quod in Republicâ gerit, aut Dei ter opt: ter max: donis, quibus alijs eminet.

Secunda. *Modicè honoribus etiã magnis, & à bonis viris oblatis delectari: à vulgo, & ob res paruas delatos contemnere.*

Tertia. *In proſperis, & aduerſis moderatum ſe præbere.*

Quarta.

Quarta. *Non offerre ſe caſibus paruorum periculorum, nec amare pericula, eo quod paruas res magni faciat; magnis tamen ſe exponere, & tunc vitæ non parcere.*

Quinta. *Acceptum beneficium maiore beneficio cōpenſare*, & quodammodo obruere.

Sexta. *Neminem, aut vix quemquā rogare*, ne ſcilicet à quoquam pendeas, aut ei quidquam debeas, aut debere te fatearis.

Septima. *Libenter alteri operam dare, atq́ue inſeruire*; vt omnes tibi obſtricti ſint, tu vero aut paucis, aut omnino nemini.

Octaua. *Cum viris principibus, atq́; opulentis, præſtare ſe magnum, & excelſum*: ne ſcilicet eorum authoritate opprimi te patiaris: aut inani, abiectâq́ue aſſentatione plus

æquo

æquo indulſiſſe videaris. Contra vero *cũ mediocribus, & infimis modeſtum, ac moderatum ſe exhibere;* æmulatione quadam ſupremæ illius, ac diuinæ mentis, *quæ humilia reſpicit, & alta à longè cognoſcit.*

Nona. *Non ſe locis, aut functionibus honoratioribus ingerere:* hoc enim ambientis eſt, & immoderati, nõ magni animi argumentum.

Decima. *Cunctari, & quietem agere, niſi res magna ſit propoſita;* neque enim vis ingens, & robur arduum excelſæ mentis ſeſe explicat, vbi anguſtus induſtriæ, laboriq́ue aperitur campus, niſi fortè, vt aperiat magis, & *vt pauca faciat, ſed magna.*

Vndecima. *Apertè odiſſe, ac apertè amare;* quæ ſcilicet odio, vel amore digna iudicaris: *apertè*, inquam,

quam, *quia timentis est, & seruilis animi, fronte occultare sententiam;* sibi autem fidentis, liberiq́ue sensum, affectumq́ue quisquis is est, prodere, & manifestare.

Duodecima. *Apertè omnia dicere, & agere*, (intra tamē prudentiæ modestiæq́ue limites, & cancellos) amat enim orationis libertatem, suam quisquis amarit; & quod intra præcelsæ mentis adita, intimosq́; consiliorum recessus rectè conceperit; liberè parit, & in lucem, apertumq́ue qua voce, qua actione effundit.

Decima tertia. *Vti dissimulatione in vulgus*, cuius scilicet laudes, calculumq́ue nec amat, nec quęrit: vix enim in magnis subsellijs probatur, quod vulgus probarit.

Decima quarta. *Non posse alte-*

rius

terius nutu viuere, nisi amici: seruilis enim est animi alterius nutum obseruare, & ex eo viuere, suaq́ue omnia regere, ac moderari; nisi fortè is sit amicus in paucis; qualis etiam Religioso est superior; qui non tam officio, quàm amore pręsidet, non tantum distat dignitate, quantum accedit caritate.

Decima quinta. *Non facilè admirari, quia nihil ei magnum est*, inquit Philosophus, quî enim in humanis rebus magnum aliquid æstimet, qui eas omnes infra se iam posuerit, & quasi ad pedes abiecerit?

Decima sexta. *Non meminisse iniuriarum; viri enim magnanimi non est memorem esse præsertim iniuriarum, & malorum: sed ea potiùs pro nihilo putare*, inquit Aristoteles;

ſtoteles; Ex quo ad mores conficio viles eſſe animas, quæ priuatas iniurias perſequuntur; qui enim viles non ſint, quorum ſtatus, & dignitas vno verbulo concutitur, & labefactatur; nec niſi eo vindicato ſtare poteſt, aut reparari? ſecus omnino apud generoſos ſe res habet: ſtatum illi ſuum, ac dignitatẽ, extra fortunę aleam, extra teli iactum repoſitã ducunt; nec ſe à quoquam, niſi à ſe ipſis lædi poſſe putant.

Decima ſeptima. *Non cupidè loqui de hominibus; quia neque vt laudetur ſollicitus eſt, nec vt alij vituperentur, nec aliorum laudator eſt, nec maledicus, ne in inimicos quidem, niſi acceptâ contumeliâ*; tum enim eam modeſtè diluere, etiam magni eſt animi; maioris pati, & contemnere. *Leo*, quippe, *ad latra-*

tus

tus canum vix respicit, nedum iubas excutit, & commouet.

Decima octaua. *In rebus quæ necessario perferendæ, vel quæ exiguæ sunt, non esse queribundum, aut supplicem, quia est animi nimium rebus humanis addicti.*

Decima nona. *Malle poßidere res honestas, quam fructuosas; hoc enim magis proprium est hominis seipso contenti*, & qui suâ virtute, ceu veste se inuoluit, nō ascititijs phaleris obtegit.

Vigesima. *Habere motum tardum, vocem grauem, orationem stabilem, ac sedatam: quia festinare nō solet, qui paucis rebus studet, nec vehementer contendere, cui nihil magnum esse videtur.*

Et ea sunt Philosophię pronuntiata, quæ posteris inscripsit Ari-

ſtoteles, ex naturæ genio, Lycæi placitis, & rationis præſcripto, à quibus deſcendo ad actus fortitudinis, qui alij ſunt, atque alij: vt alia atque alia eſt certantium palæſtra.



LIBER PRIMVS.

De Actibus Fortitudinis, qui in ſuſtinendo poſiti ſunt.

IN duobus potiſſimùm ſeſe exerit, atque explicat virtus fortitudinis: in agendo, & patiendo: in vtrouis magis, adhuc eſt ſub Iudice, lis enim illa validis hinc & inde nititur rationũ firmamentis: nec in alterutram partem facilè inclinat victoria: ſed hæret; dubio quaſi, & ancipiti marte: in quo ſi quid poſſet meus calculus: propenderem, vt patienti potius palma cederet,

quam

quam agenti: ſed quia hæc diſceptatio non eſt mei fori, neque admodum cõducit ad mores: eâ prætermiſſâ: deſcendam ad actus fortitudinis, qui in ſuſtinendo conſiſtunt: ij præſidio ſunt, & ſolatio, aduerſus omnia grauia, & honeſta, ſiue pericula ea ſint, ſiue mala quæ in vitam incurrunt, atq; inuolant: cuiuſmodi ſunt morbi, vincula, exilium, mors, fortunarũ euerſiones, amicorũ caſus, & eorum (quos nobis natura, ſanguiſque iunxit) ruinæ, & fata: aliæque his affines in rebus humanis viciſſitudines, atq; lapſus, quos pati, ac tolerare virilis eſt, & infracti animi, atque à Chriſtianâ fortitudine probè cõmuniti.

Is olim fuit D. Chryſoſtomus, qui hæc candidè, & verè de ſeipſo. *Quidquid terroris habet mundus*

 con-

contemno: quidquid delectabile habet, rideo: diuitias non cupio, paupertatem non horreo, mortem non timeo, vt neque hanc, neque morbos illius prodromos, neque cætera mala plus æquo reformides, de ſingulis mihi ſuus erit diſceptandi locus.



CAPVT I.

De morbi moleſtiis æquanimiter tolerandis.

INter cætera, quæ nos pulſant, & affligunt, mala, quædam domi ſunt, & nobis quodammodo congenita, quædam deforis aduenĩũt, & in nos incurſant, vel hominum maleuolentiâ, vel quandoq; amabili Dei prouidentiâ, quæ mortales in hac vitâ vt pilas habet.

Primi

Primi generis sunt morbi, & corporis ægritudines, morsque ipsa.

Secundi illatæ extrinsecus iniuriæ, quæ vel famam, vel fortunas, vel corpus ipsum impetunt: aduersus hæc omnia nobis paratur bellum, & palma si vincimus: non tamen sine labore, sudore, sanguine: vt enim aureè Chrysostomus.

O Christiane, delicatus es miles, si putas sine pugnâ te posse vincere, sine certamine triumphare. Fortiter dimica, atrociter in prælio concerta, considera pactum, conditionem attende, militiam nosce. Pactum quod spopondisti, conditionem ad quam accessisti, militiam cui nomen dedisti. Hoc enim pacto quos miraris, omnes pugnauerunt; hac conditione vniuersi vicerunt; hac militiâ triumpharunt.

§. I.

Quid sit morbus? & quæ illius causæ?

GNostici morbos aiebant esse dæmones, & proinde incantationes, seu carmen quoddam excogitauerãt ad eos ex humanis corporibus eijciendos.

Insanus hic error est, & hæreticorum commentum à fide, à natura, à medicorum placitis prorsus alienum: docent illi morbum aliud nihil esse quam prauam aliquam corporis affectionẽ; quæ fere cum ipsa vita trahitur. Vt enim D. Augustinus: *Quis non ægrotat in hac vita? quis non longum languorem trahit? nasci in hoc corpore mortali, incipere ægrotare est.* Sic ab ipsa natiuitate insita quædã corpori nostro

In p. 102.

ſtro labes, & inualetudinis ſcaturigo, à qua tot effunduntur morborum examina, vt in vno oculo centum & duodecim contrarias affectiones Galenus notarit, & Plinius non dubitauerit aſſerere morborum trecenta eſſe genera in humana vita, hoc eſt, vt interpretantur alij, prope innumerabilia, quorum omnium origines hic paucis inquiremus.

In Introd. Lib. 26. c. 1.

Vt malo cuipiam medelam facias, aut ſi minus poſſis, æquo ſaltem conſtantique animo feras, intereſt quàm plurimùm illius cauſas iam ante peruidiſſe. Ea ratio mihi ſuadet vt primùm aperiã morbi fontes, tum ad remedia delabar.

Suarez à calamo, doctiſque ingenij monumentis orbi notus; morbos omnes ex vnâ aliquâ harum

caufarum oriri docuit : vel ex parentum vitio , prauâque complexione, quæ etiam in fœtum emanat. Vel ex quadam intemperie, & humorum inter ſe diſſidentiũ pugnâ : vel ex aëris iniurijs, cœlique inclementioris influentiâ : vel denique ex ipſo peccato, quod prima radix malorum omnium.

Prima illa, & innoxia hominis ætas, morbum ne de nomine quidem nouerat; neſciebat quid febris, quid calculus, quid podagra, aut chiragra, quid aqua intercus eſſet: multoque minus quid à febri algere, aut ardere; quid calculo ceu equuleo torqueri; quid aqua intercute diſtendi, quid à podagrâ, & chiragrâ lentam alluuiem, duramque tyrannidem pati. Hęc inquam non viderat prima orbis ætas, nec ſenſe-

ſenſerat Adam in ſuo illo innocentiæ ſtatu, qui vtinam & poſteris & illi fuiſſet diuturnus; ſed irrita cadunt vota, nec nobis erit, qui prius à peccato ad hæc mala damnati, quàm nati, nec illi etiam fuit. Si enim S. Ephrem credimus, creatus Adam horâ nonâ matutinâ:& ſceleris reus ſub tertiam pomeridianam, adeoq́ue etiam morbis obnoxius. Vel ſi mauis age, dic cum Toſtato conditum die Veneris ſub Solis ortum, Sabbato peccaſſe ſub occaſum. Vel ſi arridet magis cum Pererio, Torniello, Saliano, iudica & pronuntia in Paradiſo, ſedeq́ue voluptatis dies vidiſſe octo, nō amplius: Certè vt vt ſentias, & loquaris, ad propoſitum meum parum intereſt: manebit ea lis ſub Iudice, & veritas in occulto; at hoc in aperto *In Geneſim.*

perto erit; ſtatim atque peccauit ſui ſceleris pœnam ſenſiſſe, & in corpus quaſi in hoſpitiũ morbos omnes admiſiſſe, eorumq́ue vitium in poſteros tranſmiſiſſe, non trãſmiſſurus vnquam ſi ſcelus abfuiſſet. Erat enim conſtans, & intemerata valetudo, datum à ſuperis veluti innocentiæ priuilegium: pro cuius
Lib. 2. c. 17. l. 8. c. 71. fide etiam appello illud quod Ruffinus in vitis Patrum, Palladius, alijq́ue de Abbate Iſidoro, eiuſq́ue monachis prodiderunt.

Erat magnus ille Præſul, erant & Monachi, parentis optimi ęmulatores filij, eâ vitæ, morumq́ue innocentiâ, cui aliquid ſupra vulgus, ſtatamq́ue naturæ legem concedi potuit; & vero re etiam ipsâ conceſſum eſt. Fuit autem illud eiuſmodi, vt nunquam ægrotarent: ſed

vitam

vitam ducerent etiam in ſeros annos nullis vnquam morbi contagijs vitiatam: cui priuilegio additum & alterum; vt cum immineret vltima dies, & ſanctioris æui meta, ea pateret illico, & diuinâ reuelatione noſceretur. Tum Religioſi viri impendentis fati memores, quàm optimè diſpẽſare reliqua perituræ vitæ momenta, atque ad beatam æternitatem facilem aditum parare; nec tam abripi violentâ morte, quam ſuaui ſopore terris ſubduci, & cœlo reddi.

Et hæc paucis à me dicta ſunt, vt euincerem illud, ab animi noxâ, in ipſum quoqúe corpus morbi vitium trahi. Vt non immerito pronuntiarit olim Democritus, ſi corpus animum in ius vocaret, haudquaquam futurum vt ille muneris
male

male adminiſtrati crimen effugeret; cum enim in corpore, velut in præſidio, collocatus ſit, hoſtem, id eſt peccatum omni conatu, vique arcere debuit: & tamen (ô malum) illud ipſum patentibus atque explicatis valuis admiſit, malus omnino ſui corporis cuſtos, ac præſes; & hinc laxãtur infeſta morborum agmina, quæ vbi illud inuaſerunt, etiam ſceleratæ menti pro pœnâ ſunt: non ita tamẽ, quin aliquando & ſæpius pro medicinâ: ita ſcilicet diſponente ſuaui Numinis prouidentiâ. Vt poſtea fuſius explicabitur.

§. 2.

§. 2.

Quæ in morbo afflictioni esse soleant? Quæ etiam præsidio?

DIuus Chrysostomus facundâ mente, & ore, vt solet, aureo, patientiam, quæ in morbi aculeis, ac doloribus exhibetur, in summis reponit: sic enim epistolâ quartâ ad Olympiadem.

Nihil est, inquit, *Olympias, quod ad laudem, & gloriam adipiscendam cum patientiâ in doloribus perferendis comparari poßit. Nam ea virtutum regina, & coronarum apex est.* Ac ne illud sine testimonio & exẽplo fudisse videatur, Iobum (quem *adamantinam animam*, & *turrim patientiæ* vocat) in arenam educit, quasi pugilẽ fortissimum, & cum omnibus iniurijs luctatorem.

rem. Ac primo quidem cum fortunarum iacturâ, & bonorum clade: deinde cum acerbo ſuorum fato, quos, vt ait, ex vtroque ſexu omnes ſubitâ & immaturâ ætate, & violentâ morte malus genius ita oppreſſit, vt in ipſo mortis modo, ac ratione extemporaneum tumulum inuenirent. Et tamen *cum tantam in agris, domi in pecudibus, in liberis tempeſtatem excitatam, fluctuſque fluctibus continuo ſuccedentes, & continuos ſcopulos, & profundam caliginem, & intolerandum naufragium conſpiceret, nec mœrore premebatur, nec ea quæ acciderant, pœnè ſentiebat. At poſteaquã morbo & vulneribus deditus eſt, tum vero & mortẽ exoptabat, & in luctu, ac lamentis verſabatur. Ex quo intelligas licet, quemadmodum hoc omni-*

bus

bus rebus aduersis grauius sit, ac summum patientiæ genus. Atque hoc ne peruersus quidem dæmon ignorabat. Ac proinde cum omnibus illis rebus tentatis pugilem tranquillum, & à perturbatione immunem perspiceret, ad hoc certamen tanquam omnium maximum se contulit. Cætera videlicet tolerabilia esse ducens, etiamsi fortunas, etiamsi liberos, etiamsi quicquam aliud amittat. At eam demum mortiferam esse plagam cum quispiam in corpore dolores excipit.

Vbi porro illos sedatâ mente, infractoque animo excipere visus est Iobus, tum demùm & à cœpto destitit malus hostis, & sese victum orco reddidit, victori terram, cœlumq; reliquit velut illustrem patientiæ scenam, theatrumque fortitudinis;

tudinis; de quâ dum mihi mouetúr quæstio, in eâ paucis excutiendum erit, quę in morbo afflictioni esse soleant, ac deinde quę pręsidio.

Tria, inquit Plinius, *in omni morbo grauia sunt. Metus mortis, dolor corporis, intermißio voluptatum*; adde & *officiorum* ad quæ nos vel natura finxit, vel ipsa vitæ ratio vocauit. Contra hæc omnia sua viro forti sunt auxilia, & primum quidem aduersus insurgentem mortis

Seneca ep. 101.

metum *excutienda vitæ cupido est, discendumque nihil interesse quando patiaris, quod quandoque patiendum est. Quàm bene viuas referre, non quamdiu, sæpe autem in hoc esse bene: ne diu.*

Sopitâ autem, & penitus edomitâ illâ vitæ cupidine, enascetur & ipse mortis contemptus, de quo disertè ille ipse Seneca.

Non tantum morbi, sed totius vitæ remedium est contemnere mortem. Multorum mortē distulit morbus, & saluti illis fuit videri perire. Morieris, non quia ægrotas, sed quia viuis. Ista te res & sanatum manet. Cum conualueris non mortem, sed valetudinem effugies: quod si illam effugere non possis, quid adeo te ipse torques, atque excrucias. Profecto degener est anima quę sepulta latet in corpore, & tamen corpus amat: non secus quàm quę humi serpunt, lustra sua belluæ. Sed audio reclamas, & mihi ingeminas illud, à morbo huic corpusculo esse malè. Ep. 78.

Sed amabo te, mi lector. *Quid est habere malè? appropinquare dissolutioni, quâ anima separatur à corpore. Sed quid res ista habet pe-* Epictetus c. 10.

tudinis; de quâ dum mihi moue-tur quæstio, in eâ paucis excutiendum erit, quę in morbo afflictioni esse soleant, ac deinde quę pręsidio.

Tria, inquit Plinius, *in omni morbo grauia sunt. Metus mortis, dolor corporis, intermißio voluptatum*; adde & *officiorum* ad quæ nos vel natura finxit, vel ipsa vitæ ratio vocauit. Contra hæc omnia sua viro forti sunt auxilia, & primum quidem aduersus insurgentem mortis

Seneca ep. 101. metum *excutienda vitæ cupido est, discendumque nihil interesse quando patiaris, quod quandoque patiendum est. Quàm bene viuas referre, non quamdiu, sæpe autem in hoc esse bene: ne diu.*

Sopitâ autem, & penitus edomitâ illâ vitæ cupidine, enascetur & ipse mortis contemptus, de quo disertè ille ipse Seneca.

Non tantum morbi, ſed totius vitæ remedium eſt contemnere mortem. Multorum mortē diſtulit morbus, & ſaluti illis fuit videri perire. Morieris, non quia ægrotas, ſed quia viuis. Iſta te res & ſanatum manet. Ep. 78. *Cum conualueris non mortem, ſed valetudinem effugies:* quod ſi illam effugere non poſſis, quid adeo te ipſe torques, atque excrucias. Profecto degener eſt anima quę ſepulta latet in corpore, & tamen corpus amat: non ſecus quàm quę humi ſerpunt, luſtra ſua belluæ. Sed audio reclamas, & mihi ingeminas illud, à morbo huic corpuſculo eſſe malè.

Sed amabo te, mi lector. *Quid eſt habere malè? appropinquare diſſolutioni, quâ anima ſeparatur à corpore. Sed quid res iſta habet periculi?* Epictetus c. 10.

riculi? si nunc non appropinques, paulo postea accedendum erit. An te mortuo scilicet mundus euertetur? Sed ecce iterum obstrepis: *magnos cruciatus habet morbus: sed hos tolerabiles interualla faciunt: nam summi doloris intensio inuenit finem. Nemo potest valde dolere, & diu. Hoc nempe solatiũ vasti doloris est, quod necesse est desinas illum sentire, si nimis senseris. Vir magnus ac prudens animum deducit à corpore, & multum cũ meliore & diuinâ parte versatur, cum hac querulâ, & fragili quantum necesse est. Leuis dolor est si nihil illi opinio adiecerit. Contra si exhortari te cœperis, ac dicere nihil est, aut certè exiguum est. Duremus, iam desinet. Lenem illum dum putas, facies.* Plerumq́ue enim *ad opinionem dolemus, & tam miser est quisq́ue quàm credit.*

Sen. ep. 78.

Verum demus etiam illud immanem esse doloris sensum: si tamen in eo suus est æger: *toto contra illum pugnet animo, vincetur si cesserit, vincet si se contra suum dolorem intenderit. Quemadmodum perniciosior est hostis fugientibus, sic omne incommodum magis instat cedenti, & auerso. Sed graue est. Quid? nos ad hoc fortes sumus vt leuia portemus? cogita quid honestè, quid fortiter feceris, bonas partes tecum ipse tracta, memoriam in ea quæ maximè miratus es, sparge: tunc tibi fortißimus quisque, & victor doloris occurrat. Ille qui dum varices exsecandas præberet, legere librum perseuerauit. Ille qui non desijt ridere, cum ob hoc ipsum irati tortores omnia instrumenta crudelitatis experirentur. Non vincetur*

dolor ratione, qui victus est risu? Vincetur certè, si modo is es, qui esse debes; sed & aliud à morbo malum est, videlicet intermissio voluptatum, & ea malus est nodus, cui quærendus etiam cuneus omnino malus.

Duo sunt genera voluptatum, corpus aliæ, animum aliæ bene afficiunt: neque has, neque illas morbus tollit: vt enim ille ipse Plinius, quo authore hic vtor. *Corporales* voluptates *morbus inhibet, non tollit. Imo si verum æstimes, incitat. Magis iuuat bibere sitientem, gratior est esurienti cibus. Quidquid ex abstinentiâ contingit, gratius excipitur. Illas vero animi voluptates, quæ maiores, certioresque sunt, nemo medicus ægro negat. Has quisquis sequitur, & bene intelligit, omnia sen-*

suum

ſuum blandimenta contemnit. Verum non ita forſitan illud, quod vltimo loco poſui, tanquã à morbo malum: erat illud intermiſſio eorum muniorum, ad quæ nos vel natura formauit, vel impulit fortuna, vel noſtra voluntas induxit.

Da mihi è multis vnum aliquem in paucis ad ſtudia facilem, ac pronum, da eum, cui tota vita litibus teritur; da alium, ſi voles, qui inter arma, & tubarum clangorem innutritus vitam fere exegit martio puluere non indecorè ſordidam: & huic, & illi importunæ morbi moleſtiæ, & vis acerba: quid enim, is qui in omni vitâ litteris aſſedit, an non dãnabit infœlix illud otium, quo & à ſtudijs malè feriari iubetur, & in molli anſere deſidioſus cubare? quid alius, cui Martem ſpi-

 rat

rat animus, qui curſu capitur, & pugnâ, qui æſtus tolerat, ac ſoles, nunquid inertes, atque inglorios clamitabit eſſe dies illos, quibus non tam ſibi, quàm morbo vacat, non tam cum hoſte pugnat, quam cum ingenti morborum cateruâ, & modo calculo, modo podagræ & chiragræ lite mouet, & ſibi ſtomachum. Certè & medicos omnes procul eſſe, & morbos volet, quiſquis ab ijs ſibi eripi ſenſerit iucundiſſimam illam animi exercitationem, quæ vel in ſago, vel in togâ quæritur. Non volet tamen, ſi attendat etiam in morbis ſuas eſſe animæ delicias, & honeſtiſſimas exercitationes; ſunt eæ virtutes prope omnes, quibus ſcholas aperit ipſe morbus. Plinium audi etiam de hoc argumento diſſerentem.

Corpus

Corpus tuum valetudo tenet, non animum, si animus tibi in vsu esse solet, suadebis, docebis, disces, quæres, recordaberis. Quid porro? nihil agere te credis, si temperans æger sis? Est, mihi crede, virtuti etiam in lectulo locus. Non tantum arma & acies dant argumenta alacris animi, indomitique terroribus. Et in vestimentis vir fortis apparet. Habes quod agas, bene luctare cum morbo. Si nihil te coegerit, si nihil exorauerit; insigne prodis exēplum. O quàm magna erat gloriæ materia, si spectaremur ægri; ipse te specta, ipse te lauda. Laudabis autem, si te ita morbus à consuetis officijs abducat, vt tamen à pulcherrimarum virtutum exercitijs non abducat.

§. 3.

Qui fructus è morbo corporis; ad animum emanare soleant?

SI morbi vim æstimare velis ex sensu deprauatæ naturæ, pœnam esse dices: si è suaui Dei prouidentiâ, ac miseratione, remedium ac medicinam esse fateberis.

Ps. 21. *Intelligat homo*, inquit Augustinus, *medicum esse Deum*, & *tribulationem*, atque etiam morbum, *medicamentum esse ad salutem; non pœnam ad damnationem. Sub medicamento positus vreris, secaris, clamas, non audit medicus ad voluntatem, sed audit ad sanitatem.*

L. 2. ep. 9. Quod ipsum ore melleo deducit Ambrosius epistolâ ad Bellicũ ægrum, in quâ iactat illud scripturæ, Deique ad Hebræos oraculum.

Percu-

Percutiam, & sanabo. Percussit, inquit, *infirmitate, & sanauit fide.* Deut. c. 32. v. 39.

Nimirum dum Bellico iaceret ægrum corpus, sese erexit animus, & ad altiora fidei mysteria, solemnemque professionem euexit.

Simile quoddam supremi Numinis à morbo beneficium etiam ipsi agnouere pagani, quos inter Plinius doctè, vt solet, ac facundè. *Nuper*, inquit, *me cuiusdam amici languor admonuit, optimos nos esse dum infirmi sumus. Quem enim infirmum aut auaritia, aut libido sollicitat? non amoribus seruit, non appetit honores, & quantulumcumque vt relicturus, satis habet. Tunc Deos, tunc hominem esse se meminit; inuidet nemini; neminem miratur; neminem despicit; ac ne sermonibus quidem malignis aut attendit, aut* L. 7. ep. 26.

 alitur.

alitur. Balnea imaginatur, aut fontes, hæc summa curarum, summa votorum, mollem imposterum, pinguemque, si contingat euadere, hoc est innoxiam beatamque destinat vitam. Possum ergo quod pluribus verbis, pluribus etiã voluminibus Philosophi docere conantur, ipse mihi, tibique breuiter præcipere, vt tales esse sani perseueremus, quales nos futuros profitemur infirmi.

Nimirum dum ægri sumus, enasci solet magna præteritæ vitæ pœnitentia, futuræ pręcautio, multaque prouidentia; si morbo bene monenti pareamus, quod olim Sigismundo Imperatori, apertè insinuauit Theodorus Archiepiscopus Coloniensis, cum enim ex eo quæsisset Cæsar, quæ recta esset in cœlum via? subiunxit magnus Pręsul.

Si

Si tuam vitam institueris, vt factur[ū] te promisisti, dum calculus aut podagra, aut alius morbus grauior te oppreßit. Nempe tum temporis saniora ineuntur consilia, quia in ægro corpore sanior est animus, vt enim disertè Saluianus.

Infirmitas carnis vigorem mentis exacuit, vt affectis artubus vires corporum in vires transeant animorum. Non turpibus flammis medullæ æstuent, non malè sanam mentem latentia incentiua succendant, non vagi sensus per varia oblectamenta lasciuiant; sed sola exultet anima, læta corpore affecto, quasi aduersario subiugato. Etsi enim anima sit hospes, comesque corporis, ab hoc tamen quasi ab hoste sibi malè metuit, maximè vero cum valens, ac vegetum est: L. 1. de Prouid.

tum

tum enim velut equus indomitus animum tanquam sessorem excuteit, non excussurus, si aut fame languens, & tabidum, aut morbo iacens, atque oppressum esset: tum enim animo ceu domino cedit, eiusq́ue admittit imperia; nulla quandoq́ue aliâ vi, nisi ægritudine edomandus, quod eleganti ænigmate doctum poëta voluit. Legitur illud apud Dyphilum, estq́ue de tribus fortissimis, scilicet ferro, fabro, & febre: hos inter olim sua lis, & de fortitudine contentio.

Pro ferro faciebat illud, quod & durum sit & prope indomitum, & quod ipsum cætera frangat, atque edomet.

Pro fabro militabat istud, quod ipse ferrum cudat, versetq́; formas in omnes, ideoq́ue ferro fortior audire videatur.

Pro febri vero hæc obiecta ratio, quod fabrum ferri domitorem, edomet ipſa, debilitet, lectulo inſternat, penituſque frangat.

Hoc ænigmate poëta luſit, docuitque humanos animos à morbo flecti, vincique, qui nec occultâ, nec apertâ vi edomari potuerũt. *Infirmitas grauis*, inquit Eccleſiaſticus, *ſobriam facit animam*, quam valetudo prius ebriam fecerat. c.31.v.2.

Exemplo erit Ezechias, qui valens, Deo ac ſuperis minus gratus; æger omninò gratior. Exceperat illud ab Iſaiâ oraculum. *Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues.* Ad has voces, & immiſſam altius iacenti corpuſculo morbi luem, excitatus *conuertit faciem ſuam ad parietem, & orauit ad Dominum, & fleuit Ezechias fletu magno.* c.38.v.1.

gno. Firmo ac valenti pumice ſicciores erant oculi, infirmo humentes, & velut in lacrymarum ſtagno natantes; prius obduratus ad monita, preceſque animus, iam cereus, & flecti facilis: ante in terram pronus, atque abiectus, modo in cœlum, ac ſuperos erectus. Quid deinde? ægrotantis preces audijt, & lacrymas vidit pacatum Numen, & adiecit ad vitæ dies annos omnino decem ſupra quinque. Vtque certa foret diuino promiſſo fides, hoc ei à Domino annexum prodigium. In horologio parentis Achaz vmbra ſolis, imo & ipſe ſol ad decem lineas receſſit: vt tot filio adderentur lucis, & ſolis horæ, quot ante parenti detractæ.

Si Rabbinis habenda fides, diei, quo regi Achaz iuſta perſolui debuerunt,

buerunt, quo funus duci, quo sepeliri Rex impius: sol ipse, orbis oculus, occidere festinans, illi; inquàm, diei decem omnino horas detraxit, quas deinde ægrotāti filio reddidit.

Ecce quis à morbo fructus, quis prouentus: non vitæ tantum, & vsuræ huius lucis, sed & virtutis. Vt proinde in ægros plerosq́ue cadat illud, quod in Petri Piscatoris filiam, dictum olim ab optimo parente: *sic expedit ei.*

Iacebat illa graui morbo pressa, cum pater, qui in alios omnes beneficus, in eam durior, atque inclementior, roganti cuipiā cur filiam à febri non expediret, vel attactu leui, vel si vellet etiam vmbrâ, respondit. *Sic expedit ei.*

Ita omnino & plurimis etiam expedit, vt vel calculo intrinsecus

tor-

torqueantur, vel torreantur febri, vel podagræ alluuiem sentiant, vel alias cuiuspiam morbi molestias, vt in ægro corpore sanus habitet animus.

Ita factum olim legimus in vitâ S. Thomæ Cantuariensis, ad eius sepulcrum, piośq; cineres sese contulerat æger vnus aliquis, & quæ magni pręsulis miseratio, etiam excusso morbo pristinam valetudinem impetrarat: cum ecce sibi, suisque iam reddito suboriri cœpit scrupulus, num sanitas æquè ac morbus ad salutem ac beatitatem esset profutura: (hanc enim maximè spectabat æger, cui animæ salus, ac vigor longè potior corpore) dum ergo pungit, & conscientiam extimulat ea cogitatio, ad sancti martyris, ac præsulis sepulcrum reuerti-

reuertitur, sibique datum à superis medicum orat, atque obtestatur, si forte sanitas corporis minus animo consentanea, minus proficua beatę æternitati foret, eam rursus exueret, & morbum, ceu vestem animæ aptiorem indueret. Vix è corde, ceu pietatis, ac religionis officinâ euaserant pauci gemitus, vix è labellis aliquot voculæ exciderant, precesque; cum in corpus velut in diuersorium pręproperâ festinatione desertum morbus rediit, futurus diuturnior hospes. Nimirum ægro illi data erat sanitas aliquâ superum indulgentiâ, & morbus deinde maiore gratiâ redditus.

Solent enim beatæ illæ mentes, quibus in oculis Deus, in amoribus est beatitas, animo non corpori, æternitati non tempori seruire, & il-

lud concedere, quod in altiſſimâ illâ,diuinâq́ue mente,ceu ſpeculo, magis profuturum intuentur. Et quia plerumq́ue plus à morbo boni,ac gratiæ accedit, quàm à ſanitate,ideo illum hac meliorẽ ducunt.

Vitæ P P. 2. p. c. 148.

Quod ipſum etiam in hac mortali vitâ ſenſit, docuitq́ue S. Romitus, magnus eremi cultor, ac ſolitudinis. Solebat ille quot annis ſemel morbo tentari, ducebatq́ue illum in bonis, cum neſcio quo fato anno vno liber fuit; & primùm mirari,ac ſtupere; dein etiam grauiter dolere, gemere, queri, quaſi à Deo deſertus eſſet, & ſuperum gratiâ vacuus, qui morbo vacuus erat.

Ecce, mi lector, quis magnarum mentium de ęgritudine ſenſus, quę cogitatio, hauſta ſine dubiò, non à corpore, carneaq́ue compage, quæ

ſemper

ſemper eſt querula, quia fluxa, & mortalis; ſed ab anima nobiliore hominis parte, quæ ſtabilis eſt, atque immortalis.

Ab hac probè doctus ex antiquis Patribus non nemo, diſcipulum ægrum ita ſolari ſolitus. Ne te, fili, morbi tædeat, pudeatque: quin potius Deo moderatori gratus eſto: ſi enim tibi ferreus eſt animus, à morbo, ceu igne, rubiginem exuet: ſin vero aureus, ex eo quoque purior euadet.

---

§. 4.

Præclara quædam ſingularis in morbo patientiæ exempla.

IN morbo non ſolum prodeſt ad alias cogitationes auertere animum, & à dolore diſcedere: verùm etiam cogitare, quid honeſtè,

quid fortiter fecerint alij, quos olim aduersa probauit valetudo; sic enim ad eorum exemplum sese eriget æger,& si minus pares; at saltem suppares animos induet.

Eâ cogitatione vsus olim Seneca, tum ad corporis ægritudines, tũ ad quoduis aliud, seu naturæ, seu fortunæ incommodum depellendum.

Ep. 98. *Dic tibi*, inquit, *ex istis quæ terribilia videntur, nihil est inuictum; singula vicêre iam multi. Ignem Mutius, crucem Regulus, venenum Socratès, exilium Rutilius, mortem ferro adactam Cato. Et nos vincamus aliquid. Aliquid faciamus*, imò & patiamur *animosè*; *simus inter exempla, quare deficimus? quare desperamus? quidquid fieri potuit, potest.*

Rectè

Rectè ſanè, & eleganter: cum enim propè omnia vicerint alij, quidni & nos vincamus aliquid, quidni inter exempla ſimus; cum etiam inter ea fuerint tenellulę virgines, imbelliſque ſexus: nec enim te, mi lector, ad viros ducam; nec ad Iobum vnum aliquem, *quem*, vt ait D. Cyprianus, *vulnerum vaſtitas, & tabeſcentes, ac defluentes artus, vermium quoque edax pœna conſumpſit*. Nō ei te ſiſtam, alijſque, quos tulere lapſa retro ſęcula, ſed ad puellulas te vocabo, & in molli, infirmoq; ſexu, patientiæ miracula. Lib. de patientiâ.

Claram tibi in exemplum proponam: & nomine, & re etiam ipſa longè clariſſimam.

Eam omnino malè excepere alij, atque alij morbi, ijque grauiſſimi, etiā totos viginti octo annos,

quos exegit ipsa summâ patientiæ laude, maximè vero cum ad extrema deducta est vitæ confinia, in quibus agitata quàm acerbissimè dies omnino septemdecim vidit sine cibo, potuque: cumque eam à morbo lanienam æquo, vt alias, fortique animo ferendam dixisset frater Reginaldus, qui ei à confessionibus erat, adiecit Sancta Virgo: ex quo me, D. Francisco duce, ac patrono, Dei mei obsequijs totam mãcipaui, nullus morbus grauior accidit, nulla acerbior pœna, nullus patientię rigor non suauis.

Sanctę Claræ accedet D. Lyduina, exemplar sanctitatis, & patientiæ prodigium: in eam tanquam in scopum incurrere morbi propè omnes facto veluti cuneo, non tamen fregere, sed erexere potius, vt ægri-

ægritudine, dolore, imò & ſeipſa ſemper eſſet ſuperior. Qui eam triginta totos annos lecto continenter affixam, oculis non animo legiſſet, aliud vidiſſet nihil, niſi viuũ, ac ſpirans cadauer, in quo tamen alacer, vegetus, & fortis ſpirabat animus, & vni cælo, Deoq́ue reſpirabat, cui enim potius? ſenſerat illa ſibi corpus eſſe pro diuerſorio, imò ſi voles, etiam pro carcere, è quo liberior euolaret animus, diſſoluto iam, & effracto ergaſtulo corporis: & hinc illæ deliciæ, illud gaudium, ille plauſus à morbo, ceu aſſertore, ac vindice libertatis; ad quã accedebat & illud bonum, quod ægritudinem ſciret eſſe virtutis palæſtram, & ſcholam ſanctitatis, in quâ docentur bonæ mentes Chriſto ſeruatori ſuo in doloribus, in

tormentis, in cruce cōſentire: quod ipſum etiam ſpectauit aliquando S.Coletta, quę à Deo, Ieſu ſuo ſummis votis expetijt, vt dolorum eius aliquando particeps eſſe videretur. Votis annuit Saluator optimus, & exinde famulā ſuam quinquaginta annis morbis grauioribus exercuit; ad ſtuporem, & miraculum: imò etiam ad querelas, gemitus, lachrymaſque ſororum: quas eliciebat, vel vnus ipſe ægræ Virginis aſpectus, quibus illa ſubridenti ſimilis. Quorſum, aiebat, hæ lacrymæ, ô ſorores meæ? quod patior vobis graue, animo certè meo leuiſſimū, & vt graue foret corpori: eo tamen fit leuiùs, quod in eo ſentiam amicam Dei manum, quam excutere, crudele & impium foret, exoſculari autem ſuaue, amabile, pium. Hęc illa

Sur. in eius vitâ.

illa nõ verbis tantum, ſed re etiam ipsâ; cum occaſio tulit, eſt teſtata: ſi enim exigeret Numinis gloria, cultuſque etiam afflicto corpuſculo non exire, ſed efferri domo ſe patiebatur, & dicenti ſibi, periculum adire, ne in viâ moreretur. *Parum eſt*, inquiebat illa, *Domine, an foris moriamur, modo in Domino.* In eius manibus tutò excidet anima, ſi è corpore exciderit.

Et hæ ſunt voces, hæc oracula, ſanctarum mentium, quæ eas carnis afflictiones non è ſenſibus, ſed ex diuinis rationibus metiuntur.

---

§. 5.

Opportunæ in morbo conſiderationes.

DIxit olim Neroni Demetrius, *mortem tu mihi minitaris, natura tibi.* Tua voluntas aut potius Epictetus l. 1. apud Arrian. c. 25.

potius insolens tyrannis & libido quædam sæuiendi, ferrum, & ignes ostentat, mortemque per atrocia supplicia sub oculos ponit: at teipsum, ô tyrãne, eędem manent, imò grauiores fati leges, & hæ quidem non homuncionis alicuius voluntate; sed necessitate, sed naturâ: à quâ discedere vt velis quàm maximè, non potes.

Quod ille de morte iactauit, hoc ego de morbis, qui ad illam ducunt; imponuntur illi, non nostrâ, non alterius cuiuspiam deprauatâ voluntate; sed insita quadam naturæ necessitate: cum enim corpus hoc mortale conflatum sit è quatuor humoribus, quorum semper inter se pugna, luctaue, necessum est illud ab his pati, concuti, torqueri: quod si necessum est, amabo

mabo te, quiſquis es æger, cur contra neceſſitatem depugnare vis, cur effugere, quod effugit nemo: Si natura tibi id imponit oneris, quid eam auerſaris, ac damnas: ſi ad hoc natus es, vt aliquando infirmus eſſes, vt ab ægritudine exſuccus, & aridus; quid ſemper ab ætate, à valetudine viridis, ac vegetus eſſe vis: Cogita tibi in hac vitâ mortali, idẽ vſu venire, quod ariſtis.

Ariſtæ quam ob cauſam naſcuntur? nonne vt inareſcant? Ideo autem areſcunt, vt videlicet demetantur nunquam? at dira imprecatio hæc eſt ariſtarum, vt demetantur nunquam. Sic ſtatuendum in hominibus quoque, deteſtationem eſſe ſi quis optet non aliquando æger eſſe, non aliquando mori: cum ſimile id ſit voto, quo vt non matureſcant ſegetes, Epictetus l. 2. c. 6.

tes, nec vt demetantur, quispiam optet. Sicuti ergo si aristis suus esset sensus, sua mens, & intelligentia, optarent illæ suo tempore inarescere, ac deinde meti, quia eas ad hoc natura formauit, cui obsequi volupte est: ita viro sapienti, & conditionis suæ probè conscio, nō graue, non acerbum, non durum, & execrabile, sed potiùs leue, iucundum, & amabile videri debet à febris æstu, ceu sole inarescere, collaq; fato submittere, & mortis falcem ęquanimiter pati: eo maximè quod ideo exarescit, ac dissoluitur corpus, vt aliquando reuirescat in sæcula, imò & in æternitatem. Hoc igitur primùm aduerte, & apud te tacitis cogitationibus expēde cum à morbo lecto affixus es: cogita deinde & alterum, & vinctum tibi propone

propone vnum aliquẽ: is dum carceris ſui putreſcere paulatim muros videt, & ruinam minari, ſtat tantiſper, exitumq́ue è vinculis expectat, ac libertatem. Idem tibi euenit cum æger es: vides ipſe, ſentiſq́ue tabeſcere, ſoluiq́ue corporis ergaſtulum, bene habet: ne geme, ne querere, ne morbum incuſa, ne damna, ſed exulta, & ad propoſitã libertatem aſpira: imò & hoc quoque apud te meditare. Hanc pellem, hæc oſſa, has carnes reſpectu animæ, nihil aliud eſſe, quam diei vnius penulam, aut pannos tenues, quos vbi ab ægritudine, à vulnere, aut alio quopiam corpuſculi vitio, videris defluxiſſe: erecta in te ſtet anima, nec aliud quàm tempus expectet; quo miſerrimas has deponat exuuias: vtq; has abijciat etiam lubens,

lubens, volensque: perpende & illud; hunc mundum quantus est, tibi pro scenâ esse, è qua spectes põpam ludorum huius æui mortalis, recedasque cum ita libitum fuerit ei, qui te in scenam vocauit, atque admisit.

Epictetus. *Egredere igitur, ac discede, vt gratus, vt verecundus. Da locũ alijs; alio nasci oportet, quemadmodũ & tu fuisti natus, posterisque concedendus est locus*: conceditur autem per morbos variosque casus, à quibus è mundi proscenio subducimur, futuri spectatores Dei in totâ quantum protenditur æternitate.

Sed audio, inijcies illud, nimis cito, & præproperè subducimur ægritudinis vitio; & hinc malum, hinc dolor, cui medelam afferet D. Antoninus; qui te in scriptis suis

etiam-

etiamnum ſpirans ſic alloquitur.

Heus tu, ciuis fuiſti, in hac magnâ vrbe, quid attinet vtrum quinquennio? etenim quod ſecundum leges, id omnibus eſt æquũ. Quid ergo graue ſi te vrbe emittit Dominus? non id facit iniuſtus iudex, ſed potiùs natura, quæ te introduxit, perindè, ac ſi Prætor, hiſtrionem emittat è theatro, in quod eum introduxerit. Lib. 12. n. 29.

Quod ſi is dicat ſe non quinque; ſed tres modo actus recitaſſe, rectè dicet: at in viâ tres actus fabulam implent: Et ſi non implerent ab vrgentis morbi importunitate, quid intereſt, ſi is te euocat, qui fabulæ author eſt, ac moderator.

Diſcede igitur æquo animo, nam & is qui te dimittit Deus, *propitius tibi eſt*, & in eo quod te dimittit, ſpectandum imprimis illud, tecum

cum agi vt cum fructibus solet, ex ijs qui præcoces sunt, nisi citò excutiantur, computrescunt, neque ijs iniuria fit si decutiantur, imò fieret, nisi decuterentur. *Oliua maturitatem consecuta, si decidat, arborem,* D. Anton. l. 4. n. 39. *quæ ipsam tulit, ac genuit, collaudat, & gratias agit.* Et tu pariter lauda, & grates age: si enim importuno morbo, & vt videtur præcoce fato, abeundum est: scito quod è vitâ velut arbore deijcieris: terræ, ceu communi matri redderis, ne diutiùs arbori, id est vitæ adhærens, à vitijs, & voluptatibus computrescas.

CA-



CAPVT II.

De morte.

DIcitur olim Maria Salome, prudens Matrona, à Christo generis nostri Seruatore quęsiuisse: *Quamdiu vigebit mors?* Cui Dominus. *Quoadusque vos mulieres parietis.* Diuinum sanè, sapiensque dictum.

Clemẽs Alex. l. 3. stromat.

Nihil enim iam nascentis proprium est, quam vt intereat; & parentis, atque parientis vterus fœtum suum, non ad vitæ vsuram magis, quam ad mortis expectationem effundit. Id dum animo spectat Tertullianus, ita de imminentis fati debito christianè philosophatur. *Hoc stipulata est Dei vox, hoc spopondit omne quod nascitur.*

l. de anima c. 50.

E Quod

cum agi vt cum fructibus ſolet, ex ijs qui præcoces ſunt, niſi citò excutiantur, computreſcunt, neque ijs iniuria fit ſi decutiantur, imò fieret, niſi decuterentur. *Oliua maturitatem conſecuta, ſi decidat, arborem, quæ ipſam tulit, ac genuit, collaudat, & gratias agit.* Et tu pariter lauda, & grates age: ſi enim importuno morbo, & vt videtur præcoce fato, abeundum eſt: ſcito quod è vitâ velut arbore deijcieris: terræ, ceu communi matri redderis, ne diutiùs arbori, id eſt vitæ adhærens, à vitijs, & voluptatibus computreſcas.

D. Anton. l. 4. n. 39.

CA-



CAPVT II.

De morte.

DIcitur olim Maria Salome, prudens Matrona, à Christo generis nostri Seruatore quęsiuisse: *Quamdiu vigebit mors?* Cui Dominus. *Quoadusque vos mulieres parietis.* Diuinum sanè, sapiensque dictum. Clemẽs Alex. l. 3. stromat.

Nihil enim iam nascentis proprium est, quam vt intereat; & parentis, atque parientis vterus fœtum suum, non ad vitæ vsuram magis, quam ad mortis expectationem effundit. Id dum animo spectat Tertullianus, ita de imminentis fati debito christianè philosophatur. *Hoc stipulata est Dei vox, hoc spopondit omne quod nascitur.* l. de anima c. 50.

E Quod

Quod ſi ſpopondit illud, & adeò quidem, vt etiam *publicâ totius generis humani ſententiâ, mors naturæ debitum ſit*, videndum nobis erit, vt quod neceſſitati velimus nolimus, eſt concedendum, faciamus eſſe virtutis; vtque faciamus, pauca tibi ſub oculos ponemus, amice Lector, ea æqui, bonique conſules, & de tuo, ſi ita videbitur, ſymbolum addes.

Ibidem.

---

§. I.

Mors ineuitabili Naturæ lege, ac neceſſitate impoſita: æquo conſtantique animo excepta actus eſt fortitudinis.

DE morte varij varia cenſuere. Tertullianus pro innatâ magnæ mentis ſolertiâ, ſtyloque acutiore, mortem eſſe dixit. *Vltimam quæſtio-*

quæstionum omnium. Digna ſanè tanto viro ſententia.

Exiſtimauit nimirum vitã hanc mortalem ſcholam eſſe, in quâ multũ exerceantur, imo torqueantur hominum ingenia, in quâ aliæ atque aliæ proponi ſoleant, atque agitari quæſtiones; quas inter, omnium vltima, & difficillima eſt de morte, cuius nodum ſoluere ne vnus è toto genere noſtro poteſt, nempe pluſquam herculeus eſt ille nodus, arctiſſimum, atque indiſſolubile vinculum, quod qui diſſiparit, næ ille orbis erit dominus, atque vniuerſi.

Midam ferunt curru nodis quibuſdam inexplicabilibus connexo vectari ſolitum, de hoc in templo repoſito proditus erat apud Phrygas rumor, vt qui vinculum illius

ſoluiſſet, eum Aſiæ imperaturum; explicuit Alexander, & totius Aſiæ imperium tenuit. At mortis nodum diſſoluere, atque explicáre non potuit, ideoque ipſe & Aſiæ, & orbi, & fato ceſſit: & vero cedent omnes quos aut terra feret, aut ſol aſpiciet: quia *mors quæſtionum omnium vltima eſt*, & difficillima. Imo ſi Philoſophos, ipſumque audiamus Ariſtotelem, *omnium terribilium terribiliſſimum eſt mors*: diceres ex eorum ſenſu omnia ſeu fortunæ tela, ſeu vitæ vulnera, inania quædam eſſe puerorum terriculamenta; præ terrore, horroreque deſignatæ à naturâ mortis, extremæque neceſſitatis.

Etich. 3. c. 6.

Verum vt ea ſit, & habeatur mors, puſillo, fractoque homini; at non ita viro forti, & magnanimo:

mo: alit ille intimiſque penetralibus claudit ingens animæ præſidium, ſcutum inexpugnabile, & aduerſus fati tela, duræque neceſſitatis incurſus clypeum adamantinum, & impenetrabilem: virtutem inquam fortitudinis, quæ vt cœtera mala excipiat, ac toleret: ita & inuiſam mortis faciem, ęquo placidoque vultu aſpicere doceat, atque contemnere: imo etiam, quod ames ac mireris, appetere, atque impenſius ambire. Nimirum animo forti, verèque Chriſtiano, vita peregrinatio eſt, mors ad patriam via; vita ſomnus, mors vigilia; vita carcer, mors facilis ad libertatem aditus; vita morbus, & inſania, mors medicus, vita mare, mors portus.

Bonos inter & malos hoc inter-

vita peregrinatio.

est, quod his terra patria videatur, & sit, illis autem mundus exilium, & cælum patria. Testes erant gemini fratres, quos fouerunt primæ nascentis mundi cunæ: Cain, & Abel, de quibus illud Augustini. Abel primus mundi peregrinus, sed cæli ciuis; Cain primus mundi ciuis, & exul cæli; ideoque hic vitę tenax, & mortis fugiens; ille vitæ ferè prodigus, & mortis amans: hoc scilicet à bono parente Adamo hauserat, & probè retinebat: vitam esse peregrinationẽ, quâ per ineuitabilis fati vias ad cælum, ceu patriam tenderemus: quod etiam agnouerunt, & aaltè in nimum admiserunt Heroës inclyti qui alijs id ipsum pro documento vitæ bene, fortiterque instituendæ esse voluerunt.

Viuo-

Virorum fortiſſimus Iacob, vt qui cum Deo luctari auſus, & fortis eſſe etiam aduerſus ſupremum Numen; inclinata iam ætate, rogatus à Pharaone? *Quot ſunt dies annorum vitæ tuæ?* reſpondit.

Dies peregrinationis meæ centũ, & triginta annorum ſunt, parui, & mali. Gen. 47. v. 8.

Merito longæuos vitæ dies appellat dies peregrinationis, quia vt ait Auguſtinus: *omnis qui ad ſupernam pertinet ciuitatem, peregrinus eſt mundi; & dum temporali vtitur vitâ in patriâ viuit alienâ:* viuit, inquam, dies paruos, id eſt paucos, in vitam enim eâ lege naſcimur, vt parum in eâ commorati protinus exeamus, illudq; Dauidis ad Ethai hic vſurpare liceat. *Heri veniſti, & hodie compelleris nobiſcum*

biſcum egredi. Ita vt inquit D. Nanzianzenus, à tumulo tumulum petimus, id eſt ab vtero matris, ad ſepulcrum, & communis omnium parentis, hoc eſt terræ gremium tendimus; quia vt pulchrè Seneca: *Quotidie demitur aliqua pars vitæ, & tum quoq; cum creſcimus vita decreſcit: hunc quẽ agimus diem cum morte diuidimus: mox vt in vitam ingredimur, ſtatim aliâ portâ exire incipimus.*

Ep. 59.

Audite hæc Tantali, qui huius vitæ annos ſititis maximè diuturnos: peregrinos vos ſcitote non incolas, & quidem breuis, & moleſtę viæ peregrinos.

Hæc certè audit, ſentitque vir fortis, ideoque duo declinat mala, eaque grauiſſima, vitę vnum, mortis alterum.

Vitæ

Vitæ est illud quod tristi næniâ deplorat D. Gregorius dum ait. *Vitam hanc viam esse ad cælum. Viatores autem multos viæ amœnitate sic pasci, vt magis eos diu pergere, quàm citius peruenire delectet.* Lib. 21. Moral. cap. 24.

Mortis autem est istud: horror quidam, & agonia reluctantis animulæ, atque indignantis tam cito exeundũ esse, qui error est, vitiumque deprauatæ mentis, à quâ longius abest excelsus animus ipsâ morte superior. Censet enim ille, sibique persuadet vitam esse somnum, mortem autem vigiliam, à qua redditur luci nunquam periturae, diei qui occasum nesciat, æuo fœliciori, quod finem non inueniet. Et hinc animo sua quies, & summa in extremâ fati lineâ tranquillitas. Vita somnus.

Vbi concubiâ, profundaq́; nocte oculos clausit, atque oppressit sopor, & velut superinfusa nube obruit, ac fefellit varijs somniorum imaginibus; iucundum est, & volupe orto iam sole somnum excutere, & vigili sensu, ac mente detegere fallaces illos sopitæ mentis typos, spes vanas, ludicra commenta, noctisq́ue vnius deliria. Sic erit viro forti longè gratissimum à vitæ mortalis somno, ac letargo, restitui vigiliæ longissimæ æternitatis, & hoc quidem mortis beneficio, sine quo immortalis animus corpori, ceu molli plumæ instratus iaceret, atq; insepultus, somnoq́ue grauiore oppressus.

Vita carcer.

Vita est carcer, & quidē arctissimus, atque molestissimus: talis audijt D. Gregorio Nysseno viro in paucis

paucis magnanimo; oratione quã de dormientibus inſcripſit.

Quis, niſi ſtultus ſit & mentis inops non credet eos miſeros eſſe, & aduerſæ ſortis mancipia, qui carcere clauſi tenentur: fœlices autem, & albæ gallinæ filios, qui eo liberantur, atque emittuntur, illos riſu, hos lacrymis, ſi quis proſequatur, næ ridendus ipſe, atque à ſapientibus explodendus.

Ratio eſt in promptu, carcere quippe detenti ſuas miſerias incolunt; eo liberi, è ſuis calamitatibus euolant.

Non aliter qui viuunt; ſuum ipſi ſecum trahunt ergaſtulũ, ſuo carcere includuntur; qui obeunt, eo eximuntur, & cum moleſtâ, grauíque coporis ſarcinâ, carcerem ſuum exuunt; ideoq́ue hoc vno fœlices, ac fortunati.

Vita morbus.

Vita morbus est, imò, morborum omnium colluuies; quæ & corpus, & animum obsident, obruunt, perdunt: *mors vltimus morborum medicus*, ita enim eam appellauit Sophocles; qui censuit multis malis, & morbi molestijs à morte finem imponi, quibus nec Galeni, nec Hippocratis schola modum afferre potuit: quis autem nō gaudeat, si è corpore velut morborū diuersorio euocetur animus, vt longùm, vt æternùm sanus sit?

Vita mare.

Vita procellosum est mare, mors fida statio. Quis inter aduersos, & tumultuantes vitę fluctus non perhorrescat? quis in ipsius mortis littore, portuq; constitutus non gaudeat, sibique gratuletur? quod decumanos illos fluctus, vitæque syrtes, ac scopulos, tot naufragijs infames

mes superarit; aliorum certè, casus, & pericula securus ille spectabit, & ex æternitate velut speculâ despiciet, gaudebitque à morte tantum sibi obuenisse securitatis.

Hæc aliaque meditatur elatus animus, sibique in extremâ illâ luctâ ab ijs præsidium facit, turrimq; fortissimam, è quâ mille clypei pendeant, & omnis armatura fortium: quidni armaturã appellem eas cogitationes, quæ hominem muniunt, atque obuallant, ne aut timori, aut formidini, aut mortis iaculis, aliquo modo penetrabilis, & peruius esse videatur.

Certè D. Cyprianus & ipse Heros inclytus, inde sibi, alijsque animos fecit, & solatium addidit, lacrymasq; pusillis mentibus detersit. *Nõ sunt*, inquiebat, *lugendi fratres*

tres nostri de sæculo liberati; cum
Serm. 5. de mortalitate *sciamus non eos amitti, sed præmitti; vt proficiscentes, & nauigantes desiderari eos debere, non plangi.*

Proficiscentes ait, & nauigantes, hac mortali vitâ, ceu labili nauigio vecti in portum æternitatis,

Eâdem cogitatione vsus olim Seneca; eodem planè remedio aduersus querulos, & à morte plus æquo sibi metuentes.

Iniquum est, inquit, queri de eo: vni accidit, & omnibus restat.
Ep. 100. Eo igitur æquiore animo esse debemus, quod quos amisimus, sequimur.

Respice celeritatem rapidissimi temporis, cogita breuitatem spatij huius, per quod citatissimi currimus. Obserua comitatum generis humani eodem tendentis, minimis

mis interuallis distinctum, etiam vbi maxima videntur. Quid autem dementius, quàm cum idem tibi metiendum sit, flere eum qui antecessit? quisquis autem queritur aliquem mortuum esse, queritur hominem fuisse, omnes eadem conditio deuinxit; cui nasci contigit, mori restat, interuallis distinguimur, exitu æquamur hoc, quod inter primum diem, & vltimum iacet, varium est.

Hæc vbi de communi lege, fatalique necessitate pronunciauit Seneca: tum illud ad extremum conficit. *In procinctu ergo animus stet, & id quod necesse est, nunquam timeat, quod vero incertum est, semper expectet.* Vt autem expectet, & volens etiam, ac lubens reddat; ostendit auræ huius, ac vitæ vsum à Deo

Deo, naturæ parente, atque authore cõcessum, sine cuiusquam iniuriâ repetendum. Eorum; inquit, quæ hic habemus vsus fructus noster est, cuius tempora illi, arbiter muneris sui temperat, nos oportet ea sine querelâ reddere creditori. Pessimi debitoris est creditori facere conuitium: sæpe admonendus est animus, vt tanquam recessura, imo vt recedentia amet, quæ à Deo hic nobis data sunt. His affinia repetit, & inculcat libro de remedijs fortunæ.

Morieris, inquies mihi, ita hominis natura est, non pœna, morieris. Hac conditione intraui vt exirem, morieris, gentium ius est, reddere quod acceperis mutuatũ. Morieris, peregrinatio est vita, cum multum de ambulaueris, redeundum

dum est. Morieris, existimabam te aliquid dicere noui, ad hoc veni, hoc ago, huc me singuli dies adducunt. Quid habeo quod indigner? stultum est timere quod vitare non possis, istud non effugit qui distulit; morieris, nec primus ego, neque vltimus. Antecesserunt me multi, sequentur omnes. Morieris, hic est humanæ vitæ finis, quo transit orbis, & ego transibo. Morieris, quid graue est, quod semel? morieris, æs alienum, non meum, vitam meã esse noui. Hoc equidẽ cum eo creditore contraxi; de quo ego queri non possum.

Et hæ quidem cogitationes ad mortis dolorẽ vel temperandum, vel etiam penitus extinguendum, hauriuntur ex ipso naturę gremio, fragilique, ac luteâ hominũ com-

page: aliam viro verè forti, ac Christiano exhibet Tertullianus, neruosa vt solet eloquentiâ; ea deducitur è cæli legibus, & pactis, è Numinis indulgentiâ; quæ sparsos cineres, ossa arida, & exsucca, animæ, vitæque aliquando restituet; vnde non exiguum arduis, mentibus affulget præsidium. *Cum*, inquit, *constet de resurrectione mortuorum, vacat dolor mortis, vacat & impatientia doloris. Cur enim doleas, si perijsse non credis? cur impatienter feras subductũ, interim quem credis reuersurum? profectio est, quam putas mortem, non est lugendus qui antecedit, sed plane desiderandus. Id quoq; desiderium patientiâ temperandum. Cur enim immoderatè feras abijsse quem mox subsequeris? cœterum impatientia in huiusmodi,*

Lib. de patientia c. 9.

&

& spei nostræ malè ominatur, & fidem præuaricatur. Et Christum lædimus, cum euocatos quosq; ab illo, quasi miserandos non æquanimiter accipimus.

---

§. 2.

Mors in Iuuẽtute alacriter obita actus est fortitudinis.

D. Antonino teste, ac scriptore Adrianus Imperator, cum è Philosopho quodam, cui nomen *Secundus*, quæsiuisset, quid esset homo? hoc ab eo responsum accepit. S. P. Hist. tit. 7. c. 4. §. 1.

Homo est mancipium mortis, hospes loci, viator transiens, & aceruus niuis.

Hæc audi, & è sapientiæ lyceo oracula excipe quisquis es homo, & ne vietum, ac detritum Philoso-

phi vnius pallium contemne: sæpe sub vili lacernâ, sordidoque pallio latet sapiẽs animus: ex eo audis.

Primùm quod sis mancipium mortis, illius seruituti, duroque imperio iam inde ab vtero, primâque luce addictus, nasceris enim non tam viuere, quàm mori certus: cœtera breuioris æui mala declinare potes, pauperiem, esuriem, sitim, solis æstus, aquilonis imbres, & frigora vel fallere, vel effugere; mortis tela, nec vt velis, potes; adeo illius es mancipium.

Hospes etiam es, cui pro diuersorio orbis ipse, quantus est: ex eo excedendum, & quidẽ cum mors volet, & statuent fata: nudus exibis, vt venisti nudus. Viator es, & quidem transiens, quia pedem, id est vitæ cursum sistere, aut certâ statio-

ne

ne figere non potes; vrgent enim, & instant fata, mors vetat, & prohibet; ideo etiam ex hoc illius es mancipium.

Aceruus es niuis; & vt illa ad primos lucis radios, & solis huius ortum soluitur, & colliquescit tota, elementoq́ue suo redditur: sic terræ reddêris, è terrâ malè compactus, & in cineres ibis, etiam ab vnius febriculę tantum æstu, adeo etiam ex hoc capite, mortis mancipium es; quod si esses adulta iam, & ingrauescente ætate, & in extremo tantum senio, cum aniles rugæ frontem arant, atque exasperant, cum impluunt capiti niues, cum curua in terram senectus ad communem matrem se ipsam inclinare videtur; tolerandum illud foret: at aliæ mortis leges, & inexorabilis

 fati

fati necessitas, quæ non tantum sortitur insignes; & imos; sed etiam præcipiti manu, atq; immiti falce, primùm enascentes flosculos demetit, solo insternit, conterit, fœdat, calcat.

De arbore, à cuius fructu peccauit Adam, sua inter antiquos pugna, & opinionum dissensio.

C. 19. de paradiso. Moses Barcepha vitem fuisse credit, ex suo genio magis, quàm ex veritate. Pomum alij, & melius.

Nonnulli (vt Theodoretus, & Procopius) ficum fuisse autumant: quod statim ab esu vetiti fructus, vbi se nudum aspexit Adam, erubescere cœpit, & pudore suffundi, vtq́ue pudorem tegeret, nudaq́ue velaret membra, folia ficus in vestem aptauit, atq; composuit; quæ opinio

opinio si vero proxima est, ficus prima testis fuit humanæ miseriæ, nudumq́; ac mortale corpus, quod ipsa fecerat, contexit. Et hæc forte ratio cur apud authores ficus funesta, ac funerea fuerit. Horatius ap- Ode. 16.
pellat, *pullam ficum*; & apud Romanos, Designatores, quorum erat funerum ritus, lugubresq́ue signare modos, inuitabantur signo ficus, arboris funereæ, quod ficus mortis, ac funeris symbolum esset.

Ex eodem fonte, rituq́ue venerandæ Antiquitatis, manauit illud emblema excusum in monetis Imperatorum Romanorum: visebantur duo sepulchra, vnum decrepiti senis, alterum comptuli adolescentis: in medio assurgebat ficus, & tam hoc, quàm illud fatali tegebat vmbrâ, quod scilicet, & senum, &

iuuenum mors fatumq́ue ineuitabile à ficu defluxiſſet. Ita

Miſta ſenum, ac iuuenum denſātur funera, nullum
Horat.
Sæua caput Proſerpina fugit.

Sæua, inquam, ſed tum præcipuè, cum ætatem fato immaturam, & veluti præcoces adoleſcentiæ fructus, aut cœca manu legit, aut nimium præcipiti falce metit. Hoc enim vt inopinatum, ita durum quàm maximè accidere ſolet. Illud quippe à natura cuiq́ue comparatum eſt, vt amet, ac velit dies antiquos, ſeroſq́ue ſoles, ac lunas; nec hoc orbe excedat, niſi plenus dierum.

Teſtis erit Rex Ezechias, cuius hoc votum, hæ preces, & mixtæ lacrymis querelæ: *Ego dixi: in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.*

Iſaiæ. 38.

Prophetæ oraculo audierat sibi è viuis abeundum, & quidem *in dimidio dierum*, & hinc regiæ lacrymæ, profundiq́ue gemitus; adeo difficile, & arduum est, etiam in mediâ ætate mori, quanto difficillus in primâ? & inde opus animi robore, insigniq́ue fortitudine, quam vt assequaris, Beneuole Lector, nonnulla subijciam, quæ fati telum si non excutiant, & frangant: at certè retundant quàm plurimùm.

Hoc in genere primum occurrit illud Menandri. *Dilectus Diis in iuuentute moritur*. Illud nempe sibi persuasit Antiquitas, eos omnes qui superis curæ essent, & amori, citius è terris educi, cæloq́ue donari; tum ne diutius obijcerentur ijs malis, quibus hæc mortalis aura

iactatur; tum vt quàm ocyſſimè beatitatem illam, ad quam à naturâ formati eſſent, aſſequerentur.

Vnum iam ante peruidit, & attigit Seneca. Vbi enim varia à morte ſibi obiecit, adijcit & illud. *Iuuenis, inquies, morieris? fortaſſe alicui malo ſubducar: quod ſi nulli alij, certè vel ſenectuti: Iuuenis morièris? non refert, quot annos habeam, ſed quot acceperim: ſi plus viuere non poßim, hæc eſt ſenectus mea. Maximum ſolatium eſt cogitare id ſibi accidiſſe, quot ante ſe paßi ſint, omneſq́; paſſuri; & ideo mihi videtur rerum natura, quod grauißimum fecit, commune feciſſe, vt acerbitatem facti conſolaretur æqualitas.*

Lib. de remed. fort.

Hoc Senecæ, hoc Philoſopho ſolatium eſt, quod à morte, quę iuueni obtingit, ſubducatur alicui malo,

lo, quod sera inuexisset ætas, tristisque senectus intulisset: quod ipsum dicit Sapiens factum amabili Numinis prouidentiâ. *Placens Deo factus est dilectus, & viuens inter peccatores translatus est, raptus est ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius.* Sap. 4. v. 10. 11.

Vbi Iuuenem aliquem in primulo pubescẽtis ætatulæ flore succidi vides, ac flaccescere; crederes aduerso cælo, & inimicis fatis id accidere, crederes rapi tempore nõ suo, casu factum existimares, & cęco quodam impete deerrantis naturæ: at non sic est: emoritur destinato superum consilio, certâ, & amicâ Numinis prouidentiâ, cui illud est curæ, *ne moriatur iustus tẽpore non suo.* Eccl. 7.

Quem-

Quemadmodum enim Poëta pro arbitrio alios in scenâ diutius detinet, longamque fabulam exhibere permittit, alios ostendit tantũ, nec vel vno verbulo auditos reuocat: ita in huius vniuersi theatro, vitæque mortalis fabulâ illum vario munere, & actione Deus in scenã emittit. *Ostendent terris hunc tantum fata, neq; vltra esse sinent.*

Virg. l. 6. Æneid.

Quid facias? acquiescendum est diuinę voluntati, quę rationum instar omnium, quanquã & illi sua causa, etiã pusillo homini accommodata, quã ore, calamoq; sapientis expressit. *Raptus est*, inquit, *ne malitia mutaret intellectũ eius, aut ne fictio deciperet animam illius.*

Naturæ parens, & author Deus, qui nos vt pilas habet, hoc vitæ ludo cedere cogit, ne malè cedat, ne in-

infœliciter iactetur alea, ne periculis, quæ altâ mente præuidet, incauti reseruemur; siue in ijs priuata, siue publica vertatur salus.

Ita Deus Iosiam Israelis amores, ac delicias abstulit, ne regni excidium videret, & imminentem populo seruitutem. 4. Reg. c. 22. v. 20.

Ita Augustinum, serâ licet, canâque senecta mortalibus oris subduxit Deus, ne sponsam sibi longè carissimã, id est Hipponẽsem Ecclesiam, à Wandalis obsessam, ab ijsdem captam, spoliatã, violatam intueri cogeretur.

Ita Alphonsus cognomento Catholicus Gallęciæ Rex, nutantis Ecclesiæ columen & Saracenorum gloriosus domitor, terris viuere desijt, & cœlo cœpit, ne auersam fortunæ faciem aspiceret. In eius obitu

tu his vocibus totus æther resonasse dicitur. *Ecce quomodo tollitur iustus à facie iniquitatis, & erit in pace memoria eius.*

Baron. anno Christ. 757.

Et hæc prima ratio, publica calamitas, in quam veniret iustus; si vita iret in seros annos, grauemque senectam.

Altera priuatum attendit bonum, & cuiusque salutem, quæ Deo est in primis curis: Ex æternitate velut altissimâ quadã speculâ despicit, nõ tantum rerum humanarum motus, ac vicissitudines, à quibus.

Irus & est hodie, qui modo Crœsus erat.

Verum etiam humanæ mentis inconstantiam, à cuius vitio, labeque cras impius, & superis inuisus erit, qui hodie iustus audit, & superum

rum gratiâ, donisque fruitur. Ne tanta morum inclinatio, virtutum ſtrages, æternæque ſalutis ruina iuſtum aliquando obruat, ac perdat; longius extrahi non patitur vitæ lineam, nec in ſenium educi fata; ne tantum virtutis decedat, quantum ætatis accederet.

Et hic eſt amabilis diuinæ prouidentiæ ludus: quem ſuſpexit, & altiore vt alias animo, ſtyloq́; commendauit Nazianzenus: vt oſtenderet vitæ bonum nõ eſſe poſitum in eius ſpatio, ſed in vſu. Quid inquiebat, lucri facimus, quantocumque illo, quod adijcitur ſpatio, niſi vt plura mala partim videamus, partim patiamur, partim fortaſſis etiam faciamus; ac tandem nihilominus tributum naturæ debitum pendamus? aut quid magnopere Orat. 10.

gnopere

gnopere sapienti deperit, si momentaneæ huic vitæ aliquot momēta decerpseris? Certè nihilo minoris æstimat sapiens, qui vitam à virtutis studio metitur, non ex solis, lunæque cursu.

Est vita circulus quem in arenâ ducimus, maiorem, an minorem in eâ scribas, ad spatium eius pertinet, non ad perfectionem. Maneat ille diutius, obducatur iste, & in puluerem soluatur cui impressus est, circuli naturæ, ac perfectioni nihil interest. Ita nec vitæ; siue ei longiorem, siue breuiorem circulum designaris, *ætas* quippe *senectutis* est *vita immaculata*, nec enim ea dicenda senectus, quę mensibus, annis, & sęculo si voles aduolat: sed illa potius quæ virtute, quæ rebus bene gestis comparatur. Non

Sap. c. 4. v. 9.

quamdiu

quamdiu, ſed quàm bene viuitur, curandum. Et ſanè curant in primis ſuperi, Deuſque; & hinc plerumque vitæ metam contrahunt, aut diducunt.

Pro hac veritate ſponſorem habeo Dauidem, à quo & Salomon hauſit melioris ſapientiæ placita, ita canit ille de impijs.

Priuſquam intelligerent ſpinæ Pſ. 57.
veſtræ rhamnum, ſicut viuentes, ſic v. 10.
in irâ abſorbet eos.

Verborum hæc inuolucra videntur, quæ ſic euoluit Paraphraſtes. *Priuſquam impij teneri dureſcant, dum adhuc ſunt ſicut herba, tempeſtate, & turbine deſtrues eos.*

Vt validus turbo, ſæuaque ventorum procella in ſurculos, teneraſque plantas violentior irruit, quam in truncos, & annoſas quercus, ac

cedros: ſic in impios mors amplius ſæuit, & ſtragem edit miſerabiliorem, & quidem dum adhuc ab ætate molles, teneri, & flecti, frangique faciles: dum adhuc ſunt ſicut herba, fragilique culmo ſuccreſcunt, tum eos valido mortis turbine, ac tempeſtate ferit, ſternit, deſtruit, antequam ab annis, & ſenio malis ſuis indureſcant; & hoc diuinæ miſerationis beneficium eſt; quæ non patitur eos aurâ diu frui, & terris ſuſtineri, qui & cœlis inuiſi, & mundo oneroſi ſunt.

Sic impij in primo quaſi æui ſui limine metam aſpiciunt, & damnandâ inuoluuntur æternitate. Iuſti vero in verno quaſi flore demetuntur, ne poſtmodum malignâ vitiorum aurâ afflati emarceſcant, ac decidant. Ita ſecum actum eſſe gaudet,

gaudet, amatque sponsa. *Flores*, inquit, *apparuerunt in terrâ, & tempus putationis aduenit*. Sunt illi Iuuentutis flosculi, qui dum apparere, atque erumpere gestiunt, subito amputantur; bene habet, quod amicâ, id est diuinâ manu. Cant. 2. v. 12.

---

§. 3.

Mortem propinquorum tolerare fortiter excelsi est animi.

CHrysostomus, os illud aureũ, è quo tot emanant oracula, quot verba; Parentum in filios caritatem, & pronam illam in sanguine iunctos propensionem, appellare solebat: *quandam Naturæ tyrannidem*, quam fere vix exuas, vix abijcias, nisi cum vitam ipse deposueris. Hom. 28. ad pop.

Vis illius tyrannidis, & natiuæ

ſeruitutis potiſſimum eminet, cum parẽti filium, amicum amico ſubduxeris; quod à morte fieri ſolet; tum enim vel maximè hominem inuadit, implicat, & captum tenet impotens amor; atque in varias paſſiones agit, potenti tyrannide, æſtuq́ue ſeu iræ, ſeu doloris, ſeu etiã triſtitiæ; eę quippe affectiones partito quaſi in animam imperio dominantur, eumq́ue habent ſub iugo, ſuâq́ue ſeruitute; à quâ ſeſe indemnem, ac liberum ſeruare viri fortis eſt, & ipſi Naturę imperantis.

Puſillus animus, quæ credit eſſe Naturæ iura diſſimulare non poteſt, ait enim, vincit pietas, ius ſanguinis compellit, & quaſi iniectâ amoris manu captiuum trahit vinculis caritatis: imo quod ipſe etiam lugeas, ac damnes, extorquet lacrymas

mas

mas, ſuſpirijs exhaurit penetralia, & in miſerabiles effundit eiulatus, ac muliebria lamenta: quæ naturę, ſanguiniſq́; tributum appellat euiratus animus, damnat autem, ac deteſtatur, quiſquis virum eſſe ſe ſenſerit. Is enim æquus rerum humanarũ æſtimator, ac iudex, à ſe auelli non iniquè patitur, quem ſua vocant, atque auellunt fata.

Is olim fuit Anaxagoras illuſtris in pallio Philoſophus, cui cum in amicorum coronâ, nunciata fuiſſet mors filij, eaq́ue ſubita, ac repentina; nihil commotus adiecit illud Lyceo dignum, ac poſteris.

Noueram me genuiſſe mortalem.

Is fuit & Pericles, inſignis in togâ, facundus linguâ, à quâ dum altius tonat, Olympius dictus: audijt ille ſibi vno in prœlio duos perijſſe

 filios:

filios: quid inde? non abijt in gemitus, nõ effluxit in lacrymas, non vestem mutauit, non pullo indutus est habitu, non cinere aspersus caput, non nudo pede euerrit humum: indecora sunt ista, & à forti, disertoq́; oratore mirum quantum aliena: hoc affine, & proprium: coronâ insignitus est, candido amictu de more patrio ornatus, ex eodemq́; vestigio pulpitũ ascẽdit, si alias, tum vero maximè facundus orator, qui Atheniensibus ad bellum calcar addidit, & martios spiritus iniecit.

Eiusdem animi fuit Xenophon, & ipse ab oratoriâ arte nominatus; is cum intellexisset filium in acie dimicantem occidisse: addidit illud parente dignum, & oratore. *Malle se habere filium strenuum, quam longæuum.*

Idem in purpurâ, ſceptroq́ue ſenſit Rex Antigonus; cui cum in bello gloriosâ morte occubuiſſet filius, elato animo extulit illud.

Serius, ô fili, tam glorioſam mortem obijſti. Hæc è profanis, ipsâq; Antiquitatis fide excerpere volui, & verò diu ante excerpſit D. Hieronymus, vt ſibi, Heliodoro, alijſq́; ſolatium afferret in morte Nepotiani; de quo ita ad Heliodorum ſcribit.

Nepotianus, meus, tuus, noſter, imo Chriſti, & quia Chriſti, idcirco plus noſter, reliquit ſenes deſiderij ſui iaculo vulneratos, & intolerabili dolore confectos. Quem hæredem putauimus, funus tenemus. Cui iam meum deſudabit ingenium? cui litterulæ placere geſtient? ſtupet animus, manus tremit, caligant oculi, In Epitaf. Nepotiani.

lingua balbutit. Quidquid dixero, quia ille non audit, mutum videtur. stylus ipse quasi dissentiens, & cerâ subtristior vel rubigine, vel situ obducitur.

Hęc vbi indulsit amori; tum ex se ipse quærit.

Quid igitur faciam? iungam tecum lacrymas? sed Apostolus prohibet, Christianorum mortuos, dormientes vocans. Quid igitur: *læter, & gaudeam, quia raptus est ne malitia mentem eius mutaret, quia placuerat Deo anima illius? sed inuito, & repugnanti per genas lacrymæ fluunt, & inter præcepta virtutum, resurrectionisq́ꝫ spem credulam mentem desiderij frãgit affectus. O mors, quæ fratres diuidis; & amore sociatos crudelis, ac dura dissocias.*

Vbi hoc orationis telum in mortem

tem intorſit, tum ad ſe ipſe quodammodo redit, à quo doloris impete tantiſper abreptus.

Quid agimus, inquit, *anima? quo nos vertimus? quid primum aſſumimus? quid tacemus? excideruntne tibi præcepta Rhetorum? & occupata luctu, oppreſſa lacrymis, præpedita ſingultibus dicendi ordinem non tenes. Vbi illud ab infantiâ ſtudium litterarum, & Anaxagoræ, ac Telamonis ſemper laudata ſententia. Sciebam me genuiſſe mortalem.*

Tum proponit innumera virorum fortium exempla. *Maximos, Catones, Gallos, Piſones, Brutos, Scæuolas, Metellos, Scauros, Martios, Craſſos, Marcellos*, quorum non minor in luctu, quàm in bellis virtus fuit.

Ac ne in istis stylum figere videatur, ait mirum omnino, & insolens fore *si non præstet fides, quod exhibuit infidelitas*; si hæc viros fecit, & reddidit, illa non faciat, ac reddat? *Igitur*, inquit, *vt ad nostra veniamus, non plangam cum Iacob, & Dauid in lege morientes, sed cum Christo in Euangelio recipiam resurgentes. Iudæorum luctus Christianorum gaudium est. Ad vesperum demorabitur fletus; & ad matutinum lætitia. Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Vnde & Moyses moriens plangitur. Iesus absque funere & lacrymis in monte sepelitur.*

Vt autem ita sepeliatur, quisquis nobis amicus erit, non authoritate tantum, sed & ratione pugnat Hieronymus. Et primo quidem

dem argumentum ducit à mortis memoriâ, fataliq́ue neceſſitate, cui velis, nolis, eſt cedendum.

Platonis, inquit, *ſententia eſt omnem ſapientium vitam meditationem eſſe mortis. Laudant hoc Philoſophi, & in cælum vſque ferunt.* Quod ſi hæc illi, *debemus & nos animo præmeditari, quid aliquando futuri ſimus, & quod velimus, nolimus, longius abeſſe non poteſt. Nam etſi nongentos excederemus annos, vt ante diluuium viuebat humanum genus, & Mathuſalem nobis tempora donarentur: tamen nihil eſſet præterita longitudo, quæ eſſe deſijſſet. Etenim inter eum qui decem vixit annos, & eum qui mille, poſtquam idem vitæ finis aduenerit, & irrecuſabilis mortis neceſſitas: tranſactum omne tantundẽ eſt, niſi*

quod

quod senex, magis onustus peccatorum fasce proficiscitur.

Illud solatium est, & leuamen aliquod doloris, si tibi propinquus excedat, necdum maturus æui, annisue grauis: hoc autem quacumque efferatur ætate, seu impubes ea fuerat, seu etiam senilis, atque effœta; quod ille quem sua rapiunt fata, *desiderandus sit tibi quasi absens, non quasi mortuus, vt illum expectare, non amisisse videaris.*

Sed & alius consolandi modus, is D. Hyeronymo est quod, *vbique luctus, vbique gemitus, & plurima mortis imago*, *Romanus*, inquit, imo & totus, *orbis ruit*, *& tamen ceruix nostra erecta non flectitur.* Flecteretur sanè *si possemus in talē ascendere speculam, è quâ vniuersam terram sub nostris pedibus cerneremus.*

Ex eâ tibi ostenderem, inquit idem author, *totius orbis ruinas, gẽtes gentibus, & regnis regna collisa, alios torqueri, alios necari, alios absorberi fluctibus, alios ad seruitutem trahi, hîc nuptias, ibi planctum, illos nasci, istos mori.*

Hæc est rerum omnium vicissitudo, hic orbis occasus, & ruina; ad quam viæ mille, mille ducunt aditus, & in communi illa strage te ipse, tuosq́; amicos exitio immunes, ac liberos esse voles? & si forte ex ijs vnum aliquem sors vltima inuoluerit; amissum planges, ac deplorabis? non facies enimvero, non facies, maximè si consideres, vitam ipsam quam ducimus, mortẽ potius esse dicendam quàm vitam: vt enim iterum vtar mutuatâ D. Hieronymi eloquentiâ. Sentisne

tiſne, obſecro te, quando infans, quando puer, quãdo iuuenis, quando robuſtæ ætatis, quando ſenex factus ſis? quotidie morimur, quotidie commutamur, & tamen æternos nos eſſe credimus? *Hoc ipſum, inquit, quod dicto, quod relego, quod emendo, de vitâ meâ tollitur. Quot puncta notarij, tot meorum damna ſunt temporum. Scribimus, atque reſcribimus, tranſeunt maria, epiſtolæ, & ſcindente ſulcum carinâ, per ſingulos fluctus ætatis noſtræ momenta minuuntur.*

Quod ſi ineuitabili naturæ lege, ita tu ipſe, ita quidquid eſt hominum commutatur, minuitur, tollitur, amicum aliquem vitam hanc in melius commutaſſe lugebis? dolebis minutum eſſe aliquid exigui temporis, & additum eſſe immen-

immensum aliquod pondus æternitatis? patieris iniquius sublatum esse & mortuum, quem ex christiana lege scis esse resurrecturum? fuit certè, fuit olim mors in luctu, cum scilicet pœna fuit: at modo in gaudijs esse debet, ac delicijs, cum gloriæ famulatur, ac beatitati, quod aureâ fandi copiâ ad mortalium solatium expressit Chrysologus.

Mors, inquit, quando ab Euâ prouisa est, tunc lamentandi materia fuit; nunc vero facta est virtutis occasio; quia tunc ad pœnam peccantis data est, nunc permissa est resuscitantis ad gloriam: tunc tartarus inuenit hominem, nunc amittit. Serm. 63. de Lazaro.

Quod si virtuti, si meliori vitæ, si resurrectioni mors seruit, quid amabo, in morte vides esse deplorandum? certè omnino nihil, si æquus

quus vitæ, ac mortis censor esse voles.

Sed, inquies, ea sunt amicitię, iura eę leges amoris; quę in amici funere, gemitus, & lacrymas exigũt, atq; extorquẽt: fateor ita esse apud eos, quibus humilior, atque abiectior est animus: at nõ sic apud Heroas, & fortes: ij suorum etiam amicissimorum funera siccis oculis, & obfirmato aduersus dolores animo aspiciunt.

Testis erit D. Bernardus, quà verbo, quà exemplo; illum audiamus, videamusque in funere fratris sui Gerardi longè carissimi.

Serm. 26. in Cant. *Feci*, inquit, *vim animo, & dissimulaui vsque huc, ne affectus quidem vincere videretur. Plorantibus aliis, ego siccis oculis secutus sum inuisum funus: siccis oculis steti ad tumu-*

tumulum, quousque cuncta peracta sunt exequiarum solemnia. Indutus Sacerdotalibus solitas in eum orationes proprio ore compleui; terram meis manibus ex more ieci super dilecti corpus, terram mox futurum. Qui me intuebantur flebant, & mirabantur, quod non flerem ipse, cum non illum quidem, sed me potius, qui illũ amisissem, omnes miserarentur.

Hæc vbi de se ipse dixit, & scripsit Bernardus, tum aculeatâ oratione pungit, ac vellicat eos, qui secus faciunt: qui sese immoderato luctu macerant.

Videmus, inquit, *mortuos quotidie plangere mortuos suos: fletum multum, & fructum nullum; non culpamus affectum, sed caussam. Plorantur damna gloriæ carnis, vitæ præsentis incommoda,*

da, sed plorandi; qui ita plorant.

Hæc est censura D. Bernardi, à quâ etsi recedere non velim; nolim tamen adeo seuerus esse censor, & iudex, vt excludi posse credam omnem doloris sensum: sed tantum eius immoderantiā culpo, & damno; optoque in primis dictum illud, & vsurpatum D. Cyrilli erga charos nostros vita functos: quibus *ex toto nec compati, nec mœrere ferinum est, & durum: horum vero exuberantia muliebre.* Memini Iobum mortaliū fortissimum auditâ filiorum morte indoluisse: *scidit enim vestimenta sua, & tonso*
Iob. 2. v. 20. *capite corruens in terram adorauit.*

Vestem ex lugentium more, rituq; dum scidit, hominem se probauit, & parentem commendauit: dum autem tonso vertice corruit

in

in terram, Numenq́ue ſupremum adorauit, eius ſeruum ſeſe oſtendit; ad omnes nutus paratum, atque obſequentem: & tam inter aduerſa, quàm inter proſpera gratum: ita nimirum vt aureè Chryſoſtomus.

Naturæ condoleſcentis ſenſus oſtendendus erat; animi quoq́ue philoſophia minimè occultanda; eodem tempore decuit, & naturæ viſcera, & philoſophiæ præſtãtiam indicari. In catenâ.

Quod Iobo viro principi, ac fortiſſimo conceſſum indulgente naturâ, conniuente Chryſoſtomo, hoc cuiq́ue licitum velim: neque enim vt doctè Origenes: *victoriâ quis idcirco potitur, quia non patitur, ſed ideo quia cum patitur, animo perfert inuicto.* In catenâ græcâ.

§. 4.

Mors gratiâ amicorum excepta fortem animum probat.

MAgna omnino vis amoris, quam vt in lucem, apertumque efferret ſapiens, cum ipsâ morte componendam eſſe duxit. *Fortis eſt*, inquit, *vt mors dilectio.*

Cant. 8. v. 6.

Orbem hunc aſpectabilem animo ſubiecit ſapiens, & oculo intelligẽtię obiuit illud omne, quod cælum tegit, aut celat, & ex ijs inuenit omnino nihil, cum quo opportunius, veriuſque, quàm cum ipsâ morte compararet. Nimirum mors longè fortiſſima, robur eius inexpugnabile, inexorabilis genius, ineuitabilis neceſſitas: cui obſiſtere nullus omnium poſſit mortalium. *Æqua*, ſcilicet, *lege ſortitur in-*

insignes, & imos, & ſic leonem, vt agnum iugulat; ſic elephantem, vt culicem ſternit; ſic Crœſum, vt Irum terrâ tegit, atque obruit. Et in his elucet, atque eminet mortis fortitudo; ſed multo maior amoris, qui ipsâ morte fortior eſt, atque ſuperior: quis enim neget morte fortiorem eum eſſe, cui mors ipſa cōtemptui, imò cui in votis, ac delicijs. Et ea certè eſt amanti, qui vitam, quâ nihil carius, amori cedit, mortem obit, quâ nihil difficilius, aut horribilius.

Et inde factum autumo, vt adeo in terris rara ſit amicitia. Vix omnibus ſæculis, ait Cicero, tria, aut quatuor numerantur amicorum paria. Plutarchus Theſeũ, & Pyrithoum recenſet: Achillem, & Patroclum; Oreſtem, & Piladem; Damonem, &

Lib. de amicitiâ.

& Pythiam ; Epaminondam, & Pelopidam. Totidem fere paria ex Romanâ historiâ adiungi possunt, vix plura. C. Gracchus cum Pomponio, C. Lælius cum Scipione, T. Voluminius cum M. Lucullo: & hi fere tantum nominati: adeo rara auis in terris amicus verus; is nimirum qui amici causâ, bonoq; nec mori timet, nec amat viuere, nisi & vita, & mors amico prosit.

Celebre par amicorum Pilades, & Orestes, de quibus illud iactarunt antiqui, semel tantum in vitâ contendisse, nec amplius: eaque contentio omnis in hoc posita, vter pro altero moreretur. De cœteris nulla vnquam lis fuit, nulla dissensio, aut disceptatio: vna de morte pugna, in qua vicit amor morte fortior, ac potẽtior: ad hunc quondam

dam allusit vates, & ingeniosus Ouidij labor.

Ire iubet Pilades charum moriturus Orestem,
Is negat: inq; vicem pugnat vterque mori.
Extitit hoc vnum quod non cõuenerat illis, 2. de Pont. 3.
Cœtera pars concors, & sine lite fuit.

Videtur eadem olim fuisse contentio inter fratres Iosephi, cum ex illius voto, ac imperio quæsitum quis ex ijs futurus esset obses, quis carcere tenendus, quis obijciendus periculo, ac seruituti, atque etiam si opus esset, ipsi morti? Cum enim fraternum animũ, amoresq; blandos seuero vultu tegens Ioseph, dixisset. *Frater vester vnus ligetur* Gen. c. 4. *in carcere, vos abite* Hac datâ op- v. 19.

 tione,

tione, non exſpectato fratrum reſponſo, Simeonem ipſe ſuo arbitrio, ac volũtate vinculis deſignauit, cœteris abire iuſſis. Cur ita? *quia*, vt inquit Abulenſis, *non videbatur fraterno amori conuenire, vt ipſi de ſe ipſis determinarent, vnum magis, quàm alium vinculandum: ſed magis quilibet eorum ſe pro aliis offerre deberet.*

Habes inter charos, & fratres pro ſeruitute nobile amantiũ certamen, accipe pro morte; *Fortis*, enim, *vt mors dilectio.*

Vt multæ in purpurâ ſunt illecebræ, multus honos; ita & frequẽtes inſidiæ, atque immania pericula, quibus obuia patet aula, & regium caput: *feriunt* enim *altos fulmina montes, non humiles caſas*. Ac ne multis in argumento per ſe no-

ne

to præludere videar; è regibus vnũ tibi dabit Anglia, eumq́ue Stephanum nomine. Illi ſicarius vnus aliquis ſtricto ferro occurrerat, & certè in pectus immiſerat: hiabat apertum ac patens vulnus, ſanguinemq; largè fundebat; qui vbi arte medica ſiſti cœpit, atque areſcere; ecce tibi grande malum aliud; nudati enſis acies peſtilenti veneno imbuta toxicum nutriebat; & in viſcera, carnemq́ue ſpargebat latens, ac fatale virus: cui tollendo impar Galenus, impar & Hippocrates, omniſq́ue medicorum ſchola.

Ioſephus Speranza puncto CXLIII

Quidquid in illâ induſtriæ, artiſue fuit, id explicatum omne curando vulneri, ſed artis molimina, vimq́ue omnem eludebat dolor, & tacitè viſceribus inſpiratum ma-

 lum.

lum. Quid igitur? an ferro, an toxico, an fato concedat regis caput? Ingeniosa necessitas, id cuipiam medico suggessit remedij: si quis vitæ, sanguinisque sui prodigus os vulneri admoueret, apprimeret, & cõcretam ex eo saniem exsugeret: ille Regi pro medico, pro medicinâ: sibi autem exitio. Hæc splendidè depromuntur, hæc iactantur in aulâ, in proceres eunt, imò & in caulas, ac famulorum greges.

Quid deinde? varius super eâ re sermo, magnaque iudiciorum, atq; animorum pugna: sensus alius, atque alius, dum hic pręsens esse censet remedium, hic eludit, atque explodit: ex omnibus tamen nemo vnus fuit, qui periculum faceret, qui daret illud regi alias perituro, qui suâ morte domini sui vitam æstima-

æſtimaret, atque emeret: amare regem omnes, ſed ſe ipſi magis: velle regi benè, ſed ſibi quàm optimè. Ea nimirum ſunt aulicorum ingenia, nata regi ſeruire, ſi tamen prius ſibi; neque vero id obſequij ſibi, ſuæq́ue ſanitati depoſcebat Rex pius, nouerat enim ita ſibi indulgere, vt tamē ſubditis parceret, neq; cuiuſquam periculo, morteq́ue, diſcrimen ſuum, vitamq́ue redimi cenſebat oportere.

Dum hæc vltro, citroq́ue commeant, & per famulantium ora feruntur: audijt Regina, & tacuit, altèq́ue ſua conſilia preſſit; prudentis eſt, quod cito factum voles, tacere, manu enim ſæpius opus, non linguâ: quanquam hic, & linguæ, & manus vſus aliquis. Igitur noctis intempeſtæ ſilentio, adultiſq́ue tenebris,

nebris, regio de cubili se proripiens Regina; coniugis lõge carissimi conclaue subit, lento, & laneo pede, furtiuoq́ue gradu, lectulo propior facta: à dolore sopitum, & quasi sensus expertem maritũ deprehendit; molliq́ue, ac tenellâ manu, admota plagæ vincula contrectat, sensimq́ue dissoluit, tum libero, patentiq́; vulneri os admouet, labia diducit, linguam exerit, & manantem ex eo saniem haurit, atque epotat. Non sic à cursu, æstuúe solis exarescens venator aliquis, ad opportunos fontiũ ductus, & leue murmurantis aquæ riuulos aduolat, largèq́ue bibit, vt sitim extinguat: atque defluentem è tabido pectore saniem absumpsit Regina, vnàq́ue etiam (quod in eâ ames, ac mireris) & ipsam mortem.

Hoc

Hoc inuictæ Heroinæ facinus, hoc prope ſcelus amoris, ſibi vitam eripuiſſe, marito reddidiſſe: adeo hic etiam: *Fortis vt mors dilectio.*

---

§. 5.

Eadem veritas declaratur heroicâ filij in parentem pietate.

VVlgatum illud Philoſophi. Deo, parentibus, ac præceptoribus pares reddere nunquam poſſumus.

Deo quidem, cui vt omnia debeamus, ita animum quam maximè, potiſſimam hominis partem, & quaſi delibatam ex altiſſimâ illâ, diuinâque mente portionem.

Parentibus vero, à quibus quod ſpiritui affine, & coniunctum eſt accipimus, corpus inquam mortale, quo immortalis vehitur, & circumducitur animus.

Denique præceptoribus, à quibus etsi non ducamus *esse*, vt loquuntur Philosophi: at certè haurimus *bene esse*, dum suis illi præceptionibus nos imbuunt, & ad omnem humanitatem erudiunt.

Ex illo seu naturæ, seu rationis debito, fit vt si quando eorum agatur causa, in eâ se totum vel vno gratitudinis nomine impēdere debeat tum parenti filius, tum præceptori discipulus: non ita tamen vt solius naturæ censeatur esse molimen illud: sed & virtutis actus, isque aliquando nobilissimus: qualis is esset qui Dei, aut Religionis causa vitam eriperet; cui suppar alius, qui etiam parenti spiritum donaret.

Eo in genere exemplum illustre vidit, stupuitque Hispania. Intestina

testina dissidia, belliq; motus Castellæ Regem Toletum acciuerát; tum vt tumultus componeret, tum vt inde hostem, qui subitâ inuasione irruperat, expelleret. Vbi porro fœliciter expulit; ira in ciues versa, è nobilitate nonnulli cæsi, è plebe duo & viginti. In eo numero aurificis filius octodecim annos natus: iuuat illius diei, cædisq́ue meminisse. Inter eos quos orta seditio crimine inuoluerat, erat Aurifex; vir grandæuus, & octoginta annis maior, ei cũ alijs dicta dies vltima, decretumq́ue capitis supplicium, quod vbi impendere vidit filius, adolescens decem & octo annos natus, qua miseratione, qua pietate in parentem sese Regi illico stitit, & vltro supplicio obtulit. Hic arrecti Aulicorum omnium animi,

&

Deniq́ue præceptoribus, à quibus etſi non ducamus *eſſe*, vt loquuntur Philoſophi: at certè haurimus *bene eſſe*, dum ſuis illi præceptionibus nos imbuunt, & ad omnem humanitatem erudiunt.

Ex illo ſeu naturæ, ſeu rationis debito, fit vt ſi quando eorum agatur cauſa, in eâ ſe totum vel vno gratitudinis nomine impẽdere debeat tum parenti filius, tum præceptori diſcipulus: non ita tamen vt ſolius naturæ cenſeatur eſſe molimen illud: ſed & virtutis actus, iſq́ue aliquando nobiliſſimus: qualis is eſſet qui Dei, aut Religionis cauſa vitam eriperet; cui ſuppar alius, qui etiam parenti ſpiritum donaret.

Eo in genere exemplum illuſtre vidit, ſtupuitq́ue Hiſpania. Inteſtina

testina dissidia, belliq; motus Castellæ Regem Toletum acciuerát; tum vt tumultus componeret, tum vt inde hostem, qui subitâ inuasione irruperat, expelleret. Vbi porro fœliciter expulit; ira in ciues versa, è nobilitate nonnulli cæsi, è plebe duo & viginti. In eo numero aurificis filius octodecim annos natus: iuuat illius diei, cædisque meminisse. Inter eos quos orta seditio crimine inuoluerat, erat Aurifex; vir grandæuus, & octoginta annis maior, ei cũ alijs dicta dies vltima, decretumque capitis supplicium, quod vbi impendere vidit filius, adolescens decem & octo annos natus, qua miseratione, qua pietate in parentem sese Regi illico stitit, & vltro supplicio obtulit. Hic arrecti Aulicorum omnium animi, &

& futuri euentus expectatione suspensi; pars amare, & mirari grandem in abiectâ fortunâ indolem; pars tantæ caritati veniam etiam vltro dandam arbitrari; pars etiam metuere, ne Regis ira in vindictam preceps in caput innoxium deseuiret; Et vero præter expectationem, atque spem desæuijt; nam pro veniâ, quam eximia pietas omnium iudicio meruerat, Rege permutationem cõcedente supplicium subijt, & ferro caput amisit. Fœdum populo spectaculum, misericordię permixtam crudelitatem. Nomina memoriæ subtracta de facto satis constat.

Molina de reb. Hisp. l. 16.

Hic ego te, tuosque manes appello miserande adolescens: quem ei fato natura seruauit, & vna parentis noxa deuouit: hic inquam,

ex

ex te sciscitari velim, quæ ratio, quę vis æuo longiore natum immaturâ nece præcidit? an in senem optimum, & annis grauem miseratio? an in parentem obseruantia, pietasque? sat scio & hanc, & illam altè tibi insitam fuisse: verum nec hæc, nec illa animos supplicio, ferro, mortiq; pares fecit; nisi affuisset germana pietatis soror fortitudo: ea ex intimis penetralibus in puluerem exciuit; in forum egit; in Iudicis, in Regis oculos, ac sententiã impulit, vt quod paterno capiti imminebat supplicium in te ipse detorqueres, caderesq; ad fortitudinis aras, nobilissima amoris, caritatis, pietatis victima, quam amabunt, ac suspicient ætates omnes longè consequentes. Vt enim *enerues animos odisse virtus solet*, ita Valer. Max. l. 2.

fortes, atque infractos amare, complecti, posterisque omnibus impensè commendare.

---

§. 6.

Qui iuuandis pestiferâ lue infectis vltro se deuouet, inter Christianos Heroas numerandus.

Lib. de Mart. per pestem.

HOc argumentũ, vt alia pleraque, doctè, fusè, piè tractauit Theophilus Raynaudus Societatis nostræ Theologus, vir variæ eruditionis: ego ex illo, alijsque pauca delibabo, vt mihi, cœterisque animos faciam, ad tam illustre, sanctumque Christianæ caritatis officium vltro votis omnibus expetendum; multa sunt quæ illud arduum, ac difficile probat. Primum ipsa morbi vis, ac ratio, tum mortis genus miserabile, acerbum, omnique

q̃ue ſolatio vacuum; tum etiam ij, quibuſcum in iſto munere vitam exigas, pauperculi, abiecti, ſordidi, & ad extremam ferè inopiam, ac miſeriam proſtituti; tum denique & ipſe funeris honos, quieſq́ue ſepulchri, in quo ingloriæ iacent magnæ mentis exuuiæ, excelſiq́ue cineres.

Ad primum quod attinet, peſtilẽtis mali vis ex eo cœteris morborum moleſtijs eminet: quod eius cauſa plerumq́ue in occulto ſit, & altâ nocte: eſt enim illud medicorum effatum, peſtem exitioſam quandoq́ue ex cogitatione, quandoq́ue & ſæpius ex maligno quodam cœli afflatu, & ſiderum conſtitutione oriri: altiſſima nimirum eſt diuinæ prouidentiæ, iuſtitiæq́ue ratio, quæ ſuperis illis orbibus no- Cauſa peſtis.

noxias impressiones dedit, quibus eos feriat, qui suâ culpâ Deo, Cœlestibusque inuisi fuerint.

Ex eâ persuasione, quæ apud medicos est recepta, manauit illud vt morbi inopinati, ac latentes dicantur ab ijs *siderationes*, quasi maligni quidam, & exitiales siderum afflatus, quibus remedium ars ipsa non inueniat, vel ex eo solum quod causam ignoret.

Et his obijcitur, quisquis non prece, non pretio, sed solâ Christianæ caritatis lege, ductuque peste laborantibus ministrat, & in ijs, quæ ad animæ forum attinent, noctu, diuq; indefesso labore assistit, & non putabis illud esse altioris animi, & eximiæ cuiusdam fortitudinis? Certè si in aduersas acies irrumpere, si obuium dare ferro caput,

put, si pectus opponere, militaris est roboris: quidni maioris erit infesto quodammodo, iratoq; cælo, ac sideri, sui prodigum, offerre caput, & aduersam illam astrorum lucem pati, grauesque, ac noxias siderum influentias contemnere: Et hoc ideo tantum ne vacuus solatio frater occidat, ne impos consilij, ne sacramentorum præsidijs destitutus, ex hac vitæ statione discedat.

Et hæc prima ratio, quæ periculum auget, & opus illud arduum, ac difficile probat; quod mali causa, fonsq; pestiferæ luis, non in corpore, non in humoribus sit (qui aliorum fere morborum sedes sunt, aut receptacula) sed in astrorum, cælique impressionibus, damnandâque sideris vnius face, quam vt velis, declinare non possis.

Esse autem vim illam astrorum, cœlestiumque corporum mortalibus oris incensam ex eo etiam cōficio, quod D. Ioannes in placido mentis excessu vidisse se memorat.

Apoc. c. 8. *Tertius*, inquit, *Angelus tubâ cecinit, & cecidit de cœlo stella magna ardens tanquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum, & nomen stellæ absinthium.* Alcazar vertit nomen stellæ *pestis.*

Ecce habes Apostolo iudice, testeque noxiam humano generi faculam, stellamque è cœlo in terras elabi, & in miseranda capitâ vim suã exerere, timendasq; impressiones: verũ vt eas horreant, fugiantq; cęteri; at nec horret, nec fugit is, qui vitam fraternæ caritati deuouerit, Deoque, ac superis, quod reliquum est,

eſt, cõmittendum eſſe putauerit: Et illud eſt Chriſtianæ fortitudinis illuſtre quoddam argumentum.

Accedit & alterũ atrocitas quædam tormẽtorum, ac cruciatuum, quibuſcum pugnant fortiter, vincuntque fœliciter charitatis Martyres; quibus nihilo mitior à morbo, lueque ſubeunda carnificina, quam fidei Martyribus, ab equuleo, ferro, cruce, flammâque ſit expectanda. Mirum enim quàm atrocia ſymptomata, & quam immanes corporis affectus importet, atque inuehat peſtilens iſta morbi lues; eos illigatâ ſuis numeris oratione perſecutus eſt Lucretius, & tragicus Poëta choro primo Oedipi, qui preſſum funere funus, longumq́ue ad manes ordinem agminis mœſti, cum deſcripſiſſet, æſtu

Morbi peſtilẽtis vis.

Lib. 6.

quodam abreptus Poëtico excla-
mat.

O dira noui facies lethi,
Grauior letho! piger ignauos
Alligat artus languor, & ægro
Rubor in vultu, maculæq́ caput
Sparsere leues. tum vapor ipsam
Corporis arcem flammeus vrit.
Multoq́ue genas sanguine tingit.
Oculiq́ue rigent, & sacer ignis
Pascitur artus, resonant aures,
Stillatq́ue niger naris aduncæ
Cruor, & venas rumpit biantes
Intima creber viscera quassat
Gemitus stridens: iamq́ amplexu
Frigida presso saxa fatigant
Quos liberior domus elato
Custode sinit, petitis fontes,
Aliturq́ue sitis latice ingesto.
Prostrata iacet turba per aras,
Oratq́ue mori.

Quidni

Quidni enim oret ? certè licet mors in ſe ipſa plurimum habeat doloris, atque horroris: minus tamen in ſe habet pœnæ, quàm lenta illa tabes, ſæuaque peſtis, quæ primum inſolenti quodam æſtu ſanguinem vitę ſedem, ac fomitem occupat, atque incendit, deinde totum hominem edaci, cruentâque flammâ depaſcitur, tum etiam in externas corporis partes elabitur, inficitque infami contagio morbidę putredinis: ita nihil ab hoc malo vacuum atque immune: aut enim in cerebrum euaſit peſtilens aura, & tum ad aurium collique cõfinia delabitur, aut cor vitæ fontem, atque arcem inuaſit, & tum ſub axillis erumpit, ingentique tumore malum creat, augetque aut iecur ipſum, officinam & recepta-

 culum

culum ſanguinis imbuit, & tum in inguine ſeſe iactat peſtiferum virus, & bubonem effert, atq; oſtentat, aut etiam carbunculo vrit; aut denique occupato toto corpore, vitiatoq́; ſanguine in maculas degenerat, & hominem illico ſternit, ac peſſundat.

Ab hac malorum mole, & colluuie quadã morborum omnium factũ autumo, vt peſtis ipsâ morte grauior, ac peior audierit; imò vt Hebræis ſapientibus, peſtis dicta ſit *Deber*, id eſt mors, ita enim à nonnullis exponitur ille locus Oſeæ,
c. 13. v. 14 *ero mors tua*, ô *mors*, Hebraicè *deber*, id eſt, *peſtis*, quæ eo mali venit, vt dicatur, & ſit veluti mors ipſius mortis, puta ſupplicium morte acerbius.

Ad illam dolorum immanitatem

tem appellit sæpius & ipsa mentis emotio miserabilis, à quà hic è fenestrâ, aut tecto præceps ruit, & infœlici casu ceruices elidit; ille concito cursu in obuium flumen insilit, & aquis extinguere febrile incendium dum molitur, seipse ijsdem præfocat, atque extinguit: iste in ignes inuolat, vt flammâ flammâ, ignẽ igne temperet, aut tollat.

Mitto cętera quæ mali illius sensus apertius edocet, quàm aut animus concipere, aut vox eloqui, aut calamus exprimere possit.

Ex hac qualicumque adumbratione pessimi status corporum, totiusque hominis per pestem æstimari debet fortitudo martyrum misericordiæ, ita enim eos appellare placuit, qui caritati, ac misericordiæ vitam deuouent, & in eius aris occidunt nobiles victimæ.

Certè hominem vnum aliquem sano corpore, & animo, propter Deum, & proximi commodum vltro, imò alacriter in eã dolorum immanitatem, & mentis emotionem miserabilem mittere sese, eximiæ cuiusdam, & heroicæ fortitudinis specimen videri debet: cui potiori iure aptari potest illud D. Cypriani ad Christianos, vt ijs animos faceret aduersus infestæ luis horrorem, ac malum.

L. de Morte num 24. *Hoc*, inquit, *quod solutus in fluxum venter euiscerat quod in faucium vulnera conceptus medullitus ignis exæstuat; quod aßiduo vomitu intestina quatiuntur; quod oculi vi sanguinis inardescunt; quod quorundã vel pedes, vel aliquæ membrorum partes contagio morbidæ putredinis amputantur; quod per*

iactu-

iacturas, & damna corporum prorumpente languore; vel debilitatur incessus, vel auditus obstruitur, vel cæcatur aspectus, ad documentum proficit fidei. Vbi hanc à peste malorum iliadem sub oculos posuit; tum illam infracto spiritu perpeti, quantæ fortitudinis sit, ita ostendit. *Contra tot impetus vastationis, & mortis inconcussis animi virtutibus congredi, quanta pectoris magnitudo est? & quanta sublimitas inter ruinas generis humani stare erectum, nec cum eis, quibus spes in Deum nulla est, iacere prostratum?*

Sed etiam ex alio capite ducitur insigne Christianę fortitudinis argumentum, est illud diuulsio à dulci charorum consuetudine; ex quo enim homo caritate saucius huic

huic ſancto operi ſe addixit, æquè per vniuerſum miniſterij tempus refugitur, ac ipſe letifer morbus, quem iure in alios transfuſurus timetur. Itaque adhuc ſanus, & incolumis horrorem ſui, timoremq́; alijs ingenerat, vt etiam viuentem præmori quodammodo ſuis, & à ciuili ſocietate extraneum fieri oporteat, quę non exigua eſt patientiæ, ac fortitudinis materia: quę etiam ex eo augetur, quod vt in vitâ ſic etiam in morte ab omnibus auerſum, ac quodammodo deſpectum eſſe ſit neceſſe.

Illud ſanè in communi fato leuamen eſſe ſolet, quod in eo ſit, qui lumina claudat, qui abiturientem ſpiritum vel ſuſtineat, vel amantis ore, extremiſq́ue baſijs excipiat, qui funera luctu condecoret, calenti

buſto

busto lacrymas infundat, & exanime corpus, mœstosq́; cineres quieti reddat, ac maiorum sepulchro. At ijs omnibus solatijs caret ille, qui pesti cedit, ne caritati aliquid decedat: destituitur enim & amicorum lacrymis, & luctu & pompâ funebri, & communi succumbentis naturæ solatio; quod malum quantum sit, quàm graue, acerbum, & cuiq́ue mortalium inuisum eleganter describit Seneca; sic enim canit.

Pars nulla regni immunis exitio
vacat,
Sed omnis ætas pariter, & sexus
ruit;
Iuuenesq́; senibus iungit, & gnatis
patrem
Funesta pestis; vna fax talamos
cremat,

Fletuq́;

Fletuq; acerbo funera, & questu
carent.

Fletu, *inquit*, & questu carent funera, quod extremum est miseriæ, ac calamitatis; quam & mœstâ næniâ prosequitur etiam Ouidius.

Corpora missa neci nullis de more
feruntur
Funeribus: neque enim capiebant
funera portæ.
Aut inhumata premunt terras,
aut dantur in altos
Indotata rogos: & iam reuerentia nulla est.
Deq; rogis pugnãt, alienisque ignibus ardent;
Qui lacryment desunt, indeflectæque vagantur
Natorum, matrumque animæ,
iuuenumque, senumque
Nec locus in tumulos, nec sufficit
arbor in ignem

Hæc eſt Poetæ oratio, ſuis quidem illigata numeris, at lacrymis, querelíſque ſoluta: ſoluit autem in eos gemitus vel hoc ipſum quàm maximè, quod cadauera indotata abijciantur in ignes, in rogos, quod ijs nulla ſit reuerentia.

Quod ſi Ouidio cuipiam, viro ad omnem libidinem proſtituto, ea viſa eſt cura corporis, ac ſepulchri: longe maior eſſe poteſt, ac debet animis à gratiâ cœlo iam renatis, quibus corpus opportunum in hoc æuo diuerſoriũ fuit: Theodori quidem nihil intereſt humi-ne, an ſublime putreſcat: at Chriſtiano, ac religioſo homini refert quàm maximè. Appello Abrahæ, Iſaaci, Iacobi fidem, & vota, quibus id ſtudium fuit, vt ad Patres ſuos apponerentur, redderentur eidem

tumulo, & ossa ossibus, cineres cineribus iungerentur.

At eam quoq; curam, studiumque ponit, quisquis ex caritatis indulgentiâ, peste laborantibus inseruit; eoque nomine sui in paucis, non in vitâ modo (quod altioris animi) sed & à morte contemptor, (quod altissimæ mentis, & heroicæ virtutis argumentum est) atque illustre quoddam martyrij genus) vt in sequenti paragrapho docebimus.

---

§. 7.

An qui peste laborantibus ex caritate assistit, in eoque officio moritur, inter Ecclesiæ Martyres sit accensendus?

IN hac quæstione ex me nihil statuam, nihil definiã: eius censura ac iudicium esto penes Ecclesiam, quæ est columna, & firmamentum

mentum veritatis. Tantum nostrę curæ, & laboris erit in medium afferre sanctorum Patrum testimonia; tum etiam Ecclesiæ sensum, tacitamque approbationem, tum denique, si quæ pro eo argumento faciãt rationes. Et hæc omnia breui compendio: plura, qui volet, percurrat opus P. Theophili Raynaudi de martyrio per pestem.

Patrum pro affirmante sententiâ authoritas; & Ecclesiæ sensus.

Pro hac sententiâ, quæ heroas illos, Christique pugiles Martyrij laureâ condecorat; acriter pugnat Antiquitas, & scriptorum illustrium authoritas; è quibus primus in aciem prodit Clemens Alexandrinus, scriptor omnium consensu vt antiquissimus, ita & grauissimus.

Martyres ille partitur in duas classes, eosque Christo propinquos facit; qui ad nos & ipse accessit amoris viâ, pro nobis vitam, & sanguinem ponens: ad eum porro & ipsi accedimus, ac propinqui simus si aut pro ipso morimur, aut pro fratre, ac proximo: eius hæc sunt verba libro quarto stromatum, vbi de Martyrij gloriâ disputat.

Si vel pro proximo moriaris, propter caritatem, existimes Seruatorem nostrum esse propinquum: imò & *fratrem*: addit enim communi illius temporis Christianorum appellatione ita nominandum: quod Christi frater verè esset, cuius etiam in alios caritatem, morte ex caritate obitâ loqueretur.

Quisquis igitur in eam arenam descendis, atque occumbis, hunc tibi

tibi titulum erige, hoc tumulo Epitaphium inſcribe.

Hic iacet N. Chriſti propinquus ac frater.

Clementi calculum addet S. Dionyſius Alexandrinus in epiſtolâ paſchali, cuius hoc fragmentum extat apud Euſebium.

Vbi deſcripſit immanem à peſte cladem quam paſſus eſt Romanus orbis; cœlo vindice ob fuſum per ſcelus Chriſtianorum ſanguinem, tum extollit, ac prædicat flagrantiſſimam eorum caritatem, qui in iuuandis ægris operam, vitamque profuderant. Hic ex illius ore ſenſus fuit illius temporis, ac venerandæ antiquitatis. *Adeo*, inquit, *vt iſtud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem, & robuſtam fidem ſuſcipiebatur, nihil à martyrij ſplendore abeſſe videbatur.* L. 7. c. 17.

Hic stylum, oculumque fige, mi lector, & in eo caritatis officio suspice *incredibilem pietatem ac robustam fidem*, quæ nihil à martyrio fidei causâ suscepto distare visa. Certè nisi robusta foret ea fides, palmamque gloriæ sub mentis oculos poneret, non adeò vitæ prodiga, & mortis esset patiens.

In Interpret. Hist. Eusebij. Dionysio accedit Ruffinus, & ipse grauis author; cuius hoc de Christianis illius æui est testimonium. *Constantissimâ, & ardentissimâ fide, tanquam si martyrij tempus instaret, miserando infirmos, semetipsos huiusmodi mortibus inferebant, misericordiæ ex hoc martyrium capere præsumentes.*

Vestros amo, ac veneror æstus illustres animæ, Heroes inclyti, siue tuos Francisce, siue tuos Xaueri, siue

ſiue etiam tuos, in timido ſexu Te-
reſia; ab illo certè etiam ad remo-
tas, barbaraſq́; nationes exceſſiſtis,
vt in alieno, ac truculento ſolo ſuc-
creſcentem vberius martyrij pal-
mam inueniretis, quam in patriâ,
& domi, legere non poteratis; vos
inquam vel ex eo tantum genero-
ſæ mentis impetu colo, ac ſuſpicio:
neque vos minus amo, ac demi-
ror, qui vt in ſortem martyrum
miſericordiæ veniretis; in eâ mor-
borum lanienam lubentes, volen-
teſq́ue deſcendiſtis: ſed ab arenâ,
campoq́ue gloriæ veſtræ, in quem
animo iam abij, ad authores, qui
honori veſtro velificantur, reuer-
tor; & Clementi, ac Ruffino addo
Auguſtinũ, cuius authoritas, ac do-
ctrina cœteris facilè ſupereminet.
Querit ille, quod ſit Eccleſiaſti-

ci Paſtoris officium, quæ partes in publicâ calamitate, ſiue ea creetur ex barbarorũ incurſu, atq; illuuie, ſiue etiam à peſtilentis morbi vi, atque ſtrage: eadem enim huius atque illius eſt ratio; & reſpondet id eſſe muneris, id officij boni Paſtoris, non ſeſe fugâ periculo ſubducere, etſi poſſit, cum ita publica neceſſitas, caritaſq́ poſtularit: deinde ſubdit, quæ eis in cælo repoſita laurea; ſi mortem in eo Chriſtianę miſerationis ſtudio oppetierint.

Epiſt. 180. *Qui*, inquit, *patiuntur, quia fratres, qui eis ad Chriſtianam ſalutem indigebant, deſerere noluerunt, ſine dubio ſuas animas pro fratribus ponunt.*

Quanti autem apud eum ſit ea animę pro fratribus abiectio, vel ex eo conſtat, quod illam etiam ei

mar-

martyrio anteponat, quod ſubit is, qui fugiens perſecutorem, comprehenditur, vitamq́ue perdit, ne fidem perdat, atque proſtituat.

D. Auguſtino calculum addet B. Laurentius Iuſtinianus, qui D. Martinum vel ex hoc tantum donat martyrij laureâ, quod noluerit iratis principibus fugiendo periculum declinare; quæ ſententia ſi vero proxima, quidni & illum ornet palma martyrij, qui à morbo letali, ceu tyranno, non fugit, cum tamen etiam tuta conſcientiâ poſſit, vrgeantq́ue quodammodo vel ipſæ naturæ leges, & is, qui cuiq́ue inſitus eſt vitæ amor, ac cupiditas, non fugit inquam; ne quid labanti, atque à lue deficienti fratri deeſſe videatur, quod ad animæ ſalutem faciat. Sed hactenus Patrum ſen-

tentijs pugnatum est satis; etsi enim ab illis magnum in hac materiâ pondus accedat, longè tamen maximum ab authoritate Ecclesię, cuius etiam solius nutus, & aliquâ ratione expressus sensus, viro catholico, bonoq; satis ad fidem esse debet: hunc porro tenemus, non tam viuæ vocis oraculo, quàm exemplo firmatum.

Ita enim de SS. Alexandrinis, qui lue contactos iuuerunt, & in eo caritatis obsequio dië suum obierunt, habent antiquæ tabulæ, & Romanum Martyrologium Ecclesiæ authoritate probatum: in quo hæç leguntur verba pridie calendas Martij.

Alexandriæ commemoratio SS. Presbyterorũ, Diaconorum, & aliorum quàm plurimorum, qui tempore Vale-

Valeriani Imperatoris, cum pestis sæuissima grassaretur, morbo laborantibus ministrantes, lubentissimè mortem oppetiere, quos velut martyres religiosa piorum fides venerari consueuit.

Fuit Alexandria Romanæ Ecclesiæ filia, inter cęteras facile princeps, sede Patriarchali nobilis, & à D. Marco Christi Scribâ, & Historiographo instituta: à quo indubiè primos hausit, & puros, putosque Christianæ religionis latices, placitaque veritatis; inter quæ & illud Martyrum albo ascribendos illos, qui in cõmuni illâ clade, & obuiâ mortis imagine, ipsis fatis superiores euasissent; vitamque in eo caritatis officio deposuissent; quos inter ordine, & dignitate primi recensentur presbyteri, qui peste laboran-

borantibus sacramentum Confessionis administrarunt.

Proximè sequuntur Diaconi, qui ex antiquo Ecclesiæ more, rituque operam suam nauabant porrigendæ populo Eucharistiæ.

Ep. ad Hiera. cen. Epis. Deinde alij plurimi, quos è populo fuisse docet Dionysius Alexandrinus, & his corporum cura maximè incubuit: partito scilicet onere, ac labore, vt hi corpus, illi animum in extremis morbi angustijs leuarent; & cadauera animâ iam ac spiritu vacua decenter sepelirent.

Et quia illud Christianæ miserationis officiũ visum est arduum, pium, sanctum, qui in eo vitâ excessissent communi illius Ecclesiæ sensu, atque approbatione, Sanctos appellare placuit, vtpote iam relatos

tos

tos in album Sanctorum: superûm omnium, Deique ipsius calculo, quo Martyres illos misericordiæ, proximos esse voluit martyribus fidei in sede, thronoque beatitatis.

Ne verò, vt in humanis pronum est, labentibus annis elaberetur ex hominum animis ea pietas, ac caritas; ne lapsu temporis aliquo modo detereretur: placuit signare diẽ vnum, quem vt sacrum haberet, coleretque Alexandrina Ecclesia, solemni cõmemoratione SS. Presbyterorum, Diaconorũ, aliorumq; plurimorum, *quos velut Martyres religiosa piorum fides veneraretur.*

Quæ autem fuerit illa dies est in altâ nocte, dubioque: hoc tamẽ in luce, certâq; scientiâ Romanam Ecclesiam ex veteribus scriptis horum

rum athletarum memoriam hausisse, & in suos fastos transtulisse, cum sacro martyrij titulo ijsdem iam olim Alexandriæ ascripto, quē etiam Romana Ecclesia, quæ Petri sedes est, ac specula veritatis, in suis ipsa tabulis, ratum, fixumque habuit, non habitura, nisi etiam Martyres ipsa probasset, & ab omnibus Christi fidelibus orbe toto sparsis probari voluisset.

---

§. 8.

Mors pro religione, pro fide excepta eximius actus fortitudinis.

FOrtem censuit, fortem amauit Eleazarum Antiquitas: non eò tantum quod audax in hostem irruerit, quod aduersa ferro capita messuerit, sed ob illud vnum vel maximè, quod elephanto, cui insi-

debat

debat Anthiochus, ſe ipſe ſuppoſuerit, vt liberius in aluum immanis belluę, carneæque molis enſem immitteret, ſterneretque vnâ cum illâ etiam ſeſſorem. *Quanta*, inquit Ambroſius, *virtus animi, vt mortem non timeret, vt medium penetraret agmen, vt molem beſtiæ ſubiret, quo pleniori feriret ictu, cuius ruinâ incluſus magis, quam oppreſſus ſuo eſt ſepultus triumpho*: Et eo quoque ſepeliuntur Martyres, excelſa cœlo capita, heroes inclyti, quorum virtus omnis in patiendo potius eſt poſita, quàm in agendo.

Eos ab illa fortitudine, luceque ſanctitatis modo *cœli gemmas, ac ſidera* triumphantis Eccleſiæ, modo militantis robora, fulcra, columnas appellare ſolemus. Certè ſi è voce noſcitur vir, & qui latet animus, D.Baſil.

etiam

etiam vt è voce audiatur, martyr oportet: Eſt enim ea interpres magnæ mentis, altiſſimarum cogitationum, & eximiæ fortitudinis, quam etiam luculenta oratione teſtatam voluere inuicti pugiles, & ij quidem non è virili tantum ſexu, ac robore; ſed quod magis etiam ames, ac mireris ex imbelli, timidâque mulierum turbâ: quas inter enituit S. Fœlicitas, nominis omine, bonoque fœlix, fœlicior à partâ prolè, datiſque Eccleſiæ Martyribus omnino ſeptem.

Serm. 134. *Ardebat* illa, vt aureâ D. Chryſologi vtar eloquentiâ, *atque anhelabat vt eos vno die ſacros Martyres pareret, quos vix paruulos, per annorum curricula generabat; Ecce mater quam vita filiorum fecit anxiam, mors ſecuram. Diſcurrebat*

rebat illa lætior inter confossa cadauera; quam inter cunabula chara filiorum: quia internis oculis tot cernebat brauia, quot vulnera; quot tormenta, tot præmia; quot victimas, tot coronas. Hæ illi fecere animos, & liberam omnino vocem, quâ filijs longe charissimis calcar adderet, ad supplicia, ferrum, ignes, cruces, & acerbissimam mortem Dei, ac religionis causa obeundam. Erat nimirum in matre, erat in filijs *fortis vt mors dilectio*, imo ipsa morte fortior ac superior. *Cant. c. 8. v. 6.*

Qui mortem rerum omnium quæ sub cœlo sunt fortissimam esse dixit, næ ille certè verum dixit: quidquid enim aut terra tulit, aut cœlum aspexit indomitum, inuictumque cœteris, illud edomuit, vicit- Fortitudo Martyr. ab amore.

vicitque mors ipsa: verum vt ea sit vis mortis, maior tamen est amoris, qui in Martyrum animis ardet, atque exæstuat. De eo magnificè D. Chrysologus.

Nihil durum, nihil amarum, nihil graue, nihil letale computat verus amor; quod ferrum, quæ vulnera, quæ pœnæ, quæ mortes amorem valent superare perfectum? amor impenetrabilis est lorica, respuit iacula, gladios excutit, periculis insultat, mortem ridet, si amor est, vincit omnia: neque vincit tantum: verum etiam ipsis supplicijs, mortique crudelissimæ insultat: quod dum è cellâ suâ, sacroque silentio contemplatur Bernardus, manum explicat, stylumq; ducit in laudes, & præconia tam eximiæ fortitudinis.

Serm. 40.

Stat,

Stat, inquit, *Martyr tripudians, & triumphans, toto licet lacero corpore, & rimante latera ferro, non modo fortiter, ſed alacriter ſacrum è carne ſuâ circumſpicit ebullire cruorem.* Serm. 61 in Cant.

Ac ne credas eam vim, ea tormenta, in Caucaſum, in duros ſcopulos, in rupem expertem vitæ, ac ſenſus incurriſſe, proſequitur S. Doctor, & cauſam reddit, fonteſq; aperit, è quibus tantũ roboris emanet.

Nec facit, inquit, *hoc ſtupor; ſed amor; ſubmittitur enim ſenſus non amittitur; nec deeſt dolor, ſed ſuperatur, ſed contemnitur.*

Si oculis, & auribus habenda fides eſſet, crederes inuictos Chriſti athletas ſub equuleo, immaniq́ue totius corporis lanienâ, queri, gemere, fatiſcere: at ex vero non eſt

ita; vt enim melleâ eloquentiâ D. Ambrosius.

Tunc vincit Christianus, cum perdere putatur, & tunc perdit perfidia cũ se vicisse gratulatur. Plaudit ergo cũ illi insultatur, & surgit cum premitur. Haud similis victrici palmæ, quæ ponderi cedere nescia, eo magis in altum tollitur, quo grauatur amplius.

Ad hoc porro animi robur, excelsamque fortitudinẽ edocti Martyres, imò educati à *sapientiâ* quæ
Pro. c. 9. v. 2. *immolauit filias suas*; vel vt septuaginta: *Sophia iugulauit filios suos. O bonam matrem*, inquit Tertullia-
In scorpiac. c. 7. nus, *opto & ipse in filios eius redigi, vt ab eâ occidar.*

Multum certe interest Patrem inter, & Matrem in filiorum educatione: vt enim doctè animaduer-

tit

tit Seneca: *Aliter patres, aliter matres filiis indulgent: illi excitari iubent liberos ad ſtudia obeunda maturè, feriatis quoq; diebus non patiuntur eſſe otioſos, & ſudorem illis, & interdum lacrymas excutiunt: matres fouere in ſinu, continere in vmbrâ volunt, nunquam flere, nunquam triſtari, nunquam laborare.* Lib. de prouid. c. c.

In humanis illud eſt diſcrimen patrem inter, & matrem, ex huius, illiuſq́ue genio: at non ſic in diuinis; ſit Martyri ſapientia mater, ſit Chriſtus pater, & hic, & illa eum paternè, hoc eſt ſeuerè, educat; nec patitur inglorium domeſticâ ſub vmbrâ latere, aut molli cubare in anſere: ſed in campum, in ſolem euocat, & duris laboribus exercet, imò vinculis onerat, & è ſquallore, tenebriſq́ue putidi carceris, in are-

nam educit, in quà modo cũ igne, modo cum ferro, modo cum be- stijs certet, vt olim Ignatius: cuius eæ voces æterna memoria dignæ.

S. Ignatius Epist ad Rom. apud Hier. de scriptor. Eccles.

Vtinam fruar bestiis, quæ mihi sunt præparatæ: quas & oro mihi veloces esse ad interitum, & ad supplicia, & allici ad comedendum me, ne, sicut & aliorum Martyrum, non audeant corpus attingere. Quod si venire noluerint, ego vim faciam, ego me vrgebo, vt deuorer.

Hæc vbi extulit alto spiritu; tum ad suos blandè stylum conuertens exclamat: *Ignoscite mihi filioli: quid mihi prosit, ego scio.* Ac ne videatur ea dixisse sine graui causâ, ardore quodam, æstuq; concitatæ mentis subiungit:

Nunc incipio esse Christi discipulus, nihil de his, quæ videntur, desiderans

ſiderans, vt Ieſum Chriſtum inueniam. Ignis, crux, beſtiæ, confractio oſsium, membrorum diuiſio, & totius corporis contritio, & tota tormenta Diaboli in me veniant: tantum Chriſto fruar.

Ecce dignas cęlo voces, & amantia verba; à quibus ad rem ipſam, & extrema ſupplicia itum eſt. Vbi primum è caueâ educti Leones, vbi excuſſæ iubæ, auditique immanes rugitus, qui alium ab Ignatio terruiſſent, atq; exanimaſſent, mirum quantum animarunt: ita ad beſtias, ad lanienam, ad mortem abijt, adijciens illud pro lemmate.

Frumentum Chriſti ſum, dentibus beſtiarum molar, vt panis mundus inueniar.

Ac ne credas excelſum illud ingentis animi robur; in viros tantum

tum cecidisse, martiumque genus: è virgineo, imbellique sexu vnam è multis producam: Erit illa puella terdenis; sexu, ætate, naturâ superior. Agnes erit inter virgines, martyresque facilè princeps: de qua magnificè Ambrosius.

De Virgin. l. 1. *Non sic*, inquit, *ad thalamum nupta properaret, vt ad supplicij locum, læta successu, gradu festina virgo processit. Flere omnes, ipsa sine fletu. Mirari plerique, quod tam facilè vitæ suæ prodiga, quam nondum hauserat, iam quasi perfuncta donaret. Stupere vniuersi, quod iam diuinitatis testis existeret, quæ adhuc arbitra sui per ætatem esse non posset. Quanto terrore egit carnifex vt timeretur, quantis blanditijs vt suaderet, quantorum vota, vt sibi ad nuptias proueniret? At illa,*

illa: & hæc sponsi iniuria est, inquit, *expectare placituram. Qui me sibi prior elegit, accipiet: quid percussor moraris? pereat corpus, quod amari potest oculis, quibus nolo. Stetit, orauit, ceruicem inflexit. Cerneres trepidare carnificem, tremere percussoris dexterã, pallere ora alieno timentis periculo, cum puella non timeret suo.* Qui enim timeret illa; quæ in Christi scholâ probè docta: duce, ac magistrâ Dei sapientiâ.

Si de profanâ sapientiâ ausus est pronũtiare Seneca. *Philosophia circumdãda est. inexpugnabilis murus, quem fortuna nullis machinis lacessitum non transit. In insuperabili loco stat animus, qui externa deseruit, & arce se sua vendicat. Infra illum omne telum cadit.* Epist. 82.

Si

Si hæc, inquam, de ſua Philoſophiâ dixit ille: quid de cœleſti, diuinâq́ue ſapientiâ proferemus? ab illâ ſtat martyris animus in inſuperabili loco, & humanis omnibus altior fortitudine, ceu *arce ſe ſuâ vendicat*, & ita quidem vt *infra illum cadat omne telum*: quomodo enim non caderet infra illum, qui ſupra, imo extra terram eſt, humanoſq́ue caſus, vimq́ue tyrannorum.

Audi quid de martyribus etiam in carcere, vinculiſque, protulerit olim Tertullianus. Ita ad illos oratione plenâ maieſtatis. *Habet tenebras carcer, ſed vos lumen eſtis; habet vincula, ſed vos Deo ſoluti eſtis: triſte illic ſpirat, ſed vos odor eſtis ſuauitatis: Iudex ſpectatur, ſed vos eſtis de iudicibus iudicaturi: cõtri-* Lib. ad martyr. c. 2.

ſtetur

ſtetur illic qui fructum ſæculi ſuſpirat: Chriſtianus etiam extra carcerem ſæculo renuntiauit, in carcere etiam carceri: nihil intereſt vbi ſitis in ſæculo, qui extra ſæculũ eſtis.

Ecce quo rapit impetus animi, quo virtus ardua: ſi corpus ſpectes, & hunc quem ſpiramus aerem, in ſęculo ſunt Martyres; at ſi mentem ipſam, pioſq́ue voluntatis æſtus, extra ſæculum ſunt; & hinc eximia vis, ac fortitudo ſuperior huic ſæculo, ijſq́ue omnibus quæ in in eo terrori, ac pœnæ eſſe poſſunt.

Plura, eaq́; illuſtria SS. Patrum teſtimonia producere poſſem, quibus eximia Martyrum conſtantia probari poſſet: ſed quia ea in omnium oculis, & luce eſt: ſtylum ſiſtam, tibiq́ue, ſi modo poſſim, beneuole lector, addam animos, vt exem-

exemplo Heroum illorum, quos cælum amat, & terra ſuſpicit, etiam aliquid audere diſcas, & pati: ita verbo, ita re etiam ipsâ docuere inuicti Chriſti pugiles, ita S. Ignatius ad quem redeo, teque euoco, vt illum etiamnum in ſcriptis ſuis ſpirantem, ac loquentem audias. Sic ille tibi, ſic omnibus olim in terris, ſic modo de cælis.

Firmiter dum cæderis, quaſi incus ſtato; generoſi eſt athletæ cædi, & vincere; maximè vero propter Deū nobis omnia patienda ſunt, vt ipſe nos patiatur.

§. 9.

§. 9.

Præclara incitamenta patientiæ, ac fortitudinis ex Tertulliano desumpta.

TErtullianus ad martyres librum inscripsit, stylumque duxit altius, vel vt ijs animos faceret, vel vt inuictam eorum constantiam deprædicaret: & quidem,

Primum ex eo quod Spiritus Sanctus cum eis introeat in carcerem, qui ex vero *Diaboli domus est, & in quâ familiam suam continet:* Eo porro perueniunt martyres, vt illum etiam *in domo suâ conculcent:* iam enim foris congressi conculcarant fide muniti, & concordiâ armati, quà enim potius? pax quippe Christiana bellum est illi; in quod vbi concesserunt Christi pugiles,

giles, omniaq; generosi animi impedimenta vsque ad limen carceris deduxerũt, exinde segregati sunt ab ipso mundo; multoque magis à sæculo, eiusque rebus.

Et hinc sese erigit Martyrũ constantia; sed inde etiam magis, quod extra carcerem sęculo renuntiarint, in carcere autem etiam ipsi carceri. Hinc illę Tertulliani voces, illud de Martyribus encomium.

Nihil interest vbi sitis in sæculo, qui extra sæculum estis.

Ex eo vero quod extra sæculum sint, primum fit, vt auferatur carceris nomen, & potius secessus vocetur, etsi enim corpus includatur, etsi caro detineatur, omnia tamen eorum spiritui patent, quia totum hominem animus circumfert, & quo vult, transfert. Fit deinde & al-

terum

terum quod etiamſi in equuleo, & cataſtâ diſtendi videantur, etiamſi lento igne torreri, atque vſtulari, gemereq́ue ſub immensâ tormentorum mole, non gemunt tamen: quia vt magnificè ille ipſe Tertullianus, quo authore hic vtor. *Nihil crus ſentit in neruo, quum animus in cælo eſt.*

Quidni autẽ in cælo ſit bonum agonem ſubiturus, *in quo Agonethetes Deus viuus eſt, Xyſtarches Spiritus ſanctus, corona æternitatis brauium, Angelicæ ſubſtantiæ politia in cælis, gloria in ſæcula ſæculorum*: ad quam priuſquam peruenirent Epiſtates Chriſtus Ieſus eos Spiritu vnxit, ad illud ſcamna produxit, & inſtar Athletarum ad ſtrictiorẽ diſciplinam ſegregauit; quia ſcilicet *virtus duritiâ extruitur, mollitie vero deſtruitur.*

Ad eam porro duritiam quà ſurgit, ac conſtruitur virtus, formantur Martyres non carne, ſed ſpiritu, illa enim infirma, hic firmus eſt. Timet caro gladium grauem, & crucem excelſam, & rabiem beſtiarum, & ſummam ignium pęnam, & omne carnificis ingenium in tormentis. Sed ſpiritus contraponit ſibi, & carni, acerba licet iſta, à multis tamen æquo animo excepta, imo & vltro appetita famæ, & gloriæ cauſa; & quidem illius, quę tenues vaneſcit in auras, & mortalis vitæ ſtadio clauditur: quo in genere produci poteſt Lucretia, quæ vim ſtupri paſſa, cultrum ſibi adegit, vt gloriam caſtitati ſuæ pareret.

Aſdrubalis vxor, quæ iam ardente Carthagine cum maritum, ſuum ſupplicem Scipionis videret, vnà

vnà cum filijs suis in incendium patriæ deuolauit.

Meretrix illa Atheniensis, quæ conscia coniurationis cũ propterea torqueretur à tyranno, & non prodidit coniuratos, & nouissimè linguam suam resectam in faciem tyranni expuit, vt nihil agere se scirent tormenta, etsi vltra perseuerarent.

Produci potest & illa solemnitas apud Lacedęmonios longè maxima, quæ flagellatio dicitur. In eâ ante aram nobiles quique adolescentes flagellis affliguntur astantibus parentibus, & propinquis, & vti perseuerent adhortantibus. *Ornamentum enim, & gloria deputabitur, maiore quidem titulo, si anima potius cesserit plagis, quàm corpus:*

Produci deniq; potest (ne omnes

Ad eam porro duritiam quà ſurgit, ac conſtruitur virtus, formantur Martyres non carne, ſed ſpiritu, illa enim infirma, hic firmus eſt. Timet caro gladium grauem, & crucem excelſam, & rabiem beſtiarum, & ſummam ignium pęnam, & omne carnificis ingenium in tormentis. Sed ſpiritus contraponit ſibi, & carni, acerba licet iſta, à multis tamen æquo animo excepta, imo & vltro appetita famæ, & gloriæ cauſa; & quidem illius, quę tenues vaneſcit in auras, & mortalis vitæ ſtadio clauditur: quo in genere produci poteſt Lucretia, quæ vim ſtupri paſſa, cultrum ſibi adegit, vt gloriam caſtitati ſuæ pareret.

Aſdrubalis vxor, quæ iam ardente Carthagine cum maritum ſuum ſupplicem Scipionis videret, vnà

vnà cum filijs ſuis in incendium patriæ deuolauit.

Meretrix illa Athenienſis, quæ conſcia coniurationis cũ propterea torqueretur à tyranno, & non prodidit coniuratos, & nouiſſimè linguam ſuam reſectam in faciem tyranni expuit, vt nihil agere ſe ſcirent tormenta, etſi vltra perſeuerarent.

Produci poteſt & illa ſolemnitas apud Lacedęmonios longè maxima, quæ flagellatio dicitur. In eâ ante aram nobiles quiq́ue adoleſcentes flagellis affliguntur aſtantibus parentibus, & propinquis, & vti perſeuerent adhortantibus. *Ornamentum enim, & gloria deputabitur, maiore quidem titulo, ſi anima potius ceſſerit plagis, quàm corpus:*

Produci deniq; poteſt (ne omnes

consecter, quod longum esset) Mutius qui manum suam dexteram in arâ cremauit, vt hoc factum eius fama haberet.

Quod si tantum terrenæ gloriȩ licuit de corporis, & animi vigore, vt gladium, ignem, crucem, aliaq́; tormenta contemnerent, mortales sub præmio laudis humanæ: quid licebit ad consecutionẽ gloriæ cælestis, ac diuinæ? *Si tanti vitream, quanti veram margaritam? quis pro vero non tantum habeat erogare, quantum alij pro falso?*

Certè hæc vna cogitatio, & patentis cæli, ceu mercedis aspectus, Martyribus animos addidit, ad audendum, ad patiendum quidlibet.

Atque etiam nobis addere debet, ne in supremo Iudicij die, cum orbis cum orbe componetur, & cum

cum Gentili etiã Christianus, merito cõfundamur. *Si reformidauerimus pati pro veritate in salutem, quæ alij affectauerunt pro vanitate in perditionem.*

---

§. 10.

Effusa Martyrum etiam in tormentis lætitia, atque exultatio.

PRocopius inuictus Christi pugil Mutio illo longè superior thus manu accipere, illudq; subiectis prunis ardẽtibus sustinere iussus, vt si fortè dolore victus dextrã inuertisset iniectis in ignem suffitibus, Dijs litasse videretur. Ea tyranni vis, ac dolus fuit, quem probè elusit vir sanctus, manum quippe immotam lento igne aduri passus, ne qua maledicentiæ daretur occasio: ac ne vox, ne animus deesse videretur,

deretur, interea dum arderet, ſtillaretq́; manus, accinebat illud Dauidis. *Tenuiſti manum dexterã meam, & in voluntate tuâ deduxiſti me, & cum gloria ſuſcepiſti me.*

Has inter voces, ſacrumq́; cantum, fortè Procopio ex oculis lacrymula decidit, & molli lapſu genas irrigauit, quam vt vidit Preſes, ratus euicti iam animi, & doloribus cedentis indicium eſſe, non ſine ſcommate petulantius illud ipſum obijcere cœpit: cui glorioſus Chriſti Martyr, etiam in tormentis ludere doctus, *nec mirum eſt*, inquit, *etiam lutum cum igni admouetur, ſudat*; quaſi diceret: corpus hoc mortale quod circumfero, mihi pro luto, quod cum aqueo humore compactũ, ſit, quid adeo mirum eſt ſi paululum exſudat, ſtillatq́ue?

ita liberali, pioque ioco hominis petulantiam coercuit, docuitq́; lacrymas sudorem esse, non mœrentis animæ (vt nonnulli voluere) sed quandoque, & sæpius à gaudio exultantis. Hil. 10. de Trinit.

Testes appello, voloque Martyres, qui ex illo impete, sacroq́; æstu gestientis animæ, ad supplicia, ad ignes, ad cruces, ad mille mortes vltro deuolarunt, & in ijs mirum quantum exultarunt.

Fœlicianus acceptâ iam capitali sententiâ adiecit illud. *O quam iucundos dies annuncias octoginta iam annis expectatos.*

Nestor Pergæ Episcopus, non minus à genere, quam à virtute nobilis, cum in equuleo etiam ad spectantium horrorem, lacrymasque torqueretur; non lamentabili voce,

 sed

ſed amœnâ, ſed hilari, & gaudia iam, cœleſteſque delitias ſpirante, dixit. *Benedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus eius in ore meo.*

Cumque ei Præſes ſpecie aliquâ commiſerationis ingeminaret ſæpius illud, vt ſeſe tormentis eximeret, obiecit iſtud dignum cedro.

Cum Chriſto ſemper fui, & ſum, & ero.

Ac ne ſola vocibus illis eſſet fides, è cruce pendens ad ſubiectam turbam verba faciebat, fidei plena, atque caritatis.

Eiuſdem animi fuit Euſebius, qui cùm neruis diſtraheretur, igne torreretur, plumbatis cęderetur, excisâ linguâ, trepidantibus ad miraculum tortoribus, orabat.

Gloria tibi Domine Ieſu Chriſte, qui me dignatus es ſeruis tuis ad gloriam adiungere.

Nimirum inuictis illis Heroibus pati, morique, & gloriæ fuit, & voluptati.

Ita S. Victor, non nomine tantum, sed & re etiam ipsâ victor testatum voluit, cum enim à tortore, qui neruos equuleo laxarat, etiam secretis naturæ partibus feruens oleum infunderetur: quasi affuso humore, suauique lymphâ ad tyrannum iactauit illud. *O quam suaue est hoc, sicut aqua sitibundo.*

Si quæras vnde illa suauitas, illud in æstu refrigerium etiam contra naturæ vim, ac tormentorum? probè intelliges fluxisse ab animo, qui eo loci, ac temporis, omnibus lætitijs incessebat, à quibus etiam Petrus, qui Diocletiano à cubiculis, ac secretis fuit, in igne, medijsque flammis, quasi in rosis expirauit. Ac ne

ne putes eos altioris animę ſpiritus in viros tantũ cecidiſſe, martiumq́; genus: multas videbis è fœmineo, molliq́ue ſexu, quæ etiam vltro in ignes, ac rogos inſilierunt breuioris æui, vitæq́; prodigæ, & ad beatam, nunquamq́ue finiendam æternitatem aſpirantes.

Et hęc pręclara magnarum mentium facinora loquitur omnis ętas, à quibus etiam ad eos venio, quibus lętitiæ, vociſq́ue exultabundæ finẽ ne mors ipſa quidem attulit, à quâ tamen altum ſilere ſolẽt omnia. Atque vt vetera taceam, ad ea delabor quæ quia recentioris ſunt memoriæ lectori beneuolo accident gratiora.

In Orientali Indiâ, quæ hac noſtrâ ætate plurimos Eccleſiæ Martyres parit, ſub annum Chriſti milleſimum

lesimum sexcentesimũ vigesimum octauum terris viuere desijt & cœlo cœpit inclytus è Societate Iesu Martyr, P. Rochus Gonzales.

Excolueratille summâ cum opinione sanctitatis, & labore sane magno barbaras illas nationes, à quibus tandem totis ceruicibus ferrum hausit, & vitam amisit: sed quod in eo mireris resecto iam capite per ipsum cor eloqui auditus, & clarâ, expeditâque voce abire in Dei sui laudes: truncum erat corpus, ab eoque reuulsum caput illud quod fuerat officina altissimarum de Deo cogitationum; muta, atque emortua conticescebat lingua; at cor ipsum minimè mutum, & silens: sed sonorum, & facundum excessit in Creatoris sui laudes, & ignes amoris, quos olim

conceperat, etiam post fata emisit. Adeo liberalis & effusa Martyrum lætitia, vt etiam post fata spiret in exanimi corpore; cui affine est & illud, quod memorat P. Marcellus Mastrilli, in suâ illa Indica peregrinatione, quam S. Xauerij nutu fœliciter suscepit, atque ex eiusdem auxilio peregit fœlicius: tandemq́; etiam fœlicissimè conclusit: fuso Christi causa sanguine.

Refert ille duos è Societate Iesu in Iaponia Martyres, non in supplicijs modo, quæ fuerant atrocissima, sed etiam post mortem hactenus inaudita, & stupenda lætitiæ argumenta edidisse.

Martyrio affecti diuersis in locis, discreti quidem corpore, non tamen animo: longè enim ante prędixerant tortoribus se eadem pariter

ter horâ, è vitâ Dei causâ migraturos: prædictioni respondit euentus, non sine alio, & quidem mirabili prodigio, cum enim corpora ad sepulturam eundem in locum comportarentur, ad mutuam præsentiam sese salutarunt, & collocuta sunt, perinde ac si viua fuissent, non sine stupore astantium, & amabili cæli prodigio.

Si ex me sciscitèris, quæ fuerint illa Martyrum colloquia? quæ voces? quę gratulatio? audies eam fuisse de gloriâ, ac beatitate, quâ modo fruebantur in cælis fœlices animæ, de tormentorum breuitate, pretióque generosæ mortis, à quâ sibi aditum fecissent in æternitatem. Iactabant nimirum illud quod in vitâ Paulus Gentiùm Apostolus.

Non sunt condignæ passiones hu- 1. Rom. c.8.v.18.

ius

ius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Si quotidie, inquiebat Augustinus, *oporteret nos tormenta perferre, si gehennam ipsam paruo tempore tolerare, vt Christum videre digni essemus venientem in gloriâ, & Sanctorum eius numero sociari, nonne erat dignũ pati omne quod triste est, vt tanti boni, tantæq; gloriæ participes haberemur?*

Serm. 2. de Festo SS. omnium.

In arenam euocat Augustinus, *omne quod triste est:* seu illud esse voles paupertatis angustias, & sordes, seu aceruum cumules iniuriarum, seu corpusculi huius afflictiones, morbos, vulnera, ferrum, ignes, catastas, cruces, mortemque ipsam per extrema supplicia exigẽdam: illud, inquam, omne heroicâ mente proritat, deuocatque vt cum

eum eo certet, qui gloriæ, ac beatitatis fuerit candidatus, audetq́; polliceri, vt hic omnibus illis superior euadat: adeo potentes sunt stimuli gloriæ, ac beatæ æternitatis, quam animo dum legit D. Franciscus, percitus æstu quodam voluptatis, exclamat.

Tanta est gloria quam expecto, vt omnis me pœna delectet, omnis morbus, humiliatio omnis, persecutio omnis, mortificatio omnis.

Delectet, inquit Franciscus, quia animo, cui terra est in postremis, & cælum in primis curis, volupe est pro hoc adipiscendo quidlibet & agere, & pati.

Hinc ea vota, & piæ querelæ S. Gordiani Centurionis, fortissimi Martyris, qui dũ omni propè suppliciorum genere cruciaretur, aiebat

bat nihilominus. *Damno ſe affici, quod nō ſæpius mori pro Chriſto poſſet.* Nimirum ei ſatis non erat vel vna vita, ſpirituſque, plures optaſſet vt eos Dei ſui causâ profunderet, & hoc quidem excitatus vel vna ſpe cœleſtis gloriæ; quâ etiam olim vſus eſt opportunè Puſices Medicus vt Ananiam ſenectâ debilem, & ad obiecta tormenta trepidantem animaret, hac vſus oratione. *O ſenex pauliſper oculos claude, & æterna vide.* Claude, inquam, oculos terræ, & huic vniuerſo aſpectabili;
1. Cor. 2. 9. & cælis aperi, illique gloriæ, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit: vbi illi præmio, ac laureæ, mentis, atque intelligentiæ oculos recluſeris, in equuleos, in cataſtas, in cruces, in rogos, in mortes ibis: hoc vno beatus,

tus, quod cælo teste, Deo iudice, ac remuneratore patiaris.

---

§. II.

Qui filium, Ciuium suorum libertati immolat: næ ille fortis.

NEque mei consilij, neque huius exigui operis est, vel antiqua commemorare, vel vnum veluti in fasciculum cogere ea fortitudinis exempla, quæ omnis prope spectauit ætas, sed è multis vnum producere, quod quia recentioris est memoriæ, Lectori beneuolo gratius accidet.

Aluit Hispania deuotum patriæ pectus, Regique suo in paucis fidum: is Alfonsus fuit, Cartheiæ Dux fortissimus. Eum olim obsederant Mauri, & iam sæpius qua pollicitationibus, qua minis, qua

etiam

etiam armis, & impete facto ad deditionem sollicitarant. Ille Hispanæ fidei, animique tenax, omnes deditionis leges respuere, fugere, auersari. Interea filius, qui ei erat vnicus, dum forte imprudens, & incautus elabitur, hostiumque agros pererrat, in eorum manus incidit. Hic exultare Mauri, iamque de Cartheiâ actum credere: captiuum adolescentem bellico plausu, ac clamore circum mœnia ducunt, patri ostentant, minanturque nisi vrbem dedat acturos se nati in viscera ferrum. Quid hic agat infœlix parens? si vrbem hosti tradat, in patriam impius, in Regem erit iniurius; si neget, in filium crudelis videri poterit; maluit tamen in filium durior, quam in Regem minus fidus videri. Itaque patrem exuit,

exuit, & ducem induit, toruoque lumine Mauros deſpectans.

Mene, inquit, deterrere putatis.
Venales animæ, & Dominos mutare paratæ?
Si me feciſſet proles centena parentem.
Staret, & hoſtili natorum turba ſub ictu;
Nil me præterea recti de tramite flectant,
Exarmentúe ducem lacrymæ, morteſq́ meorum.
Hæc dicens ſubito vaginâ liberat enſem,
Elatoq́ minax: rabies ſi tanta cruoris,
Ferrum, ait, accipite: & ferrum de mœnibus altis
Proiecit pater, inde ſuos, & tecta reuiſit

Securus, potuitq́ue paratæ accumbere mensæ.

Hæc Alfonsi constantia primo Mauros attonitos habuit, ac dein irâ, ac furore præcipites in miseri adolescentis vulnera, & cædem egit. It cœlo barbarorum clamor, & ciuium è mœnibus comploratio.

Et ferrũ in venas pueri nil tale merentis
Et frustra palmas ad mœnia nota leuantis
Immergunt, donumq́ue patris in viscera condunt.
Interea
Euocat Alfonsum fragor, atq́ue in mœnia currit,
Et nati aspiciens letho languentia membra,
Quanquam animo redit vsque parens, tamen exuit illum

Dux

Dux melior, ciuesq́ obiurgans, hoc erat inquit,
Quod veluti captâ complorauistis in vrbe,
Vosq́, puerq́ meus casu pendetis ab vno?
Illum ego nutribam patriæ, iam reddidi & vrbi.
Hæc reor infestum placabit victima Numen.
Dixit, & extemplo ad conuiuia nota recurrit.
O ingens anima, ô fato insuperabile pectus

Vicisti patria, vicisti, & omnes seu blandientis naturæ illecebras, seu ferocientis hostis impetus superasti. Ita nimirum æquum est, vt se patrem nesciat, quisquis ducem esse nouerit; nec naturæ, natisq́ue pareat, quisquis Regi, patriȩque parere didicerit.

§. 12.

De Ciuili morte, siue exilio æquanimiter tolerando.

DE hoc argumẽto multi multa ex naturâ, ratione, historijs, omnique penu eruditionis, ego meo more pauca, & quidem primum quid sit exilium, tum quę in eo grauia esse videantur, aduersum quæ depugnare debet fortis, & generosus animus.

De Cõsol. ad Heluiã c. 6. Exilium, inquit Seneca, *Loci commutatio est*, quæ id affert acerbi, quod quisquis est exul, carere debet Patriâ, quod incommodi genus, vt qua licet, eleuet, ac minuat; liquido ostendit, è mortalibus plerosque non tam necessitate, quam voluntate, sua carere Patria, adeoque etiam exulare.

Aspice,

Aſpice, inquit, hanc frequentiam, cui vix vrbis immenſa tecta ſuffi- ciunt. Maxima pars illius turbæ Pa- triâ caret. Ex municipijs, & Colo- nijs ſuis, ex toto denique orbe ter- rarum confluxerunt. Alios abducit ambitio, alios neceſſitas officij pu- blici, alios impoſita legatio, alios luxuria opulentũ, & opportunum vitijs locum quærens, alios libera- lium ſtudiorum cupiditas, alios ſpectacula. Quoſdam traxit ami- citia, quoſdam induſtria, latam o- ſtendendæ virtuti nacta materiam; quidam venalem formam attule- runt, quidam venalẽ eloquentiam. Nullum non hominum genus cõ- currit in vrbem & virtutibus, & vitijs magna pretia ponentẽ. Hæc vbi produxit Philoſophus, tum il- lud ad extremum conficit, nullum

eſſe

esse exilium in quo non aliquis animi causâ moretur, addamus & virtutis, quæ quandoque & sæpius ab ipsâ necessitate ingens sumit incrementum, pluraque dat sui vel documenta, vel exempla in exilio, quam in patriâ. At inquies tria in illo videri possunt grauissima.

Primum est, quod exul cogatur extra patriã viuere. Alterum, quod inde consequens est, patrijs honoribus carere. Tertiũ denique, quod etiam necessarijs destitui.

Prima ratio homini, cui bene sedet animus, inanis est, & vacua, nam omne solum viro forti patria, ideoque rectè Socrates mundanus dici, & esse volebat, & certè volet, quisquis se ipse spectabit, & mirabitur, vt enim Seneca, quo in hoc opere liberalius vtor. Magna, inquit,

inquit, & generosa res est humanus animus. Nullos sibi poni, nisi communes, & cum Deo terminos patitur.

Primum, humilem non accipit Patriã, Ephesum, aut Alexandriam, aut si quod est etiamnum frequentius incolis, latius tectis solum. Illi patria est quodcunque supernè, vniuersa, circuitu suo cingit. Hoc omne conuexum intra quod iacent maria cum terris, intra quod aër humanis diuina secernens, etiam coniungit, intra quod disposita tot Numina in actus suos excubant; christianè dixisset illud omne viro forti patria, intra quod Numen in eius actus excubat, vt deinde ab exilio, meliore, id est cœlesti patriâ, donet; & quia hanc attendit, ad hanc suspirat, & totis animi viribus Ep. 112.

anhelat generosus Christi Athleta, ideo exilium ne de nomine quidē nosse se fateri volet.

Vadem habeo Basilium Magnum, qui D. Gregorij Nazianzeni ore, linguaq́; Valenti Præfecto exilium minanti sic loquitur.

Orat. 20. nū. 24. *Exilium haud cognosco, qui nullo loco circumscriptus sum, ac neque hanc terrā, quam nunc incolo, meam habeo, & eam omnem, in quā proiectus fuero, pro meâ duco; imò vt rectius loquar, vniuersam terrā Dei esse scio, cuius aduena ego sum, & peregrinus.*

Et quia Dei est vniuersa terra, hinc etiam suam esse credit, quisquis ei vni se commiserit, senseritq́; sua esse quæ Dei, ad quem vt aduena, & peregrinus celeri cursu contendit.

Neque

Neque porro maioris momenti erit secunda ratio apud prudentem, qui solidos honores, non in hominum oculis, in aulæ gratiâ, in principium fauoribus collocatos esse nouerit; sed in vna virtute, quam secum circumfert ipse, quocumque tandem eum vel fortuna iecerit, vel aduersariorum vis, atque potentia detulerit.

Hinc Varro Romanorum doctissimus, aduersus incommoda, quæ exilio adhærent, hoc satis esse putabat remedij, quod liceret in exilium euntibus virtutes suas ferre secum, quo etiam respexit Seneca, dum ait.

Dic quæ pulcherrima sunt, quocumq; nos mouerimus, sequentur: natura communis, & propria virtus. In consol. ad Heluiã c. 8.

Nec deniq; mouere quemquam

debet postrema ratio, quæ in exilium abeunti proponit domesticę rei angustias, paupertatis sordes, incõmoda, quæ ad sapientis animum appellent quidem, ceu fluctus aliqui in hoc æstu vitæ mortalis, at eum non tangent, nedum concutient, & de suâ sede dimouebunt: Scit enim vt antiquum illud, ita verissimum. *Necessariis rebus exilia sufficiunt, superuacaneis, nec regna.* Animus est qui diuites facit. Hic in exilia sequitur, & in solitudinibus asperrimis cum quantum est sustinendo corpori inuenit, ipse bonis suis abundat, & fruitur. Pecunia nihil ad animum pertinet. Lapides, aurum, & argentum, & magni, leuatiq́ue mensarum orbes terrena sunt pondera, quæ non potest amare sincerus animus, ac naturæ
suæ

ſuę memor; & quia amare non poteſt, ideo neque de illis ereptis impotenter dolere.

Demus aliquod in hoc genere chriſtianæ fortitudinis exemplú, S. Meletius Patriarcha Antiochenus malis artibus, doloq́ue inſolenti hæreticorum Arianorum à Valente Imperatore exilio damnatus eſt. Quod vbi in vulgus ſpargi cœpit, illico totius populi commouit animos, & confertam ciuium turbam in plateas, in compita, in forum exciuit; it cęlo ingens clamor, & quâ amore, quâ dolore, quâ etiá ira concitatæ aliæ atque aliæ voces, quas inter auditæ & iſtæ: certum eſſe, ſtatumq́ue omnibus potius mori, ferroq́ue dare obuia capita, quam permittendum vt à ſuis ouibus bonus Paſtor, à ſuâ Eccleſiâ Præ- Chryſoſtom. hom. de S. Meletio.

Præſul auelleretur. Dum ea pro foro iactantur, & omnium aures, animoſque pulſant, vrbis gubernator, veritus populi tumultuantis impetum, vimque iam paratam, atque imminentem, vt eam vel falleret, vel eluderet, ad Præſulis ædes aduolauit, eumque clam, ſuam ipſius rhedam conſcendere iuſſit: ratus eâ ratione ciuibus inſcijs abduci poſſe, ſecus tamen euenit: vt enim in omnes occaſiones intentus eſt amor, timorq; plenus ſuſpicionis, & bene oculatus, deprehendit illico Epiſcopum eâdem cum gubernatore rheda vehi, & citato curſu in exilium deportari. Fit populi concurſus, fit clamor, fit comploratio, & inter muliebres eiulatus, ac lamenta à pueris, ab adoleſcentibus, à viris, ab omni ordine,

ſexuque

ſexuqúe ad ſaxa, ad lapides itur, & grandinis inſtar petitur, ac prope obruitur ſceleſtum caput. Quid hic putatis feciſſe Meletium? potuit illico exilire rhedâ, ſuiſqúe filijs parens optimus reddi; potuit impiũ Præſidem inter ſaxa, mortiſqúe tela deſerere, obruendum ſine dubio, & denſa inter iacula, lapidumqúe aggeres tumulandum; non fecit tamen; ſed potiùs inaudito à ſæculis ſeu patientiæ, ſeu caritatis exemplo, ſurrexit ipſe, & gubernatorem ſaxis vndiq; impetitum arctè cinxit, amplexatus eſt, togaqúe ſuâ inuoluit, ac celauit, hacqúe ratione præſenti periculo eripuit: Etſi enim in iuſtas iras, vindictamqúe arſiſſet populus, manuſqúe leuaſſet ad iactum, ſuſtinuit tamen ne forte aberrante ſaxo; manuqúe iaculantis,
Epiſco-

Episcopus ipse vel leuiter tangeretur: Interea temporis concitatis equis trahitur, vrbe educitur, & in exilium raptatur, non tam imperantis necessitate, quam pronâ voluntate obedientis, qui etiam in eũ à quo per summum nefas, in paratam exilij sedem vehebatur, beneficus esse, ac videri voluit, vitamq́; illi donare, à quo licet innoxius dãnabatur, ciuili morte, hoc est exilio. Vt inde noueris viro forti, veréque Christiano pluris fuisse posteris dedisse documentum aliquod, & exemplum seu insignis patientiæ, seu inusitatæ caritatis, quam sibi, suisq́ue restitutum in patriâ, in oculis, in amoribus, in suorum ciuium, filiorumq́ue sinu reliquam vitam exegisse. Hęc animo memori reconde, hæc sæpius apud te meditare,

ditare, quisquis fortè patrij, soli fumique amantior, exilij incommoda, damnaque pertimescis, ac fugis: non eâ curâ isthæc declinaturus, si tibi cælum patria foret, & terra exilium.

Sed inquies, est istud magni Præsulis, & sanctissimi Herois facinus: non omnibus eadem mens, idem animus, inditâque à Superis constantia. Non abnuo, verum, ne inde tibi blandiaris improbè, credasque subinde licere à virtute, & fortitudine discedere, ne discedas â patriâ: tibi sub oculos pono illustre Scipionis facinus, qui cum in eas angustias redactus esset, vt vel Romam deserere, vel eius libertatem premere cogeretur, sibi ipsi exilium indixit, his apud Senecam verbis.

Nihil volo derogare legibus, nihil Ep. 86.

hil institutis, æquum inter omnes ciues ius sit; vtere sine me beneficio meo Patria, causa tibi libertatis fui, ero & argumentum ex eo, si plus, quam tibi expedit, creui.

Hæc dixit, fecitque Scipio, nihil legibus patrijs, nihil antiquis institutis derogatum vnquam voluit, & tu qui Christianus esse & haberi voles, quandoque iustitiæ, diuinæ legi, ac virtuti aliquid decedere patieris, ne tibi à patrijs laribus, focisque commodi aliquid decedat? non voles certè si is es, qui esse potes, ac debes.

LIBER



LIBER SECVNDVS.

PROOEMIVM.

Quid sit, & quotuplex iniuria?

VLpiano, *Iniuria est omne id quod sine iure fit*. Ea alia est, atque alia: quædam enim verbis irrogatur, quædam re etiam ipsa; illa sæpe nuda est, & absque damno (nisi damnum esse velis aculeum linguæ, qui plerumq; plus pungit, ac lancinat quam ipsa ferri acies.) Hæc verò quæ in facto est posita, vel inuolat in fortunæ bona, vel famam, & honorem impetit, vel in ipsam corporis molem incurrit, eamque male afficit: nec illam tantum, sed & animam quoque ferit, &

L.1.ff. de iniurijs & fam. libell.

& nisi caueas, etiam perturbat. Solent enim ab illata iniuria enasci affectiones variæ, ac primum quidẽ Ira, (quæ est *ebullitio sanguinis circa cor*) à quâ deinde multę excitantur passiones, eæq́ue subinde bonę, & conformes naturæ ac rationi: subinde etiam malæ, atque difformes.

In bonis censeri potest zelus aliquis Iustitiæ ad coercendam nimiam, & insolentem male dicendi, agendiq́ue licentiam. Verè enim, vt *magna illecebra peccandi, est impunitatis spes*: ita *nimia in facinorosos lenitas, in bonos crudelitas est*: ne porro sit aut hæc, aut illa, bene prouidet, atque prospicit ardor quidam igneus exercendæ Iustitiæ, debitæq́ue in sceleratos vltionis: in qua tamen seruari imprimis

Cicero.

Lãgius.

primis velim illud Lactantij Firmiani.

Surgamus ad vindictam, non quia læsi sumus; sed vt disciplina seruetur, mores corrigantur, licentia comprimatur. De ira Dei.

Et hoc D. Gregorij monitum. *Ira in vindicta malorum sequi rationem, non præire debet.* Ep. 9. Et quia quandoque, & sæpius aliter omninò fit, etiã euenit illud, *vt in vlciscendis iniuriis, sæpe crudelitas fit, & tamen Iustitia putetur.* 32. mor. Ita nimirum nobis illudimus improbè. Verum enim in natura deprauata istud Cornelij Taciti. *Gratia oneri, vltio in quæstu habetur.* Histor. l. 3. Ne porro habeatur, nobis erit in hoc Opusculo adlaborandum.



CAPVT I.

Iniuriarum tolerantia, eximius actus Fortitudinis.

PRimo libro explicui ea fere mala, quæ nobis vitio vnius culpæ natura imposuit, duraque nimium necessitas: hoc autem educam ea tela, quæ aduersa hominum vis, ac maleuolentia in nos euibrat, iisque vel excipiendis, vel etiam retundendis opponam scutum Christianæ fortitudinis, eo vteris beneuole Lector.

§. I.

De iniuria quæ solis verbis infertur.

EA cuipiam fortasse leuior videbitur, qui verba tantum ponderabit, & sonum, quo inanes, & innoxiæ vapulant auræ: non est tamen

tamē ex vero leuis, quæ voce etiam solâ ad aures iniuria appellit.

Teſtis erit Bernardus grauis morum cenſor, & huiuſce diſceptationis arbiter: cenſet ille ingentem eſſe linguæ aculeum, lanceâ, clauóque duriorem, illum in ſcriptis loquentem audiamus.

Leuis, inquit, *res ſermo, quia leuiter volat, ſed grauiter vulnerat: leuiter trāſit, ſed grauiter vrit: leuiter penetrat animum, ſed non leuiter exit: profertur leuiter, ſed non leuiter reuocatur: facilè volat, atque ideo violat caritatem; facilè lingua labitur, nec minus facilè illabitur cordi*; & ei mirum quam immane vulnus infligit; vulnus certè quod grauius eo ſit, quod à vi, manúque violentâ paſſus fueris. Serm. de 3. cuſtod.

Appello ad ipſa Iobi tempora, in-

insignemque patientiam, quæ fortunis orba, & prolibus, quæ toto corpore saucia vocem tenuit, altoque silentio dolorem compressit: sed à linguæ iaculo sese continere non potuit, quin erumperet, & in iustas querelas, gemitusque elaberetur: nimirum fortiora linguæ iacula, quam ferri: ab illis impetitus ita gemit mortalium omnium patientissimus.

Iob.c.19. v.2. *Vsquequo affligitis animã meam, & atteritis me sermonibus?* in ædium ruinâ erectus stetit Iobi animus, è charissimorum pignorum strage, ac tumulo superior euasit, à corporis vniuersi lanienâ quati potuit, non concuti, nedum atteri: at quod mireris, atteritur sermonibus: tanta vis est in linguâ, tanta in maledico dente acies, quæ hominem

nem ipſo ferro teri neſcium, atterat ipſa, penituſq́ue conſumat.

Ita vt, inquit Origenes in illa Iobi verba, *Sæpenumero qui corporis cruciamenta tolerauit, non paſſus eſt verba*; cui conſentit D. Ambroſius, vbi de Iobo quæſtio incidit: *Amiſerat*, inquit, *Iob omnia ſua: patiebatur vulnera caro eius: manebat vt tentationes verborum vinceret: nihil enim ſic penetrat animam, ſicut ſermo fucatus, nihil iterum ſic mordet, vt durior ſermo, multi cum vicerunt adhibita tormenta, ſermonum duritiem non ſuſtinuerunt*. Hactenus ore ambroſio magnus Præſul, cuius ea verba multum habẽt momenti, ac ponderis. *Manebat* Iobus, *vt tentationes verborum vinceret*: ſi crudelem corporis carnificinam, ſi fluen-

Lib. 2. de Incerp. in Iob c. 3.

tem vndiq́ue ſaniem, ſi hiantia vulnera ſpectaſſes: non hominem, aut è viuis vnum aliquem credidiſſes, ſed exutam ſuâ pelle feram, ſed ſpirans cadauer credidiſſes, è quo veluti è malo, indignoq́; tanta mente hoſpitio erupiſſet, euolaſſetq́ue anima, niſi etiamtum in eâ ſtatione morari debuiſſet, vt quæ cœtera vicerat, etiam verborum tentationes vinceret, tanquam extrema hoſtis tela, contra quæ opus ingenti robore, neruoq́ue arduæ mentis; quam explicabis tum opportunâ, molliq́ue reſponſione, tum verò vel maximè ſilentio.

Si ei, qui tibi verbis inſultat improbè, tu verbulo feceris ſatis; dabis inſigne patientiæ documentũ, maius quandoq́; quam ſi profundo ſilentio conceptos animo motus oppreſſeris.

Ita quondam Seruator optimus, militi ſibi obijcienti inſulſum illud, & immane, *ſic reſpondes Pontifici?* vtq; linguæ conſentiret manus, alapam per ſummum nefas, impingenti adiecit illud: *ſi malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo; ſi autem bene, quid me cædis?* Ioãnis 13. v. 23.

Exemplo fuit illud, ac documento; quo monentur poſteri; verbis quandoque verba reddere, illatam iniuriam blandè diluere, & quaſi è ſinu mentis, ore diducto emittere.

Mortales inter, quibus in vindictam prona mens, & præceps manus, ſilentio ſæpe nutritur ira, diuq; clauſa magis efferueſcit: ideoque ſuadendum pleriſque vt per amantia verba, miteſque querelas elabi ſinant, atque euaneſcere.

Id si fecisset olim Absalom, in fratricidium aliquando non erupisset. Is acceptâ insigni iniuriâ à fratre suo Ammon, totũ biennium
2. Reg. c. 3. v. 12. tacuit: & vt Scriptura notat. *Nec locutus est ad illum bonũ, nec malum.* Silentium illud adeo diuturnum patientiæ ascribi non debuit, sed impatienti iræ, odioque quod assurgebat magis, quo diutius premebatur: & verò ita tandem assurrexit, vt in fratris cædem euaserit.

Non sic ex rationis lege, Christique placito, tacere iubemur, vt silentium sit potius tacita quædam vindictæ meditatio, quam iniuriæ remissio: ad hanc etiam spectant mollia, & amica verba; quibus etiã suis in parabolis vsus olim Serua-
Ps. 68. v. 13. tor, *aduersus quem loquebantur*, vel (vt legit Euthymius) *nugabantur*,

qui

qui ſedebant in portâ, hoc eſt Iudices, qui in portis vrbium iudicia exercebant; quos etſi inſtruat, carpatque ſuis in parabolis, amicâ tamen ſemper voce compellat.

Sic ad eum, qui nudus à veſte caritatis nuptiarum locum ingreſſus fuerat, ait, *amice quomodo huc* Math. c. 20.
intraſti, non habens veſtem nuptialem? v. 12.

Amicum appellat, ab inuidiâ, ab immani ſcelere & ſibi, & Deo Patri inimicum: imò non amicum tantum, ſed & indulgentiori voce: filium, aut filiam: ita enim ad peccatores Deus ore Sapientis.

Sicut lilium inter ſpinas: ita a- Cāt. c. 2.
mica mea inter filias · hoc eſt inter- v. 2.
pretum iudicio: ſicut lilium inter ſpinas, ſic iuſtus inter peccatores: prodigio ſane diuini amoris, ac patientiæ,

tientiæ, quæ iuſtos amicos: peccatores etiam filias amantiori nomine cõpellat, vt quod ſentire, quod loqui debemus, & verbo doceret, & exemplo.

Et hoc primum eſto remedium aduerſus inſolentem linguam, eiuſq́; iacula, addo & alterum; quod in ſecretâ ſilentij lege poſitum; & eximiæ cuiuſdam patientiæ eſt argumentum; quod vel ab ipſo ſupremo Numine petendum; eius calamo, voceq́ue ita quondam I-
c.42. ſaias. *Tacui ſemper, ſilui, & patiens*
v.14. *fui.*

Puſilli mortales hoc orbe luteo ſparſi, capita ſæpius erigunt, cælis inſultant; & impudenti ore, blaſphemâq́ue linguâ & ſuperos omnes, & Deum ipſum laceſſunt: tacet tamen ille, & profundo ſilentio,

tio, illatas Majeſtati ſuæ iniurias inuoluit: & hoc vno vel maximè humanâ maiorem patientiam oſtendit.

A Deo ſecundus generis noſtri Seruator, & hic vt Prophetæ verbis vtar. *Cum malediceretur non maledicebat; cum pateretur, non comminabatur.* 1. P. c. 2. v. 23.

Impia, excors Iudęorum turba; maledicâ voce Chriſtum impetebat, & immanis Gentilium cohors, in corpus innoxium crebro verbere ſæuiebat: manabat vndique per vulnera ſanguis, & à capite ad calcem nil niſi vulnus erat: quid inter tot ſupplicia, crudelemque lanienam Deus homo? Iſaiæ vaticinio paucis excipe: ſic ille ore præſago iam inde à primis ſæculis.

Quaſi agnus coram tondente ſe c. 53. v. 7.

obmutescet, & non aperiet os suum.

Quod de eo verbis expresserat Propheta, hoc deinde re etiam ipsâ reddidit, qua in vitâ, qua in morte. In illâ quidem, cum sæpius importunè argueretur à Iudæis; *relictis illis* abibat in silentio; quia vt disertè notat author operis imperfecti. *Malum hominem melius locum dando potest aliquis vincere, quam respondendo; quia malitia nō instruitur sermonibus, sed excitatur. Et ideo Dominus recedendo compescere studuit, quos respondendo non compescuit.* Et hæc patientiæ exempla totius vitæ series exhibuit, maiora mors ipsa, quæ virtutum, æuique scenam clausit: in eâ stetit *tanquam surdus* ad audiendas iniurias; *tanquam mutus* ad recipiendas.

Math. 21

Hō. 28.

Ps. 37.

Atrox illa fuit contumelia, quæ

ei

ci quondam in Herodis oculis il- *Luc. 23.*
lata, ad eam tamẽ ne verbo, vt ma-
ximè poterat, respondit. Quia vt
doctè notat Tertullianus. *Saginari* Lib. de
voluptate patientiæ discessurus vo- Patien-
lebat: erat enimuero post diem a- tia c. 3.
biturus è vitâ, in quâ quantum li-
cuerat, se ipse patiendi ardore refe-
cerat atque recrearat: at eodem in
extremo vitæ limine, mortisque
articulo *saginari volebat*, vel ipsâ
voluptate patientiæ, à quâ etiam
triumphum retulit, de quo Am-
brosiana eloquentia.

Christus calumniis impetitus si- *Serm. 17. in ps. 118.*
lentium detulit triumphale: hoc si
ames, & ambias, eandem etiam ti-
bi silentij legem impone: Chri-
stum imitare, & eum, qui ex vero
iustus est; de quo etiam Ambro-
sius.

In ps. 37. *Iuſtus accuſatus tacet, læſus remittit, diſſimulat laceſſitus*: quia vt ille ipſe melleus Doctor: *bonum eſt* In pſal. 118. *ferre conuitium, & conuitium non referre.*

---

§. 2.

De Iniuriâ quæ fortunę bona diſſipat, atque euertit.

FOrtuna quibuſdam mortalibus eſt mater, alijs nouerca: illis plenâ manu fundit opes, & auro gazas opplet: his conceſſa bona eripit, & ab ampliſſimis facultatibus ad extremas paupertatis ſordes abijcit, quod quandoque caſu, quandoque etiam hominum maleuolentiâ ſolet euenire. Ius illa violat, quod alicui in fortunæ bona competit: dum vel ea clanculum, furto ſurripit, vel apertâ vi, ac rapi-

apinâ etiam in oculis tollit, vel mportunis litibus, maloq́ue dolo, ac fraude ſenſim exedit, ac etiam ditiſſimum quemq́ue exhaurit, atque euiſcerat.

Ne te offendat, amice lector, ea vocula, euiſcerat; ex vero enim huic iniuriæ conuenit quam optimè: quia viro opulento diuitiæ, ſunt quod corpori viſcera, imò & cor ipſum.

Auitam appello fidem, & illud Labani ad Iacob, *Quare ita egiſti, vt clam me abigeres filias meas?* In Hebræo eſt, *Quid feciſti? & furatus es cor meum, & abduxiſti filias meas.* Id eſt, vt explicat Caietanus: *Furatus es meas diuitias, quæ mihi erant inſtar cordis.* Gen. 31. v. 26.

Ita nimirùm ſe res habet, diuitię hominibus huius æui pro corde ſunt,

ſunt, pro intimis viſceribus, ideóque, qui eas per iniuriam aufert, & viſcera extirpare, & cor è ſuâ ſede, ac ſtatione dimouere cēſendus eſt, & quod inde conſequens, quaſi è vitâ tollere.

Exod. 15. v. 9. Hinc illæ Pharaonis voces, ac minæ: *Interficiet eos manus mea*; vel vt Hebræi legunt, *depauperabit eos manus mea*, hoc eſt Hebręos ex Ægypto fugientes pertinax, & potens Pharaonis manus bonis omnibus exuet, depauperabit, imò & interficiet: quippe viro diuiti opes ipſæ pro vitâ, pauperies eſt pro morte: ideóque ſicuti ad hanc fortiter ſuperandam opus eſt inſigni robore, ita & ad illam ęquo animo tolerandam plane neceſſaria virtus fortitudinis; à quâ vt te inſtruam, beneuole lector; primum rationes

non-

nonnullas producam, quæ malum illud, si non omnino tollant, at saltem multum extenuent: tum exempla proferam eorum, quos vtraque fortuna sibi semper similes, ac constantes vidit, atque suspexit.

Pro ratione quà leniri potest, ac solet dolor in illis fortunæ iniurijs, est, *Quod cupiditati nihil sit satis; naturæ satis sit, etiam parũ*, & hoc plerumq́; relinquit etiã reflans fortuna, & aduersariorũ inuidia, à quà quidquid subtrahitur, subtrahitur voluptati, non necessitati: illi non sufficiunt quamplurima, huic etiã paucissima sunt satis; vt enim rectè Seneca: *Paruo fames constat, magno fastidium. Et necessariis rebus exilia sufficiunt, superuacuis nec regna. Animus est qui diuites facit* nõ tam fortunis quàm virtute, quâ

Sen. in consol. ad Heluiam c. 11.

In consol. supra

pauper

pauper etiam omnibus exutus, se ipse inuoluit, ac tegit; eo expeditior futurus ad virtutis cursum, ad gloriæ, ac beatitatis culmen, quo ab istis fortunæ phaleris, atque impedimentis fuerit liberior; quod argumentum pulchrè illustrat Minutius Felix in Octauio opportunâ similitudine.

Prorsus, inquit, *ad viuendum velut ad natandum is melior, qui onere liberior. Sunt enim similiter in istâ vitâ humanâ tempestates, leuia sustentatui, grauia demersui.*

Cũ esses à fortunæ, hominumq́; iniurijs immunis, & auro multo grauis, leuior ex vulgi opinione tibi fluebat vita: at ex sapientum placitis grauior erat, quam cum eo spoliatus es, parumq́ue interest iurene, an iniuriâ sis spoliatus; si eo

spolio

ſpolio liberior euadis ad natandū, hoc eſt ad emergendum ex hoc vitæ pelago, in quo quàmplurimi diuitiarum onere ita premuntur, vt ſubſidant: euaſuri omnino ex ijs fluctibus, ſi peregrinam illam fortunæ veſtem exuiſſent.

Ne mireris ſi diuitias, & blandientis vitę bona peregrina appellem, & aliena: nec enim verè tua ſunt: ſed omnium conditoris, qui ea quaſi mutuo tibi dedit ad vſum huius temporis: quod bellè docuit Stoicus ille Philoſophus, qui diſcipulis ſuis præcipiebat illud, ne quis in opum, boniq́ue alicuius iacturâ diceret: *illud perdidi*; ſed: *illud reddidi*, nempe Deo, à quo fuerat acceptum.

Sed audio, his præceptionibus reclamas & obtrudis illud: bene

quidem

quidem mones æquo ferendum animo: si quæ Deus obtulit, & ipse repetat; restituet enimuero lubens quisquis eam cęli manum agnouerit: at hominis alicuius; atq́ue etiam furciferi est ea maleuolentia, ac rapina: quam pro inde non sustinet etiam vel maximè patiens animus.

Bene habet, hic te volo amice Lector, & ad vnius viri quondam opulentissimi exemplum, ac fidem euoco. Is erit Iobus superis amicus in paucis, & cui parem in orbe suo sol non aspexit. Ei cœlum indulgens tot opes effuderat, quot æuo suo ferè nulli: sed eas vel momento rapuit, ac dissipauit inuidus Dæmon, & ab omnibus vacuum, nudumq́ue etiam in sterquilinio reliquit: non sine insigni probro, sensuq́;

ſenſuq́ue doloris, in quo tamẽ ſemper ſuus: has gementibus Inferis, ſtupente terrâ, probante cælo voces emiſit. *Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit, ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum.* Iob. c. 1. v. 21.

Eam ædium ſuarum ſtragem, bonorumq́; dilapidationem non aſcripſit fato, & cœcutienti fortunæ; non Euro, ventiſq́ue ſæuientibus, non Inferis, maloq́ue Dæmoni, ſed ſupremo rerum omnium moderâtori, qui eam pro ſuo nutu aut laxat, aut reprimit: eaq́ue fortunæ bona, quæ explicatâ manu fuderat, contractâ deinde eripit, cum ita viſum fuerit; ideoq́ue quod iuſtè queraris, non habes puſille homuncio, Dominus enim cum ſit, auferre poteſt, quod ſuum eſt; tua-

rum dumtaxat partiũ eſt, re etiam ipsâ exhibere: quod cecinit Vates.

Si dederis, perlætus ero, repetiueris, æquus.

Quâ de re etiã ſapienter Seneca.
Seneca ad Poly. c. 29. *Iniquus eſt, qui muneris ſui arbitriũ danti non relinquit; auidus, qui non lucri habet, quod accepit, ſed damni quod reddidit: ingratus eſt, qui iniuriam vocat ſinẽ voluptatis: ſtultus, qui nullum fructum eſſe putat bonorum, niſi præſentium.*

Hactenus Seneca, ex quo ſi ſapere, & loqui diſcas: bonorum tuorum iacturã, qualis, qualis demum ea ſit, non tam iniuriam putabis, quàm amabilem Diuinæ prouidentiæ legem, quæ incautis mortalibus argentum, & aurum eripit, cum forte præuidet obfuturum cęleſtibus theſauris, atq; opibus, quas in

in primis curis esse vult: ideoque superum voluntati probè acquiescens, cum Gregorio Nazianzeno hæc sentire debes, atque eloqui. *Gratias ago vt in lætis rebus, ita etiam in acerbis, quandoquidem illud exploratum habeo, nihil rerum nostrarum apud summam rationem, expers rationis esse.* Ep. 63.

Tibi dum es in hac vitâ, ceu altâ nocte, nullum apparet rationis lumen, cur eam iniuriam, cælum ipsum cœteroquin scelerum impatiens, patiatur tamen, atque sustineat, vbi corpus hoc, ceu inscitiæ indumentum exueris, vbi superis eris additus, tum velut orto sole, altoque eam die æternitatis tibi illucescente liquidò perspicies, ita ex bono tuo factum oportuisse; nihilque rerum tuarum apud summam

 ratio-

rationem, expers fuiſſe rationis.

Eius porro probè conſcius, vt ibi finiam, vnde huiuſce meæ diſceptationis initium duxi: cum tibi aliquid mali accidit, dic age cum Iobo, *Dominus dedit, Dominus abſtulit* ecce enim, vt inquit Auguſtinus, *ſicut Domino placuit, ita factum eſt, ſit nomen Domini benedictum. Et non dixit, Dominus dedit, Diabolus abſtulit. Intendat ergo caritas veſtra, ne forte dicatis, hæc mihi Diabolus fecit. Prorſus ad Deum refer flagellum tuum, quia nec diabolus tibi aliquid facit, niſi ille, qui deſuper habet poteſtatem, permittat aut ad diſciplinam, aut ad pœnam. Ad pœnam impiis, ad diſciplinam piis.* Et quia te inter pios eſſe & volo, & credo, mi lector; ſi forte pateris, ne plangas: vt enim eodem

S. Aug. in pſ. 31.

eodem ore, calamoq́; Augustinus. *Quod pateris medicina est, non pœna; castigatio, non damnatio.* Et hę proferri possunt causæ è multis, quas in secreto habet mens suprema, summaque ratio, apud quam nihil expers rationis.

---

§. 3.

Opportunæ cõsiderationes, quæ solatio sint in amissione bonorũ externorum.

EXterna bona, quæ ex vulgi opinione, magis quàm ex veritate, tua esse credis, eripere tibi fortuna potest, te ipsum non potest: nec insitam, si voles, à virtute constantiam, stabit illa, & si fractus illabatur orbis, etiam impauidam ferient illius ruinæ: huius rationem reddidit Seneca: quia *sapienti non* E 86. *nocetur à paupertate, non à dolore,*

 non

non ab aliis tempestatibus vitæ, quia scilicet ad omnes casus *aptus*; *bonorum rector est, malorũ victor*; quod si fortè quis imprudentior eum ab his premi credat, fallitur, *illum premi putat malis, & tamen vtitur*: ad virtutis, excelsique animi exercitationem: similis, inquit Seneca, sculptori, qui è qualibet materiâ simulacra fingit, ac format.

Non ex ebore tantum Phidias sciebat facere simulacra. faciebat ex ære; si marmor illi, si adhuc viliorem materiam obtulisses, fecisset quale ex illâ fieri optimum posset. Sic sapiens: virtutem, si licebit, in diuitiis explicabit; si minus in paupertate; si poterit in patria, si minus in exilio: si poterit Imperator, si minus miles: si poterit integer, si minus deb.lis: quamcumq; fortunam acceperit,

perit, aliquid ex illâ memorabile efficiet.

Quod si authore, & iudice Senecâ, id potuit isto æuo sapiens, quid nostro christianus? *Si dolor, egestas, ignominia, carcer, exilium, & cætera horrenda, cum ad sapientem peruenerint, mansueta sint*: qualia erunt vbi ad Christi cultorem appulerint? erunt certè quàm mansuetissima, nec omnino afficient malè, nisi malum, atque insipientem: quid enim? nonne tuo calculo insipientem diceres eum, cui labor esset abire longius, atque ex hospitio in patriam emitti?

Finge tibi (liberæ enim sunt cogitationes nostrę) hospitem vnum aliquem aduenisse in diuersorium, cui amœna tecta, aulæa pretiosa, supellex argentea, tori molles in

plumâ, & ansere, mensæ opiparæ, verbo vt absoluã, ad commodum, ad voluptatem, ad delicias, omnia: vbi his vsus fuerit vel vnâ tantum nocte, orto iam sole, & stratis equis non illubens abit, sed & volens, & hilaris: quia meminit hospitium esse, & ea bona de viâ tantum spectat, atque ad se nihil pertinere, nisi forte ad vsum exigui tẽporis; quod si quis illius diuersorij commodis, atque opulentiâ illectus ægrè se ab eo auelli pateretur; omnium iudicio & imprudens, & insanus haberetur. Et is est qui plus æquo dolet sibi fortunæ bona eripi: non meminit ille sibi hunc mundũ, quantus is est, pro diuersorio esse, & illius bona, omnemq; opulentiam, ac majestatem seruire hospiti vnius diei: qualis est vita nostra vt longissima

gissima sit cum æternitate composita. Non meminit, inquam, se hominem, id est hospitem esse, imo & viatorem.

Dic age, peregrinus aliquis de viâ fessus adultâ iam die, & impendente solis æstu, vt eum declinet, ac fallat: sese recipiat sub arbore pomifera, subq́ue tecto viridi vmbram captet: quamdiu credis eâ frui volet? certè dum vires refecerit, dum ab alto die respirarit; sibi enim paululum, & quieti redditus, ab illâ mox surgit, & viam init, pergitq́ue leuiore gressu: quod si captus amœnâ illâ frondiũ viriditate, suauitate fructuum, & vmbraculi cõmodis, ad solis occasum, primasq; tenebras immorari vellet, profecto parum sui memor, & compos haberetur.

Sic est omnis homo, quem vmbra vitæ nimium capit, ac delinit, quem nimis distinent pendula ex arbore poma, hoc est huius sæculi bona, quæ sibi, vtpote viatori relinquenda, nõ nouit verè tamen sunt relinquenda, vel ipsâ probante, ac volente bonorum externorum naturâ; audi de illis, vt solet, elatè dis-

Ep. 98. currentem Senecam.

Mortale est omne mortalium bonum. Vnum est verum bonum, quod non moritur. Certum est illud, sempiternumq́ue, nempe sapientia, & virtus. Hoc vnum contingit immortale mortalibus. Cæterum tam improbi sunt, tamq́ue obliti quo eant, quo eos singuli dies tradant, vt mirentur aliquid se amittere, amissuri vno die omnia. Quidquid est, cui Dominus inscriberis, apud te est; tuum

non

nõ est. Nihil firmũ infirmo, nihil fragili æternũ, & inuictum est. Tam necesse est perire, quàm perdere. Et hoc ipsum si intelligimus, solatiũ est, æquo animo perdere, quod periturum est.

Multa hic tibi sub oculos ponit Philosophus: primũ mortale esse omne mortalium bonum, quid igitur quereris, si tibi quodammodo moritur, atque occidit, quod naturâ suâ est tale, & tamen vt sit, plerumq́ue adeo sui immemores sunt pusilli homunciones, vt stupeant, querantur, gemant, cum aliquid amittunt, & non cogitant se vno die, imo & momento amissuros esse omnia. Se dominos credũt, eoq́; nomine sibi illudunt improbè: & tamen ex vero, bonoq́; Domini non sunt; apud se quidem habent bona, villas, possessiones amplas,

plas, aliaque fortunæ blandientis dona: sed ea cōmodato possident, tanquam aliena, non sua: vellent illa esse firma, stabilia, æterna, & non cogitant ea minus conuenire infirmo, & fragili: dolent cum ea perdunt, & non dolent, cū pereunt. Certè si necessum est ea aliquando tandem, imò fortè post paucos dies tibi perire, quid adeo lugendum putes, si modo perdas: cum inter perdere, & perire sit tantum discrimen, & interuallum modici temporis; & hoc quidem constitutum ex ipsâ rerum externarum naturâ, & fortunæ perfidiâ, à quâ nemo est indemnis, de hac disertè Seneca libro de tranquillitate animi. *Quæ sunt*, inquit, *diuitiæ, quas non egestas, & fames, & mendicitas à tergo sequatur? quæ dignitas, cuius non prætex-*

prætextam, & augurale, & lora patritia, ſordes comitentur, & exportatio, & notæ, & mille maculæ, & extrema contemptio? quod regnum eſt, cui non parata ſit ruina, & proculcatio, & dominus, & carnifex? nec magnis iſta interuallis diuiſa, ſed horæ momentum intereſt inter ſolium, & aliena genua.

Hæc vbi dixit, ne verbis tantum addicatur fides, exempla profert, quæ verſatilis fortuna dedit ad luctum, & ſtuporem vniuerſi; & ad ea lectorem euocat.

Locuples es, inquit? *nunquid ditior Pompeio, qui cum tot flumina poſſideret in ſuo orientia, & in ſuo cadentia, mendicauit ſtillicidia.*

Honoribus ſummis functus es? nũquid aut tam magnis, aut tam inſperatis, aut tam vniuerſis quam Sejanus?

Sejanus? & tamen quo die illum Senatus deduxerat, populus in frusta diuisit. In quem quidquid congeri poterat, Dij, hominesq́; contulerant, ex eo nihil superfuit, quod carnifex traheret. Rex es? ad Crœsum te emittam, qui rogum suum & ascendit iussus, & extingui vidit, factus non regno tantum, sed etiam morti suæ superstes.

Vbi hanc fortunæ inclinationẽ animo subiecit, tum monet vt illam expectemus ipsi, & in tantâ rerum sursum, ac deorsum versatione pro futuro habeamus quidquid fieri potest; sicque necessitati pareamus, & rerum humanarum conditioni, quam mutare non possumus. *Id possumus magnum sumere animum, & viro bono dignum, quo fortiter fortuita patiamur, &*

Senec. ep. 107.

natu-

naturæ consentiamus: natura autem sicut vniuersa mutationibus temperat, ita & singula.

Nubilo serena succedunt, turbantur maria, cum quieuerunt, flant inuicem venti, noctem dies sequitur, pars cæli consurgit, pars mergitur, contrariis rerum æternitas constat; ad hanc legem animus noster aptandus est. Hanc sequatur, huic pareat, & quæcumq; fiunt debuisse fieri putet, nec velit obiurgare naturam. Optimum est pati, quod emendare nō possis, & Deum quo auctore cuncta proueniunt, sine murmuratione comitari. Et *hic est magnus animus, qui se Deo tradidit. At contra ille pusillus, ac degener, qui obluctatur, & de ordine mundi malè existimat, & emendare mauult Deos, quam se.*

§. 4.

janus? & tamen quo die illum Senatus deduxerat, populus in frusta diuisit. In quem quidquid congeri poterat, Dij, hominesq; contulerant, ex eo nihil superfuit, quod carnifex traheret. Rex es? ad Crœsum te emittam, qui rogum suum & ascendit iussus, & extingui vidit, factus non regno tantum, sed etiam morti suæ superstes.

Vbi hanc fortunæ inclinationẽ animo subiecit, tum monet vt illam expectemus ipsi, & in tantâ rerum sursum, ac deorsum versatione pro futuro habeamus quidquid fieri potest; sicque necessitati pareamus, & rerum humanarum conditioni, quam mutare non possumus. *Id possumus magnum sumere animum, & viro bono dignum, quo fortiter fortuita patiamur, & natu-*

Senec. ep. 107.

naturæ consentiamus: natura autem sicut vniuersa mutationibus temperat, ita & singula.

Nubilo serena succedunt, turbantur maria, cum quieuerunt, flant inuicem venti, noctem dies sequitur, pars cæli consurgit, pars mergitur, contrariis rerum æternitas constat; ad hanc legem animus noster aptandus est. Hanc sequatur, huic pareat, & quæcumq; fiunt debuisse fieri putet, nec velit obiurgare naturam. Optimum est pati, quod emendare nō possis, & Deum quo auctore cuncta proueniunt, sine murmuratione comitari. Et *hic est magnus animus, qui se Deo tradidit. At contra ille pusillus, ac degener, qui obluctatur, & de ordine mundi malè existimat, & emendare mauult Deos, quam se.*

§. 4.

§. 4.

Altera consideratio, eaque maximi momenti, quod diuitiæ plerumque sint occasio peccandi, & abeundi à virtute, summoque bono, id est, Deo.

SCripsit olim D. Ambrosius, & L. 2. in Iob. c. 5. rectè. *Magna illecebra delinquendi est rerum affluentia secundarum; supinat, extollit, authoris obliuionem inducit.*

A diuitijs duo humanæ menti importari mala censet. Primum est quod ab ijs *supinat*: hoc est ita per insolentem superbiam erigitur, vt tamen per quamdam ignauiam, rerumq; diuinarum despicientiam deprimatur magis, pronusque, ac præceps in terram ruat, quod in Matthęo olim publicano notauit, Matth. 9. v. 9. ac deplorauit S. Chrysologus in illa verba: *vidit hominem sedentem*

in

in telonio. Sedebat, quia ſtare non Ser. 29.
poterat, pondere cupiditatis oppreſ-ſus, & ipſa totus conſcientiâ fraudis incuruus, nimirum aurum naturâ graue, grauius fit auaritia. Hinc eſt quod plus habentem deprimit, quam ferentem, & vehemẽtius aggrauat corda, quam corpora. Naſcitur in terrâ profundâ, perq́ ima venarum cœcis diſcurrit anfractibus, & dum ſuam repetit ad naturam, cœleſtes animos ad inferna deponit; dum ſcilicet ſalutis, Deiq́; obliuionem inducit, quod alterum eſt, ſummumq́ue malum.

Teſtis erit infamis ille magiſtri ſui proditor Iudas, cui inſignis, & cæca auaritia ſic illuſit, vt & ſui, & Dei ſit oblitus, & primùm ad infandum proditionis ſcelus, deinde etiam ad laqueum properarit; *re-*

Matth. c. 27. v. 3. *tulit* enim *triginta argenteos*, & abiens *laqueo se suspendit*, quod dum altius expēdit Progo Ostiensis. *Vide*, inquit, *quam magni ponderabat argenteos, non proiecit eos in sterquilinio sed in tēplo. Ecce infœlix qualiter excœcatus est. Maluit seipsum perdere, quā denarios perire: denarios templo, seipsum laqueo addixit.*

Lib. 1. de passione.

Sed non omnibus à nummis id vitium est, non omnes eadem ruina premit, sunt qui diuitijs vtantur bene; sunt qui sese ab ijs erigant, sibique in cælis domicilium emant, ac parent. Non enim omnibus argentei pro laqueo sunt, quo sibi vitam, ac salutem eripiant.

Non abnuo quosdam esse, qui creditis sibi à Deo, naturâque opibus fruantur. Recte: sed assero omnino paucos, longè vero quā plurimos,

rimos, qui eas diſpenſent improbè, ſibiq́ue inde exitium creent, & vniuerſim id pronuntio, quod ante pronuntiauit D. Baſilius. Aurum *blandiſsimum animæ inſidiatorem, parentem peccati, ac Diaboli adminiſtrum eſſe.* Ac ne multis te morer, amice Lector, in argumento ſatis obuio vnico exemplo tibi fidem facio. Ep. ad Chilonem.

Eulogius opificio latomus ceteras inter virtutes eximia fuit in peregrinos caritate, cuius admiratione captus Daniel Eremicola, apud Deum ſummis precibus egit, vt latomo iſti pauperculo ampliores facultates elargiretur, ratus omnino fore vt tum ſe multo impenſius in opera caritatis, aliarumq́ue virtutum effunderet. Accepto cælitus reſponſo amplas facultates haud

expedire Eulogio ad animæ ſalutem, parandamque virtutum ſuppellectilem, perſeuerauit nihilominus in precibus, & quidem ea importunitate, vt Deum ipſum in ſua vota traxerit. Igitur annuente cælo (cui pateſcit omnis terra, & aperiuntur quantumuis abditi in imis eius penetralibus theſauri, ex ijs vnus aliquis Eulogio recluſus, quo reperto diues, atque opulentus effectus eſt: ſed ita breui à ſolitâ pietate defecit, vt nemo vnus omnium eum agnoſceret. Cumq; iam puderet inter ſuos vitam agere, Cõſtantinopolim abijt, vbi pecunia (cui cedunt omnia) ita ſe promouit vt cohorti imperatoriæ præficeretur. Ea porro fortunæ blandientis indulgentia, atque fœlicitas, hominem in omnem vitæ libertatem
extu-

extulit. Interea Daniel dum precibus de more vacat, visus est supremo astare Iudici, ab eoque increpari ob perditũ Eulogium; tum etiam ad pœnas rapi. Cum spopondisset reducturum se illum ad meliora, pepercit Iudex, ipse vero Constantinopolim cõtendit ad Eulogium. Illi narrat vt suis precibus à Deo ipsi diuitias impetrarit, se sperasse certo fore vt ijs ad maius Dei obsequium vteretur, non vero ad maiorem vitæ licentiam. Cumque virum liberius increparet, Eulogius pelli ipsum velut delirantem iubet; tum autem vel maximè sensit Daniel, quam officerent ipsi diuitiæ; ac propterea Deũ impensè rogauit, vt Eulogium ad pristinam paupertatem reduceret. Et certè vim habuerunt preces, mortuo enim Iu-

Causinus ex Baron. Anno Christi 528. sub Iustin. Imperatore.

ſtino Imperatore, Eulogius è Iuſti-
niani (qui ſuffectus erat in Impe-
rium) gratiâ excidit, eâ re offenſus,
Hyppatio, & Pompeio, qui ad Im-
perium aſpirabant, adhęſit. Verum
cum Iuſtinianus vtrumque cœpiſ-
ſet, & debito affeciſſet ſupplicio,
fugit Eulogius parem pœnam ve-
ritus, eius bona Fiſco addicta, reda-
ctus ad priorem egeſtatẽ, reſipuit,
& ſalutaribus Danielis monitis au-
res dedit.

Et hæc in Eulogio data tragico-
mœdia, in qua vt vltimus actus be-
ne ceſſerit, primus tamen, ac ſecun-
dus luculenter oſtẽdit diuitias ple-
riſque mores in peius mutare, &
ad ſalutem obeſſe.

CA-

CAPVT II.

§. I.

De iniuria, ac macula illata bono nomini.

FAma duabus potiſſimum vijs impeti ſolet: vnâ quidem cum verum crimen è latebris eruitur, & in lucem ſolemq́ue profertur: alterâ cum etiam falſum affingitur, & inuritur nota bono nomini, tam in hoc quam in illo ſuum eſt ſcelus. Vriam ferro, mortiq́; obuium dederat Dauid, à venere in vulnus, cædemq́ue præceps: latebat Iſraelem illud regis facinus, cum illud tumultuãti plebeculę aperuit Ioab: veritus ne militaris turma Vriæ caſu concitata in ſe inuidiam, manumq́ue retorqueret; tum enim

regias litteras reſerauit, & in apertum extulit, quod malè tectum erat ſcelus. Ea iniuria regio capiti illata adeo perculit etiã mitiſſimum Dauidis animum, vt iam è corpore abituriens Salomoni filio ſuo præceperit, vt è medio tolleretur Ioab. Hæ morientis fuere voces.

L. 3. Reg. 2. v. 5. & 6. *Tu noſti quæ fecerit mihi Ioab filius Saruiæ: non deduces canitiem eius pacificè ad inferos.*

Hæc inter vltima præcepta, & teſtamẽti tabulas: Sed quî, inquies, in Dauidem peccauit Ioab? Reſpondet Rabbi Salomon apud Lyranum, *per hoc intelligitur malum, quod fecit Ioab contra perſonam Dauid, oſtendẽdo alijs litteras, quas ſibi ſecretè miſerat Dauid de morte Vriæ.* Ita nimirum regia noxa è tenebris per nefas eruta, ipsâ Ioabi

morte

morte fuit expianda; quia vt disertè S. Chrysologus.

Deuoti militis est regis sui tacere fugam, referre constantiam; virtutes loqui, timores silere: prædicare victorias, aperire fortia, infirma reticere.

Quod si ingens piaculum illud, delictum re etiam ipsâ patratum, sed tamen latens prodidisse: quanto maius erit virum honestum, & sui nominis amãtem culpâ aliquâ grauiore, falsâq; notasse: certè tantum erit, vt qui illud admiserit, cõtra omnia Dei præcepta dicatur incurrisse, quia contra caritatem, in quâ est legis plenitudo.

Et sanè iactura boni nominis, natusque ex eâ doloris sensus tantus est, vt *multi etiam ad laqueum conuolarint famæ opprobria non ferentes;* Homil. 15. in Matth.

rentes; ita disertis verbis,& ore aureo Chrysostomus: quod etsi flagitio non careat, liquido tamen ostendit,quanta apud magnas mentes sit honoris, ac famæ æstimatio: in quâ quia hoc quo viuimus æuo,quàm maximè patitur iustus, mei muneris erit tanto malo proferre remedium.

Petetur illud à Christo, qui positus olim in signum, cui contradiceretur. Vt in album collimare solet sagittarius, & sua tela profundius immittere, atque infigere: sic petulantes, & insanæ Iudæorum linguæ, ceu maligna, ac venenata iacula Christum impetebant,eiusq́ue nomen in circulis vellicabant: ea porro iacula ausu temerario contorta, validisq́ue lacertis euibrata, insignis patientię sinu, ceu albo ex-

cipiebat

cipiebat Seruator optimus, seruabatque tenacius opportuno in silentio.

Christianus es, cui pagella hæc scribitur, tuum illud nomen lege, & eo condignam vitam exige; vtque tibi medijs in conuitijs non elabatur patientia, Saluatorẽ tuum sedulus intuere.

Si quos olim venenato dente læserat serpens; vel vno oculorum coniectu in serpentem æneum, illico sanabantur: miraculo illud, Diuinæq; potentiæ ascribi debuit; hoc quod subijciam, amori, ac caritati. *Numero. c. 12.*

Inuidus vnus aliquis in nomen, famamque tuam vnguem immisit, & si voles, etiam dentem: læsus es, & quasi multo vulnere saucius: agedum oculos, & animum in crucem

cem erige: & non tã à flagris, quàm à calumnijs lacerum Chriſtum ſuſpice; & derepente ſeu doloris, ſeu amoris prodigio omne venenum expues: ſi enim de ſerpente æneo dixit Ambroſius. *Bonus ſerpens, qui de ore ſuo remedia, non venena fundebat!* ſi, inquam, bonus ille ſerpens: longè quàm optimus Saluator, qui de ore ſuo medelam effundit, & gratiam; gratiam dico ſingularis patientiæ, & æquitatis in tolerandis fortiter iniurijs: vt enim magnificè Tertullianus: *vbi Deus*, vbi Ieſus, *ibidem & alumna eius patientia.*

Serm. 6. in pſ. 118.

Lib. de patiẽtia c. 15.

Teſtem vnum è multis producam, is erit è Dominicanâ familiâ vir Apoſtolicus S. Petrus Martyr. Ei (quæ ſuperum, Deique fuit indulgentia) ſæpius humanâ ſpecie

ſe

se se visendas exhibebant beatę mẽtes, Virgines inclytæ: Agnes, Catharina, Cœcilia: cum forte eas aduertit religiosus vnus aliquis, & in virum sanctum seu errore, seu zelo acrius exarsit: quasi virgines in claustra, in intima cubiculi penetralia, contra religiosæ vitæ morem, & leges admisisset. Illius culpæ quasi iam reo dies indicitur, accusatur, damnatur, & domestico carcere mulctatur. Benignioris cæli fauorem, & gratiam celat ipse demissionis amans, & patientiæ studiosus in paucis; sed cum longius iret pœna; nec in lucem veniret innocencentia, die quadam seu doloris, seu amoris æstu euictus animus: blandè, pièque cum Crucifixo queri cœpit, & arguere longas in illo squallore moras, quas inter sæpius

auditæ

auditæ illæ voces: *Domine quid feci? quidúe commerui?* cui Christus ex ipsâ Crucis imagine hæc reddidit: *Et ego Petre quid feci?* cerne pedes, & manus affixas infami ligno; cerne hirsutum, ac cruentum à spinis caput; cerne hians, & apertum à ferro latus; cerne sparsa toto corpore vulnera; & quod ijs acerbius fuit, audi in ipso mortis aditu, extremâque luctâ, iactas in me calũnias, & scommata: *Et ego pro his Petre quid feci?* ægrè pateris intra domesticos parietes, & religiosa claustra, de tuo nomine, famâque aliquid decedere, & ego passus sum eam lacerari in Caluariæ vertice, in oculis numerosæ multitudinis, in conspectu solis huius; & vt hoc paterer ipse *quid feci?*

Ribad. in eius vitâ.

Ea vox ita pupugit animum, tan-

tantoq; rubore suffudit, vt de querelis cogitasset nunquam, etsi totus in eum facto impete iniuriosus ruisset orbis: Tu idem cogita, & meditare, & nulla tibi grauis appellet iniuria.

Sed & alterum si voles apud te sedulus expende: quis ille qui te maledictis appetit; cuius farinæ sit homuncio, cuius vitæ, quàm profligatæ. *Malè de te loquuntur homines*, inquiebat Seneca, *sed mali. Moueret si de me M. Cato, si Lælius sapiens, si alter Cato; si duo Scipiones ista loquerentur. Nunc malis displicere, laudari est. Non potest vllam authoritatem habere sententia, vbi, qui damnandus est, damnat. Malè de te loquuntur. Moueret si iudicio hoc facerent. Nunc morbo faciunt. Malè de te loquuntur, bene nesciunt*

De remedijs Fortuitorum.

nesciunt loqui: faciunt non quod mereor, sed quod solent. Quibusdam enim canibus sic innatum est, vt non pro feritate, sed pro consuetudine latrent.

Maledicum cum cane Philosophus componit: quod vt hic, ita & ille vano, & irrito latratu auras feriat.

Sit tibi in oculis sonipes, cuius (vt bellè Poëta,)

Quadrupetante putrē sonitu quatit vngula campum.

Eum de viâ petat, allatret, sequatur, & vrgeat de casâ rusticâ malè laxatus canis: an ille pedem sistet? an cursum intermittet? an vngula feriet? ne hoc quidem, nisi in eum dum forte humo tollitur, sese temerè ingerat canis: nimirum caninas iras, latratusque despicit, cursui,

Martique

martique progenitum animal, nescitque irasci, atque efferuescere, nisi cum arma, cædesque nuntiarit tubæ clangor, tum iubas erigit, sese in hostem armat, & in acies effundit præcipitem.

Sic generosus Christiani hominis animus verba maledica, ceu canum latratus contemnit, & libero pede cœptum virtutis cursum persequitur; nec oculo dignatur etiam conuitijs insequentem.

---

§. 2.

Pia meditatio cum acrius animum extimulabunt iniuriæ.

VIr olim Religiosus in paucis cum aures, animumq; pulsarent petulantes linguæ, verborumque iacula, seipse cum cane domestico componere solitus.

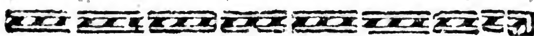
Eſt hic genius blandi canis, quanquam ab hero, domeſticiſq́ue cædatur, atq́ue inſigniter vapulet, non ideo tamen eos allatrare, nedum mordere nititur, ſed potius demiſſo capite, abiectâq́ue caudâ, verbera patiens tolerat, & fuſtem excipit. vbi autem ita malè habitus fuerit; ſi herus vel verbulo proritet, vel oculo, nutuúe blandiri pluſculum videatur, illico immemor illatæ prius iniuriæ primum timidus, ac reuerens ad genua vocãtis adrepit, tum etiam accurrit, aduolatq́ue alacrius.

Ex hoc genio bruti animantis præclarum ſibi patientię documẽtum aſſumpſit olim Religioſus frater, de quo S. Dorotheus. Erat, inquit, in Cœnobio noſtro frater, antequam ego inde digrederer, quem nun-

nunquam videbam, vel turbatum, vel afflictum in aliquo: è contra aſpiciebam plurimos ex fratribus illi verbis aſperis moleſtos, ac graues, quæ omnia animo æquiſſimo ferebat, & patientiſſimo. Mirabar, fateor, excellentiam patientiæ eius, optabamq́; ex eo audire, quo modo ſibi eam virtutē paraſſet. Cum igitur illum aliquando obuium habuiſſem, datâ pace, orare cœpi, ne me celaret, quid nudiuſtertius cogitaret, cum à multis plurimis afficeretur iniurijs, & quomodo tantum pati poſſet, & ferre. Reſpondit ille mihi ſimpliciter nulla circuitione, & recuſatione. Ego me ſic habeo ad illas iniurias, & ita eas perfero, vt ab hominibus blandi canes.

Hactenus S. Dorotheus ſimpli-

ci quidem, ſed piâ eloquentiâ; quæ multorũ huius æui impatientiam vellicat, ac pungit; vtpote qui ſimiles ſint non domeſtico, ſed ſilueſtri cani, qui non nocentes tantum, ſed & innoxios venenatâ linguâ, ceu latratu petunt, & calumnijs iniectis, ceu dente lacerant: longè alieni ab illo fratre, qui auditis iniurijs quantumuis enormibus, nec loqui doctus, nedum carpere, & iniurias iniurijs compenſare.



CAPVT III.

§. I.

De iniuriâ quæ corpus malè afficit, ac lædit.

BEne cenſuit, bene ſcripſit olim Seneca. *Proprium eſt magnitudinis veræ non ſe ſentire percuſſum.*

ſum. Sic immanis fera ad latratum canum lenta reſpexit: ſic irritus ingenti ſcopulo fluctus aſſultat. Qui nõ iraſcitur, inconcuſſus iniuriâ perſtitit; qui iraſcitur, motus eſt. L. de Irâ.c.25.

Hæc vbi dixit altiore ſtylo, tum è lycæo, tum è foro exempla producit eorum qui inflictam corpori iniuriam æquâ mente tulerunt; & primùm quidem Diogenis, Philoſophi Stoici; *cui de irâ cum maximè diſſerẽti, adoleſcens proteruus inſpuit. Tulit hoc leniter, & ſapienter. Non quidem, inquit, iraſcor, ſed dubito tamen an iraſci oporteat.* Ibidem.

Alia eiuſdem notæ iniuria illata & alteri; *cui cum cauſam agenti in frontem mediam quantium poterat attractâ pingui ſaliuâ inſpuiſſet Lentulus ille factioſus, & impotens, abſterſit faciem, & affirmabo,* Ibidem.

 inquit,

inquit, omnibus Lentule falli eos, qui te negant os habere.

Non absimilis patientiæ documenta dedisse legitur Socrates, qui calce, à quodam percussus in publico, monitusque vt hominem repercuteret. *An*, inquit, *si asinus mihi calcem impegisset, eum repercuterem?*

Hos illi animos hausere è scholæ, foriq; disciplinâ, in quâ melioris sapientiæ placita fusius explicabantur: à quibus habet etiam Christianus, vnde petat opportuna morum documenta, stomachique æstuantis remedia: quanquam quid ad profanos illos Lectorem euoco? quid ad Diogenis, Socratisque lycæum appello? potior erit schola Christi; singularis, ac diuinæ patiētiæ gymnasium: in quo laureati pro-

processerunt, ij omnes, quos terra verè Christianos tulit, & cælum amauit: didicerunt illi à Christo, & iniurias æquo animo pati, & ijs, qui etiam per summum nefas intulerint, condonare; quo in genere habes illustre exemplum in Ludouico XII. Rege Christianissimo; qui cum esset Aureliæ Dux, sub Carolo Octauo grauia perpessus, etiam vincula, & carceres, cũ ad sceptrum elatus est, summamque potentissimi regni dignitatem, in eâ veluti speculâ constitutus posteris omnibus ostendit, verè regium, verè Christianum esse iniurias & remittere, & obliuisci.

Vix sceptro donatus erat, regiâque potentiâ, cum ei nescio quis parasitus in aurem insusurrauit illud, iam tempus agi rem; iam in

manibus esse hostes, quos deprimere, imò & opprimere posset vel vno nutu regiæ Majestatis. Hæc ille boni Regis malus aulicus: cuius impetum, irasque præcoces, vt retunderet Rex Christianissimus, adiecit illud dignum cedro. Nequaquam ad Franciæ Regem spectare, iniurias Ducis Aurelianensis vlcisci: quibus apertè insinuauit se cum purpurâ regios animos, id est, iniuriarum penitus immemores induisse; quod vt nō verbis tantum, sed & re etiam ipsâ proderet: sibi in chartâ offerri voluit probè scriptam suorū olim hostium seriem, ac nomina, quę ipse regio calamo cruce signauit. Vbi ex aulâ (è quâ facilè quiduis effluit) in vulgus omne cessit ea rerum gestarum fama, vbi notata cruce tot nomina

in oculos venere, tum ſimul venit in animum opinio, metuſque eos omnes, quos Rex ita deſignaſſet, in malam crucem euocari: hinc (vt ſemper malè credula, timidaq́; eſt conſcientia culpæ, ſceleriſq́ue rea) modo hi, modo illi fugam capeſſere, regnoq́ue citatis equis excedere; adeò poſt equitem ſedet atra cura, quam vt eximeret Rex pius: primùm mirari cœpit præcipité ſuorum fugam, dein etiam monere vt pedẽ in regno ſiſterent, timoremq́ue malè conceptum deponerent; inde petendam eſſe ſpem ſalutis, vnde ipſi deſperationem induerát. Sic enim regiâ mente, voceq́ue. Ego quidem, cum ad meorum olim inimicorum nomina crucem adieci, in eâ mihi recolendam putaui, quã orbi alias perituro lectio- Cauſſin tom.4.
 nem

nẽ fecit Seruator optimus, & quidem è ligno, ceu cathedrâ altiore magnus omnino magiſter: docuit ille & voce, & vulnere parcendum etiam ijs, qui in te quondam iniurij: etſi corpus illi, vitamque per ſummum nefas impetijſſent: dixit enim inter extrema verba, vltimoſque ſpiritus. *Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.*

Hæc verba Seruatoris mei, ceu monita, ceu præcepta in cruce, velut explicatâ, patentique tabellâ, etiamnum lego; & ijs cæli typis obnubilo, imò & oblitero illatas mihi quondam iniurias, inimicaq; meo capiti nomina.

Et iſta quidem in purpurâ, ſceptroque Ludouicus, grauiſſimis alias affectus iniurijs: tu verò puſillus homuncio è puluere, lutoque malè

malè fictus, si vel vngue tantum lacereris, vindictam spiras, & vltrices flammarum globos euomis: non sic arduæ mentes, non sic Saluator tuus; cuius verba tibi & oracula, & præcepta: ea paucis excipe ore, calamoque Augustini. *Iudex dixit occide*, & tortor occidit, & tu quando dicis, occide inimicum meum, te facis iudicem, & Deum quæris esse tortorem.

Respondet tibi Deus, non ero prorsus, non ero peccatoris tortor, sed liberator: quia nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur, & viuat: nam si voluntatem tuam haberem, te prius occiderẽ, antequam inuitatus venires: nonne me blasphemasti? nonne me in tuis malis operibus irritasti? nonne nomen meũ de terrâ delere voluisti? non-

ne

ne me in præceptis, vel in ſeruis meis contempſiſti? ſi tunc te occidiſſem inimicum, quem modo faceres amicum? quid ergo malè orando doces me, quod non feci in te? imò ergo dicit tibi Deus, doceã te vt imiteris me, in cruce pendens dixi: *Pater ignoſce illis, quia neſciũt quid faciunt*; docui hoc milites meos, docui Martyres, prius eſto & tu Martyr meus, tyro meus aduerſus Diabolum, aliter inuictè nullo modo pugnabis, niſi *pro tuis inimicis oraueris*.

August. Serm. 4. de S. Stephano.

Hæc tibi, hæc Chriſtianis omnibus Saluator, quem vtinam ſi minus è cruce loquentem, at ſaltem è cęlo tonantem audires, diſcereſque, quæ tibi mens, quodúe conſilium in iniurijs eſſe debeat.

Audiuit certè, probèque didicit

magi-

magiſtro Seruatore S. Eliſabetha Hungariæ Regis filia, Deum ipſa orauit olim, imò & exorauit, vt quoſlibet, qui eam iniuriâ aliquâ affeciſſent, afficeret ipſe ſingulari quodam beneficio. Ea indulgentis animæ oratio in cælos euaſit, ſuperos omnes rapuit, inſolito miraculo caritatis; ipſiq́ue ſupremo Numini, ita fuit accepta, vt nunquam alias gratius oraſſe ſe, Diuino oraculo didicerit. Eius quoque ſententiæ, ac genij fuit magnus ille morum magiſter, qui ſuo diſcipulo perfectionis ſtudioſo hanc ad eam viam aperuit; deditq́; illud in mandatis.

In eius vitâ.

In vitis Patrum

Primum vt toto triennio aliorum onera ferret, deinde vt altero triennio etiã condignum pretium ijs penderet, à quibus ſeu conuitio,

ſeu

ſeu iniuriâ quapiam fuiſſet laceſſitus: fecit ille imperata omnino fideliter: & Athenas ductus cum in primo vrbis illius ingreſſu, conuitijs petulanter vrgeretur: ſubridere cœpit; & amicè blandiri: vt riſum, & blanditias aduertit conuitiator, tantâ rei nouitate attonitus, odium & ſcommata in amorem, & admirationem vertit, ex eoq́; amicè quęſiuit, cur à ſe impetitus, & ſannis exploſus rideret, cui diſcipulus: *non rideã*, inquit, *qui tribus annis mercedem ſolui iis, qui me maledictis onerarunt, & hodie gratis id abs te patior*; Attonito ſimilis Athenienſis: ingredere, inquit, vrbem, dignus es cœtu ſapientum. Nimirum eam ſapientiam, nunquam quantumuis doctæ viderant Athenæ: debuit illa peti ex eremo, piaq́ue ſolitudine;

ne; vti & hæc cuius meminit Abbas Pimenius in vitis Patrum. Lib. 5. c. 16.

Erat inter Monachos illius æui insignis patientiæ vir, cui nomen Decimus: is post conuitia, etiam alapâ cæsus à Philosopho, mox aliã maxillam ei præbuit: quod vt vidit ille, captus altiore Philosophiâ, & potenti tantæ virtutis illecebrâ, ad eius genua accidens exclamauit. *Verè Monachus es*, addiderim & ego, *verè Christianus*, quem esse te velim, amice Lector, non nomine tantum, sed & re etiam ipsâ: eris autem si vel in hoc vno bonus Christi fueris æmulator.

§. 2.

§. 2.

Exempla singularis patientiæ in iniuriâ corpori illatâ.

Plin.l. 11.c.37.

SCitè pronuntiauit Philoſophus vnus aliquis, vt ſpeculum oculus eſt artis, ita oculus ſpeculum eſt naturæ: quod adeo homini eſt curæ, vt nihil magis, ideoq́ue ſi afficiatur malè, ſi læditur, ſi eruatur, neceſſe eſt totum hominem peſſimè affici, lædi, ac propè perire. Ex quo id primum confici velim magnæ eſſe patientię oculorum iacturam æquo animo ferre; maioris autem etiam grato, quod illuſtri exemplo probat Petrus Damianus S. Romanæ Eccleſiæ Cardinalis.

Producit ille in theatrum hominem, cui neſcio quis ſicarius ſumma feritate vtrumq; oculum erue-rat,

rat, damnaratque miserabili cœcitate, à quâ in Monasterium sese recepit, vt qua liceret, & sibi vacaret, atque etiam alijs pluribus officijs Christianæ caritatis, quantum scilicet pateretur oculorum, & lucis, ac solis huius aspectabilis orbitas.

Contigit autem non ita multo post, vt ille ipse sicarius graui, ac diuturno oppressus morbo in Monasterium deferretur, eo quippe hominem redegerat egestas, & miseranda morbi vis, atque impotentia, à qua dum in lectulo iacens deportatur, secum ipse cogitare cœpit, non dico quibus oculis, sed quo animo eum ferret, quo irarum æstu, quo impete iustæ vltionis ille ipse, quem suo vitio, atque immanitate cœcum fecerat. Nimirum expectabat omnino, verebaturq;

turq; ne infronté, in oculos inuolaret, pœnâq; damnaret talionis. Et certè eam expetebāt per summum scelus erepti oculi, & gratissima lucis huius vsura crudeli facinore sublata. Secus tamen accidit; stupendo profecto Christianæ caritatis prodigio. Vbi enim hostem suum adesse sensit cœcus ille noster, vt inter ęgrorum iaceret agmina propè ab omnibus depositus, rogauit impensissimè Cœnobij Pręsidem, vt sibi liceret ei quale posset obsequium deferre; nihil eo sibi gratius. Hic primum hęrere, ac mirari Pręses, deinde mirum quantum extollere eximiam viri caritatem, deniqúe & ei benignius annuere. Hic voti sui compos cœcus noster sese prope alijs omnibus expedire, vt huic vni vacaret quam maximè;

seque

ſeq́ue totum impenderet; & certè omnes omnino corporis partes impendit: (ſi modo oculos excipias) ſi enim pro ægro curando huc illucq́ue diſcurrendum erat, ibat ille, redibatq́ue ſedulus; ſi miniſtrandum, ſi potus, ſi cibus porrigendus, & hunc, & illum porrigebat officioſa manus, & longè magis officioſus animus ad ſpectantium ſtuporem, & tantæ pietatis miraculum. Nimirum illi cœco mens erat bene oculata, & perſpicax animus, cui lucem altiorem addiderat omnimoda iniuriarum obliuio, longaq́ue patientia: quam etiam in ſimili caſu, diſſimili tamen fortunâ ſuſpexit, & amauit Bohemia.

Mortuo Boleſlao tertio ſceptrũ tenuit Hiaromirius multũ ab exte-

teris, domesticisque exagitatus, maximè vero ab Vdalrico fratre, quē tamen ipse per summā indulgentiam etiam Regni consortem admiserat. Verum vt insolens, & indomita semper ambitio, Vdalricus Hiaromirium dominationis amplissimæ socium nō tulit, sed etiam per summum nefas oculis orbatum, Regnoq́; exutum in ordinem redegit; vt sceptrum regeret ipse solus: & vero rexit aliquamdiu, nec omnino infœliciter, tandemq́; & regno, & fatis cessit, relicto etiamtū Hiaromirio superstite: qui quo in fratrem esset animo, qua pietate, qua iniuriarum obliuione satis ostendit: Nullum certe habuit Bohemia spectaculum illustrius Hiaromirij in fratrem emortuum caritate. Stetit enim hic exoculatus ad fra-

Iulius Solimanus in elogijs Reg. Bohem.

fratris cadauer, manumq́ue in illud
cum extendiſſet. Sine, inquit, Vdal-
rice vltimum te tangam, quem vi-
dere non poſſum. Nunquã grauior
oculorum iactura mihi viſa eſt,
quam hodie. Tuum funus exequor
ſine lacrymis. Quanquam, qui per
oculos nequit erumpere, grauius
cor premit dolor: carior mihi ocu-
lis fuiſti, dum oculos habui, poſt-
quam voluiſti me oculis carere,
corde cariorẽ habere cœpi. Tuum
imperium oculos mihi eripuit,
corde me ſponte meâ priuaui, vo-
lui eſſe tuum, ac æternum hoc vo-
lo. Poſt hæc in extincti fratris am-
plexum corruit, attonitis eo amo-
ris ſpectaculo, ac propè miraculo
cœteris. Et iure ſane meritiſſimo,
quo enim humana ingenia ſtudio-
ſius ambire ſolent imperia, eó im-

teris, domesticisque exagitatus, maximè vero ab Vdalrico fratre, quē tamen ipse per summā indulgentiam etiam Regni consortem admiserat. Verum vt insolens, & indomita semper ambitio, Vdalricus Hiaromirium dominationis amplissimæ socium nō tulit, sed etiam per summum nefas oculis orbatum, Regnoq́; exutum in ordinem redegit; vt sceptrum regeret ipse solus: & vero rexit aliquamdiu, nec omnino infœliciter, tandemq́; & regno, & fatis cessit, relicto etiamtū Hiaromirio superstite: qui quo in fratrem esset animo, qua pietate, qua iniuriarum obliuione satis ostendit: Nullum certe habuit Bohemia spectaculum illustrius Hiaromirij in fratrem emortuum caritate. Stetit enim hic exoculatus ad fra-

Iulius Solimanus in elogijs Reg. Bohem.

fratris cadauer, manumque in illud cum extendisset. Sine, inquit, Vdalrice vltimum te tangam, quem videre non possum. Nunquã grauior oculorum iactura mihi visa est, quam hodie. Tuum funus exequor sine lacrymis. Quanquam, qui per oculos nequit erumpere, grauius cor premit dolor: carior mihi oculis fuisti, dum oculos habui, postquam voluisti me oculis carere, corde cariorẽ habere cœpi. Tuum imperium oculos mihi eripuit, corde me sponte meâ priuaui, volui esse tuum, ac æternum hoc volo. Post hæc in extincti fratris amplexum corruit, attonitis eo amoris spectaculo, ac propè miraculo cœteris. Et iure sane meritissimo, quo enim humana ingenia studiosius ambire solent imperia, eó im-

potentius ab ijs ſeu dolo, ſeu etiam vi detrudi ſe patiuntur.

Spectaſti, beneuole Lector, quid in purpurâ, ſceptroq́ue potuerit inſignis quędam iniuriarum tolerantia, attende quid in infulâ, pedoq́ue paſtorali.

Venuſtanus Toſcaniæ gubernator, ſub Imperatore Maximiano, homo ad omnem immanitatem natus, S. Sabino Epiſcopo ambas manus iuſſerat amputari, duoſq́ue eius Diaconos Exuperantium, & Marcellum è medio per extrema ſupplicia tolli, cum ecce Deus qui ſceleri puniendo ſemper inuigilat, impio Præſidi acerrimum oculis malum immittit, fœdamq́; luem, à quâ illi extingui penitus, ac perire. Eâ doctus, victuſq́ue tyrannus ad Sanctum Epiſcopum, velut ad

aſylum

asylum recurrit, vt tanto malo remedium faciat. Annuit pius Presul Sabinus, nec iam manus, sed trunca brachia, & adhuc recenti cruore manantia in cælum tollit, Deumque orat, atque exorat, suisque precibus Venustano oculos reddit, amissamque lucis huius vsuram, nec eam tantum, sed & à superis fidem ei impetrat, ceu bonæ mentis oculum. Ita viri sancti non solum æquâ mente illatas corpori iniurias tolerare norunt, sed & malefacta benefactis compensare, exemplo scilicet Seruatoris, qui, vt ait Diuus Ambrosius, *Cum posset vlscisci, maluit immolari*, cum fulmina de cęlo, superisque sedibus deuocare, & in scelerata capita iacere, maluit illud emittere in pacatiores auras, æternique Patris aures. *Pater dimitte*

Sur. 30. Decẽb. Baron. anno. Christi. 301.

1. Ep. 2.

illis, quia nesciunt quid faciunt. O verbum magnæ dulcedinis, magni amoris, & inenarrabilis caritatis: exclamat D. Ambrosius.

Serm. de Passione.

§. 3.

De iniuria quæ vitam nostram, aut propinquorum impetit.

CVm animanti vitâ nihil ferè carius sit, eam omni ope, nisuque tuetur, vbi aduersa vis incurrerit: quod si hanc nec eludere possit, nec frangere: pro summâ habet iniuriâ ei cedere, & (quod longè carissimum est) spiritum dare, atque per nefas effundere. Et quia in eo impetitur, summeque læditur ius, quod cuique relictum est ad vitam omni ratione, modoq; conseruandam; fit vt eam quoque iniuriâ remittere, eximię cuiusdam,

ac

ac ſingularis ſit caritatis, quæ non tantum elucet vbi proprium iugulum petitur: verum etiam vbi eorum quos nobis natura, ſanguiſq; iunxit, & eo quidem vehementius, quo vinculum illud fuerit arctius, maiorque neceſſitudo; qualis eſt filij ad parentem: ea quippe tanta habetur, vt qui parenti filium ſuſtulerit; vnaque etiam parentem ſuſtuliſſe videatur; nec immerito, quia, vt ait Philoſophus; filius aliquid eſt parentis, & delibata quædam, imò & detracta eius portio: vnde fit vt ſicuti filio vim inferre, ſummæ in parentem ſit iniuriæ: ita eam remittere incredibilis cuiuſdã, miræque caritatis: quo in genere tibi beneuole Lector, illuſtre exemplum dabo, & quidem in fœminâ, in matre, quæ in donandâ

ſeu iniuriâ quapiam fuiſſet laceſſitus: fecit ille imperata omnino fideliter: & Athenas ductus cum in primo vrbis illius ingreſſu, conuitijs petulanter vrgeretur: ſubridere cœpit; & amicè blandiri: vt riſum, & blanditias aduertit conuitiator, tantâ rei nouitate attonitus, odium & ſcommata in amorem, & admirationem vertit, ex eoq́; amicè quęſiuit, cur à ſe impetitus, & ſannis exploſus rideret, cui diſcipulus: *non rideã*, inquit, *qui tribus annis mercedem ſolui iis, qui me maledictis onerarunt, & hodie gratis id abs te patior*; Attonito ſimilis Athenienſis: ingredere, inquit, vrbem, dignus es cœtu ſapientum. Nimirum eam ſapientiam, nunquam quantumuis doctæ viderant Athenæ: debuit illa peti ex eremo, piaq́ue ſolitudine;

ne; vti & hæc cuius meminit Abbas Pimenius in vitis Patrum. Lib. 5. c. 16.

Erat inter Monachos illius æui insignis patientiæ vir, cui nomen Decimus: is post conuitia, etiam alapâ cæsus à Philosopho, mox aliã maxillam ei præbuit: quod vt vidit ille, captus altiore Philosophiâ, & potenti tantæ virtutis illecebrâ, ad eius genua accidens exclamauit. *Verè Monachus es*, addiderim & ego, *verè Christianus*, quem esse te velim, amice Lector, non nomine tantum, sed & re etiam ipsâ: eris autem si vel in hoc vno bonus Christi fueris æmulator.

§. 2.

§. 2.

Exempla singularis patientiæ in iniuriâ corpori illatâ.

Plin. l. 11. c. 37.

SCitè pronuntiauit Philosophus vnus aliquis, vt speculum oculus est artis, ita oculus speculum est naturæ: quod adeo homini est curæ, vt nihil magis, ideoque si afficiatur malè, si læditur, si eruatur, necesse est totum hominem pessimè affici, lædi, ac propè perire. Ex quo id primum confici velim magnæ esse patientię oculorum iacturam æquo animo ferre; maioris autem etiam grato, quod illustri exemplo probat Petrus Damianus S. Romanæ Ecclesiæ Cardinalis.

Producit ille in theatrum hominem, cui nescio quis sicarius summa feritate vtrumq; oculum eruerat,

rat, damnaratque miserabili cœcitate, à quâ in Monasterium sese recepit, vt qua liceret, & sibi vacaret, atque etiam alijs pluribus officijs Christianæ caritatis, quantum scilicet pateretur oculorum, & lucis, ac solis huius aspectabilis orbitas.

Contigit autem non ita multo post, vt ille ipse sicarius graui, ac diuturno oppressus morbo in Monasterium deferretur, eo quippe hominem redegerat egestas, & miseranda morbi vis, atque impotentia, à qua dum in lectulo iacens deportatur, secum ipse cogitare cœpit, non dico quibus oculis, sed quo animo eum ferret, quo irarum æstu, quo impete iustæ vltionis ille ipse, quem suo vitio, atque immanitate cœcum fecerat. Nimirum expectabat omnino, verebaturq;

turq́; ne in fronte, in oculos inuolaret, pœnâq́; damnaret talionis. Et certè eam expetebāt per summum scelus erepti oculi, & gratissima lucis huius vsura crudeli facinore sublata. Secus tamen accidit; stupendo profectò Christianæ caritatis prodigio. Vbi enim hostem suum adesse sensit cœcus ille noster, vt inter ęgrorum iaceret agmina propè ab omnibus depositus, rogauit impensissimè Cœnobij Pręsidem, vt sibi liceret ei quale posset obsequium deferre, nihil eo sibi gratius. Hic primum hęrere, ac mirari Pręses, deinde mirum quantum extollere eximiam viri caritatem, deniq́ue & ei benignius annuere. Hic voti sui compos cœcus noster sese prope alijs omnibus expedire, vt huic vni vacaret quam maximè;

seq́ue

ſeq́ue totum impenderet; & certè omnes omnino corporis partes impendit: (ſi modo oculos excipias) ſi enim pro ægro curando huc illucq́ue diſcurrendum erat, ibat ille, redibatq́ue ſedulus; ſi miniſtrandum, ſi potus, ſi cibus porrigendus, & hunc, & illum porrigebat officioſa manus, & longè magis officioſus animus ad ſpectantium ſtuporem, & tantæ pietatis miraculum. Nimirum illi cœco mens erat bene oculata, & perſpicax animus, cui lucem altiorem addiderat omnimoda iniuriarum obliuio, longaq́ue patientia: quam etiam in ſimili caſu, diſſimili tamen fortunâ ſuſpexit, & amauit Bohemia.

Mortuo Boleſlao tertio ſceptrũ tenuit Hiaromirius multũ ab exte-

teris, domeſticiſque exagitatus, maximè vero ab Vdalrico fratre, quẽ tamen ipſe per ſummã indulgentiam etiam Regni conſortem admiſerat. Verum vt inſolens, & indomita ſemper ambitio, Vdalricus Hiaromirium dominationis amplissimæ ſocium nõ tulit, ſed etiam per ſummum nefas oculis orbatum, Regnoq́; exutum in ordinem redegit; vt ſceptrum regeret ipſe ſolus: & vero rexit aliquamdiu, nec omnino infœliciter, tandemq́; & regno, & fatis ceſſit, relicto etiamtũ Hiaromirio ſuperſtite: qui quo in fratrem eſſet animo, qua pietate, qua iniuriarum obliuione ſatis oſtendit: Nullum certe habuit Bohemia ſpectaculum illuſtrius Hiaromirij in fratrem emortuum caritate. Stetit enim hic exoculatus ad fra-

Iulius Solimanus in elogijs Reg. Bohem.

fratris cadauer, manumq́ue in illud cum extendiſſet. Sine, inquit, Vdalrice vltimum te tangam, quem videre non poſſum. Nunquã grauior oculorum iactura mihi viſa eſt, quam hodie. Tuum funus exequor ſine lacrymis. Quanquam, qui per oculos nequit erumpere, grauius cor premit dolor: carior mihi oculis fuiſti, dum oculos habui, poſtquam voluiſti me oculis carere, corde cariorẽ habere cœpi. Tuum imperium oculos mihi eripuit, corde me ſponte meâ priuaui, volui eſſe tuum, ac æternum hoc volo. Poſt hæc in extincti fratris amplexum corruit, attonitis eo amoris ſpectaculo, ac propè miraculo cœteris. Et iure ſane meritiſſimo, quo enim humana ingenia ſtudioſius ambire ſolent imperia, eò im-

potentius ab ijs ſeu dolo, ſeu etiam vi detrudi ſe patiuntur.

Spectaſti, beneuole Lector, quid in purpurâ, ſceptroq́ue potuerit inſignis quędam iniuriarum tolerantia, attende quid in infulâ, pedoq́ue paſtorali.

Venuſtanus Toſcaniæ gubernator, ſub Imperatore Maximiano, homo ad omnem immanitatem natus, S. Sabino Epiſcopo ambas manus iuſſerat amputari, duoſq́ue eius Diaconos Exuperantium, & Marcellum è medio per extrema ſupplicia tolli, cum ecce Deus qui ſceleri puniendo ſemper inuigilat, impio Præſidi acerrimum oculis malum immittit, fœdamq́; luem, à quâ illi extingui penitus, ac perire. Eâ doctus, victuſq́ue tyrannus ad Sanctum Epiſcopum, velut ad aſylum

asylum recurrit, vt tanto malo remedium faciat. Annuit pius Pręsul Sabinus, nec iam manus, sed trunca brachia, & adhuc recenti cruore manantia in cælum tollit, Deumque orat, atque exorat, suisque precibus Venustano oculos reddit, amissamque lucis huius vsuram, nec eam tantum, sed & à superis fidem ei impetrat, ceu bonæ mentis oculum. Ita viri sancti non solum æquâ mente illatas corpori iniurias tolerare norunt, sed & malefacta benefactis compensare, exemplo scilicet Seruatoris, qui, vt ait Diuus Ambrosius, *Cum posset vlscisci, maluit immolari*, cum fulmina de cęlo, superisque sedibus deuocare, & in scelerata capita iacere, maluit illud emittere in pacatiores auras, æternique Patris aures. *Pater dimitte*

Sur. 30. Deceb. Baron. anno. Christi. 301.

1. Ep. 2.

illis, quia nesciunt quid faciunt. O verbum magnæ dulcedinis, magni amoris, & inenarrabilis caritatis: exclamat D. Ambrosius.

Serm. de Passione.

§. 3.

De iniuria quæ vitam nostram, aut propinquorum impetit.

CVm animanti vitâ nihil ferè carius sit, eam omni ope, nisuque tuetur, vbi aduersa vis incurrerit: quod si hanc nec eludere possit, nec frangere: pro summâ habet iniuriâ ei cedere, & (quod longè carissimum est) spiritum dare, atque per nefas effundere. Et quia in eo impetitur, summeque læditur ius, quod cuique relictum est ad vitam omni ratione, modoq; conseruandam; fit vt eam quoque iniuriā remittere, eximię cuiusdam, ac

ac ſingularis ſit caritatis, quæ non tantum elucet vbi proprium iugulum petitur: verum etiam vbi eorum quos nobis natura, ſanguiſq; iunxit, & eo quidem vehementius, quo vinculum illud fuerit arctius, maiorque neceſſitudo; qualis eſt filij ad parentem: ea quippe tanta habetur, vt qui parenti filium ſuſtulerit; vnaque etiam parentem ſuſtuliſſe videatur; nec immerito, quia, vt ait Philoſophus; filius aliquid eſt parentis, & delibata quædam, imò & detracta eius portio: vnde fit vt ſicuti filio vim inferre, ſummæ in parentem ſit iniuriæ: ita eam remittere incredibilis cuiuſdã, miræque caritatis: quo in genere tibi beneuole Lector, illuſtre exemplum dabo, & quidem in fœminâ, in matre, quæ in donandâ
 illâ

illâ iniuriâ & ſexu, & ſeipsâ quodammodo ſuperior euaſit.

Ioãnes Oſorius Con. in fer. 6. poſt Cineres.

Vidua erat, cui vnicus filius, adeoq́ue in oculis, & amoribus, vtpote ſpes vna ſui generis, familiæ columen, baculus ſenectutis, verboq́ue vt abſoluam, bonæ matris corculum, ac deliciæ. Ei ad inſignes naturæ dotes, ingenij vim, ac ſolertiam, formæ quoq́ue decor, & elegantia acceſſerat: imo & auitus ſanguis, maiorum imagines, ac ſtemmata, indeq́ue apud ſuos partum nomen atque æſtimatio. Verum vt is eſſet, è medio per ſummum ſcelus, ſuſtulit neſcio quis terræ filius, & ſeſe ab illo facinore abſcondit, ne tantum nefas aut cœlum aſpiceret, aut quiſquis obuius eſſet mortalium. Patrati ſceleris rumor, primum ad matris aures appellit,

dein

dein in oculos venit ipsum quoq; exanime filij cadauer. Expectari hic potuit, imo & debuit ingens quidam naturæ sensus, lacrymæ, questus, lamenta, & fœminei eiulatus: nec illi modo, sed & querelę graues, iræ, iusta indignatio, & vindictæ appetentia: quæ ab æquo Iudice expectari debuit, imo vrgeri, atque extorqueri: nihil tamen horum in matre visum: dedit illa plusculum naturæ, iustoq́ue dolori, quod reliquum fuit, caritati, & Christianæ indulgentiæ: cum enim subintellexisset sicarium illũ, ac filijcidam à prætore ad vincula, ad mortem quęri; hoc apud semetipsam consilium inijt ab amore, ac miseratione quęsitum: equum filij exanimis illico submisit, bursamq́ue multo auro grauem, candidè monens, atque

que

que opportunè, vt sibi, ac saluti suæ fugâ consuleret, præsentique periculo eriperet. Hoc pietatis, hoc matris facinus fuit, quod ibit in posteros, & sæcula: imò in cælos ipsos ex tunc euasit, & pro filio, qui in ignibus expiatorijs erat, Deum exorauit: eo quippe loci, ac temporis conclaue suum ingressa pia mater, Deo ter optimo, ter maximo supplex accidit, & pro filij salute non sine magno pietatis æstu, & lacrymarum imbre instare cœpit: nec oranti cælum defuit, & benigna Dei miseratio, mox enim in carissimæ parentis cõspectum datus est filius clarâ circumfusus luce, sicque matrem affatus.

Est quod tibi, Domina mater, gratias habeam immortales, ex vero enim mihi duplici nomine mater

ter es; tum quia terris olim me genuisti, tum quia modo etiam cælis: dum enim inimico, & tuo, & meo veniam dedisti, mihi cælum aperuisti, quod ad annos quamplurimos occlusum erat, erant illi in pœnis, & ignibus exigendi, modo in gloriâ, ac beatitate; gaude igitur mater, & virtute tua, & bono meo. Vix hæc ediderat, cum in amantissimæ parentis conspectu sublimis in cælum abire visus. Tantum apud superos potuit indulgentia, atque iniuriarum remissio.

---

§. 4.

Afferuntur ex Senecâ nonnullæ similitudines quæ solatio sint, cum viderimus viros bonos pro virtute, Deoque pati.

CVm videris bonos viros, acceptosque Deo laborare, sudare, Libro. Quare bonis viris mala accidāt.

dare, per arduum aſcendere; cogita illos veluti filios diſciplinâ triſtiori contineri, nimirum patrium habet Deus aduerſus bonos animũ, Filius eſt. & illos fortius amat, ideoq́ue hic etiam, cælo teſte, operibus, inquit, doloribus, ac damnis exagitentur, vt verum colligant robur, languẽt per inertiam ſaginata, nec labore tantum, ſed mole, & ipſo ſui onere deficiunt.

Cogita Athletas eſſe, his prima virium cura eſt, cum fortiſſimis Athleta quibuſq; confligere, & exigere ab his per quos certamini præparantur, vt totis contra ipſos viribus vtantur, cędi ſe, vexariq́ue patiuntur. Etſi non inueniunt ſingulos pares, pluribus ſimul obijciuntur, & hoc eo tantum vt exerceatur virtus, quę ſine aduerſario marcet. Idem profecto

fecto viris bonis eſt faciendum, nec dura, nec difficilia reformidare debent, neque ſi accidant, de fato queri, ſed potius boni conſulere, & in bonum vertere: multum enim intereſt non quid facias, ſed quemadmodum.

Expende ſi lubet, & alterum militem eſſe, quiſquis eſt bonus, proinde non aliter gaudere debet aduerſis rebus, quam fortes milites bellis. Militares viri gloriantur vulneribus, læti fluentem meliori caſu ſanguinem oſtentant, nec amant integri reuerti ex acie, ſed ſaucij: Ita viri probi virtus, quia periculi eſt auida, gaudet ſibi pręberi materiam aliquid animosè, fortiterq́; faciendi: quia vt gubernator in tempeſtate, in acie miles intelligitur, ſic ille in aduerſis: de quo dicamus & Miles.

iſtud,

iſtud, non militem tantum; ſed & ducem eſſe, ac ſicut in caſtris periculoſa fortiſſimis imperantur: ſic & bonis eadem ab imperatore Deo imponuntur: proindeq́ue quemadmodum in acie nemo eorum qui exeunt, & hoſtium aut inſidijs, aut aperto marti obijciuntur, Imperatori dicet: *malè de me meruit, ſed bene iudicauit*; ſic dicet & iuſtus omnis qui à cælo iubetur pati: *bene de me meruit, bene iudicauit. Dignus viſus ſum Deo, in quo ſcilicet experiretur quantum humana natura poſſet pati.*

Quod ſi à militiâ abire velis, pedemq́ue tollere à Martio puluere, dic age virum bonum Dei diſcipulum eſſe, in quo proinde eam ſequatur rationem; quam in diſcipulis præceptores; qui plus operæ

Diſcipulus.

ab

ab his exigunt, in quibus certior ſpes eſt; quia labor optimos citat. Sic altioris diſciplinę arbiter Deus, durè generoſos ſpiritus tentat, quia nunquã virtutis molle documentum eſt. Ideoq́ue ſi nos in eâ palæſtrâ verberat, & lacerat fortuna, patiamur. Non eſt ſæuitia, certamen eſt: in quo præbendi fortunæ ſumus, vt contra ipſam ab ipsâ duremur.

Quod ſi à comparatione, quę ab animatis petitur, ad ea gradum facere velis, quæ ſenſus, & animæ ſunt expertia, & in ijs viri fortis, ac iuſti ſymbolum aliquod agnoſces.

Spectaſti aliquando non ſine magno voluptatis ſenſu, blandâq́; oculorum illecebrâ proceram arborem in edito ſitam: non eſt illa ſolida, nec fortis, niſi in eam ventus Arbor.

T incur-

incursarit, ipsa enim vexatione cõstringitur, & radices figit: fragiles sunt, quæ in apricâ valle creuerunt.

Est homo Philosopho iudice arbor inuersa, est iustus velut arbor alta, plantata in vertice prærupti montis: vt esse possit interritus, necessum est vt multum inter formidolosa versetur, & æquo animo ferat, quæ non sint mala, nisi malè sustinenti; non esse autem omnino mala probat illa similitudo, quę à palea & auro duci consueuit.

Aurum. Malus palea, bonus aurum est, ignis tribulatio: illa ab igne patitur, abit in cineres, & naturam mutat; hoc à flammâ purius euadit, & adulterinam materiam exuit. Ita iustus omnis quæ alias vitio fuissent, à vexatione deponit; quia vt ignis aurum probat, sic miseria viros fortes,

tes, à quâ tamen ne miseros putes illud tibi persuade, Deum huius vniuersi Dominum, atque architectorem cum hominibus fecisse, quod cum lignis, aut parietibus plerumq́ue artifices nostri. Hi vt oculis illudant improbè parietes habent extrinsecus cultos, intrinsecus autem sordidos: ligna, & trabes ostentant extrinsecus ornatas, ac splendidas, intus autem exesas, & cariem, vitiumq́ue passas.

Sic Deus improbis bona falsa circumdat, & animos inanes velut longo, fallaciq; somnio ludit. Auro illos argento, & ebore ornat: intus boni nihil est. Isti quos pro fœlicibus aspiciunt nimium creduli mortales, si non quâ occurrunt, sed qua latent videãtur, miseri sunt, sordidi, turpes, ad similitudinem

parietum suorum extrinsecus culti. Non est illa solida, & sincera fœlicitas: crusta est, & quidem tenuis. Dum illis licet stare, nitent, & imponunt, cum autem aliquid inciderit, quod disturbet, ac detegat, tunc apparet quantum altæ, ac veræ fœditatis alienus splendor absconderit. Non sic cum probis agi voluit rerũ omnium author Deus. Omnia mala ab illis remouit, scelera, & flagitia, & cogitationes improbas, & auida consilia, & libidinem cœcam: bona vero certa dedit, & mansura. Quæ scilicet honestatis, quæ virtutis sunt. Non fulgẽt illi extrinsecus, bona sua intrinsecus obuersa habent; & iure sane meritissimo, altus enim animus, cælo, Deoque natus exteriora contemnit, spectaculo sui lætus, vt qui intus omne posuit bonum.

Hoc si assequaris, mi Lector, si tuâ te virtute semper inuoluas, nullus vnquam euoluet, nedum euertet casus.

---

§. 5.

Nonnulla subsidia ad patientem quarumuis iniuriarum possessionem.

IN ijs, quæ nos circumueniunt, vrgentq́; malis, plerumque plus damus opinioni, quã veritati: quod in conuitijs, atque iniurijs maxime euenire solet: in his sæpe plus opinione premimur, quàm vero dãno. *Plura sunt*, inquit Seneca, *quæ nos terrent, quam quæ premant, & sæpius opinione, quam re laboramus. Cito accedimus opinioni. Non coarguimus illa, quæ nos in metum adducunt, nec excutimus, sed trepidamus. Nescio quomodo magis vana* Ep. 13.

 per-

perturbant. Vera enim modũ suum habent. Hęc Seneca, cuius pronunciatum maximè verum est in iniurijs, quæ bonam famã impetunt.

In eam hostis tuus incurrit verbulo, & linguâ petulante, credis ab eâ multum tibi inferri damni: opinaris sinistram de te alijs ingeri opinionem: & tamen ex vero calumnijs illis, quæ in te iactantur, magis vapulant inanes auræ, quam aures mortalium: quia plerumque illis nulla habetur fides: ideoque tollendus etiam metus, qui in te ex ijs suboritur; quia, vt pulchrè Seneca. *Nulli tam perniciosi, tam irreuocabiles, quàm lymphatici metus sunt. Cœteri enim sine ratione, hi sine mente sunt,* & ij quandoque & sæpius sunt, qui è conuitijs malè fusis in nobis enasci solent.

Verùm

Verùm concedamus illud; ab illis verum damnum importari, & lacerari apud alios famã nostram; quantum istud est malũ? tantum; quantum à nebulâ soli obiectâ.

Solis vis, & lux integra est, etiã inter opposita; & quamuis aliquid interiaceat, quod nos prohibeat eius aspectu, tamen in opere est, cursu suo fertur. Quoties inter nebula luxit, nõ est sereno minor, nec tardior quidem · quoniam multum interest, vtrum aliquid obstet tantum, an impediat. Eodem modo virtuti opposita nihil detrahunt, non est minor, sed minùs fulget. Nobis forsitan non æquè apparet, ac nitet; sibi eadem est, & more solis obscuri, in occulto vim suam exercet. Hoc itaque aduersus virtutem possunt calamitates, & damna, & iniuriæ, quod aduersus Ep.92.

 uersus

uersus solem potest nebula. Sicuti ergo si soli sua mens esset, ac intelligentia, non excandesceret, non efferretur impete quodam, æstuq́ue passionum, ex eo quod aspiceret oppositam sibi, suisq́; radijs nebulã: quia ab illâ nihil omnino sibi decedere sentiret: sed potius alijs, & huic mundo sublunari: Ita fortis, & generosus animus, cum audit sibi, suoq́ue nomini, ac bonæ famæ, ceu soli obtrudi dẽsam aliquã calumniæ nubem; ne ferat iniquius, ne exardescat irâ, ne mœrore se conficiat, satis conscius innocentiæ suæ, ac virtutis, cui sua lux illibata, suus semper est splendor, & idem omnino cursus ad æternitatem.

Quod sum, inquiebat olim Nazianzenus, *hoc maneo, siue maledictis afficiar, siue laudibus in cœlum ferar.*

ferar. Quantum petram ſpuma, aut pinum auræ, tantum me linguæ circumfluunt. Orat. 14. n. 15.

A duobus ſimilitudinem petit inconcuſſæ mentis. Primum quidem à ſpumâ, & ſaliuâ æſtuantis oceani, quæ cum ſit auræ, ventorumque ludibrium, huc, illucque iactatur, & ſi ad petram appellit, illico frangitur, ac diſſilit.

Alterum propoſitæ ſimilitudinis caput eſt à pino, aliaúe arbore procerâ, quæ cum altis hæreat infixa radicibus tumultuãtes ventos, & nequicquam frementes Euros immota ridet.

Sic iuſtus omnis, ceu petra in medio huius vitæ oceano, auras temnit, & æſtus, ſpumamque, ſi forte incurrerit, diſpergit, ſua ſemper mole conſtans: ceu etiam alta

pinus, quæ ventis concuti potest, excuti omnino, aut suâ sede loco ue moueri non potest; quia aduersus hæc omnia suâ semper virtute se inuoluit, ac tuetur. Secum enim loquitur, secum agit, tacitisque cogitationibus se reuocat ad forum animi, proponitq; illud ipsum, quod olim sibi D. Nazianzenus. *In iniurijs quicquam*, inquiebat, *huiusmodi mecum ipse commentor. Si falsa obijcit accusator, non me magis, quam eum, qui loquitur, hæc oratio tangit. Si vera, meipsum potius, quam eum, qui loquitur, accusabo. A me enim illa sermonis materia subministratur, non autem illius sermo causa est, quod talis sim.*

Supra.

Eodem omnino clypeo se tegit Simplicius aduersus emissa verborum iacula; *neque vero*, inquit, *rem grauem*

grauem esse contumeliam inde constat. Aut enim verum est crimen, aut falsum: si verum cur molestè ferimus veritatem? cur facere non piget, audire piget? sin falsum, ille, qui mentitur læditur. In Enchi.c. 37.

Ijsdem etiam rationibus se ipsum, suosque asseclas erexit Seneca.

Ad *contumelias*, inquit, *despiciendas, non sapienti opus est viro, sed tantum conspicienti, qui sibi possit dicere. Vtrum merito ista mihi accidunt, an immerito? si merito non est contumelia, Iudicium est. Si immerito, illi, qui iniuriam facit, erubescendum.*

Hęc eleganter, & neruosè Seneca, in libro ad Serenum, *quod in sapientem non cadit iniuria*; è quo tibi pauca reddam, beneuole Lector, atque ex eius scriptis velut areolis floscu-

flosculos legam, & apis matinæ more, modoque mella libabo.

---

§. 6.

In Sapientem non cadit iniuria.

STOici virilem ingressi viam, pronuntiarũt sapientem terris eripi oportere, & velut in editum verticem educi, adeoque extra omnem teli iactum surgere, & supra fortunam eminere.

Atque eum fuisse volunt Catonem, qui cum ambitu congressus multiformi malo, & cum potentiæ immensâ cupiditate, quam totus orbis in tres diuisus satiare non poterat, aduersus vitia ciuitatis degenerantis, & pessum suâ mole sidentis, stetit solus, & cadentẽ Rempublicam, quantum modo vnâ manu retrahi poterat, retinuit, donec

donec vel abreptus, vel abstractus comitem se diu sustentatæ ruinæ dedit: simulque extincta sunt, quæ nefas erat diuidi. Neque enim Cato post libertatem vixit, nec libertas post Catonem.

Hæc vbi de Catone magnificè extulit Seneca, tũ hanc infert quæstionem. *Huic tu putas iniuriam fieri à populo potuisse, quod aut præturam illi detraxit, aut togam, quod sacrum illud caput purgamentis oris aspersit?*

Vbi hæc contumeliarum genera iactauit, tum audacter, & liberè profert aduersus ea tutum omnino Catonem, tutum sapientem fuisse, nec vllâ affici, aut iniuriâ, aut contumeliâ potuisse; quod vt euincat, statuit illud quod extra controuersiam est; non defore qui sapientem

lacessat,

lacessat, qui tentet; non tamen ideo qui lædat, qui vulneret: est enim *inuunerabile, non quod feritur, sed quod non læditur*, atque ex hac notâ sapientem exhibet Seneca; aliâ atque aliâ ad rem appositâ similitudine.

Vna petitur ab adamante, qui nec secari, nec cædi, nec teri potest, sed incurrentia vltro retundit.

Altera ducitur ab ijs, quæ non possunt igne consumi: sed flammâ circumfusâ rigorem suum, habitumque conseruant.

Alia à scopulis, qui in altum proiecti, mare frangunt, nec vlla sæuitiæ vestigia tot verberati sæculis ostentant.

Postrema à cælo, & sole, qui tanto interuallo à contactu inferiorũ abductus est; vt nulla vis noxia vsque

vſque ad illum vires ſuas proferat; & quamuis tela, aut neruo, aut tormentis alijs in altum exprimantur, citra cælum tamen flectuntur. Vnde ſtolidus fuit ille Rex, qui cum multitudine telorum diem obſcuraſſet, credidit aliquam ſagittam in ſolem incidere potuiſſe. Sic & ſtultus, & amens erit ille, qui maledico ore, ceu ſagittâ tangi poſſe ſapientem credet: citra illum vis omnis, impetus omnis deficiet.

Rationes ſi quæras, eæ aliæ ſunt, atque aliæ. Vna quidem, quia etſi iniuria propoſitum hoc habeat, aliquem malo afficere, malo tamen ſapientia non relinquit locum. Vnum enim malum ei eſt turpitudo; quæ introire eo, vbi iam virtus, honeſtumq́ue eſt, non poteſt.

Altera ratio, cur ad ſapientem non

non perueniat iniuria, est, quia omnis iniuria diminutio eius est, in quem incurrit. Nec potest aliquis iniuriam accipere sine aliquo detrimento vel dignitatis, vel corporis, vel rerum extra nos positarum: sapiens autem nihil perdere potest; omnia enim in se reposuit, nihil fortunæ credit: bona sua in solido habet, contentus virtute, quæ fortuitis non indiget.

Ex quibus id conficit Seneca, sapientem nihil perdere, quod perire sensurus sit. Vnius enim in possessione virtutis est, ex quâ depelli nunquam potest: cæteris precario vtitur.

Et quia dictum illud audax, ne parum fidei habeat, sponsorem dat Stiliponem Philosophum, quem ego etiam Christianis velim esse pro-

propoſitum. Rogatus ille à Demetrio, qui Megaram cœperat, num quid perdidiſſet? nihil, inquit, omnia namq́ue mea mecum ſunt. Atqui & patrimonium eius in prædam ceſſerat, & filias rapuerat hoſtis, & patriam. At ille victoriam illi excuſſit, & ſe vrbe captâ non inuictum tãtum, ſed indemnem eſſe teſtatus eſt. Habebat enim ſecum vera bona, in quæ non eſt manus iniectio. At ea quæ diſſipata, & direpta ferebantur, non iudicabat ſua, ſed aduentitia, & nutum fortunæ ſequentia. Erat ille ſenſus Philoſophi; ideo inſultanti hoſti, quod omnia rapuiſſet, non minus liberè, quam verè reſpondit.

Solus ego hoſtilia circa me omnia videns, tamen integrum, incolumemq́; eſſe cenſum meum pro-

 fiteor;

fiteor; teneo, habeo, quidquid mei habui. Non eſt, quod me victum, victorem te credas. Vicit fortuna tua fortunam meam. Caduca illa, & dominum mutantia, vbi ſint neſcio. Quod ad res meas pertinet; mecum ſunt, mecum erunt. Perdiderunt iſti diuites patrimonia, libidinoſi amores ſuos, & magno pudoris impendio dilecta ſcorta: ambitioſi curiam, & forum, & loca exercendis in publico vitijs deſtinata: fœneratores perdiderunt tabellas ſuas, quibus auaritia falſo læta, diuitias imaginatur. Ego quidem omnia integra, illibataque habeo. Illis eripuit fortuna quod dedit, mihi virtutem, quam non dedit, nõ detraxit: eâ ſaluâ etiam ſalua omnia, quæ mea duco. Hæc ille Philoſophicè, hoc eſt omnino verè, & ſapienter.

Et hoc primum argumentum quo probat ſapiētem lędi non poſſe: alterum eſt illi affine atque eiuſmodi. Quod validius debet eſſe quod lædit, eo quod læditur. Non eſt autem potior nequitia virtute, non poteſt ergo lædi ſapiens; neq; à malis, quia ipſe bonus eſt, adeoq; illis validior; neque à fortunâ, quæ quoties cum virtute congreſſa eſt, nunquam par receſſit. Quod ſi fortunę iniurias moderatè fert ſapiens, quanto magis hominum potentium, quos ſcit fortunæ manus eſſe.

Alterum argumentum, quo cōtendit ſapientem effugere iniurias omnes: eſt quia neſcit nec in ſpe, nec in metu viuere: imo nec in irâ quam excitat iniuriæ ſpecies: quod ſi caret irâ, caret & iniuriâ; etiam

illâ, quæ petitur à dicto, factoúe inhonorifico.

Pusilli homines amant videri, digito monstrari, & dicier hic est: amant primas cathedras, & primos in epulis accubitus: hinc illæ abiecti animi querelæ: Ille me hodie non admisit, cum alios admitteret; non in medio me loco, sed imo collocauit. Et hæ sunt voces nauseantis animi, in quas fere delicati, & fœlices incidunt; non autem sapiens; hic enim à nullo contemnitur, quia magnitudinẽ suam nouit, nulliq; tantum de se licere renuntiat sibi, & omnes has, quas, non miserias animorum, sed molestias dixerim, non vincit, sed ne sentit quidem.

Alia sunt, quæ sapiẽtem feriunt, etiamsi non peruertunt, vt dolor cor-

corporis, amicorum, liberorumq́; amiſſio, & patriæ bello flagrantis calamitas. Hæc non nego ſentire ſapientem, nec enim lapidis illi duritiem, ferriúe aſſerimus. Nulla virtus eſt, quæ non ſentias, perpeti. Qui ergo ab eâ iniuria immunis ſapiens? ideo certè, quia eos quidem ictus recipit, ſed receptos euincit, ſanat, & comprimit. Sed & aliæ ſunt cogitationes, à quibus ingens animi firmitas: habet enim ſapiens hunc affectum erga omnes, quem aduerſus ægros ſuos medicus, quorum nec obſcœna, ſi remedio egét, contrectare; nec reliquias, & effuſa intueri dedignatur, nec per furorem ſæuientium excipere conuitia.

Scit ſapiens omnes hos, qui togati, purpuratiq́ue incedunt, coloratos, maleq́ue ſanos eſſe, quos non

 aliter

aliter videt, quàm ægros intemperantes, itaque ne ſuccenſet quidem ſi quid in morbo petulantius auſi ſint: quis enim aut phrenetico medicus iraſcitur? quis febricitantis maledicta in malam partem accipit? quod ſi illa ne vnus quidem mortalium, certè neque hæc ſapiens.

Aliud, quod pro ſingulari remedio vult eſſe Seneca, eſt, iniuriam illatam ne agnoſcere quidem exemplo Catonis, cui cum os percuſſum eſſet, non excanduit, nõ vindicauit iniuriam; ne remiſit quidem, ſed factam negauit. Maiore animo nõ agnouit, quam ignouiſſet.

E vulgo vnus aliquis & agnouiſſet, & quod erat virtutis, forte etiam ignouiſſet: at nec agnoſcit, nec ignoſcit Cato: quia nimirum non it

ſapiens

ſapiens qua populus, ſed vt ſidera contrarium mundo iter intendunt, ita hic aduerſus opiniones omniũ vadit.

Denique pro coronide viro ſapienti inter iniurias, & cõtumelias id agendum docet Seneca, quod militi: memor in prima acie altos ordines ſtare, contumelias, & verba probroſa, & ignominias, & cœtera dehoneſtamenta velut clamorem hoſtium ferat; & longinqua tela, & ſaxa ſine vulnere circa galeas crepitantia. Iniurias vero vt vulnera, alia armis, alia pectori infixa, nõ deiectus, ne motus quidem gradu ſuſtineat. Etiamſi premeris, & infeſtâ vi vrgeris, cedere turpe eſt. Aſſignatum à naturâ locũ tuere. Quæris quis hic ſit locus? Viri.



LIBER TERTIVS.

PROOEMIVM.

De fortitudine, constantiâq́ue Christianâ in malis publicis.

MAla publica, quæ nobis obuenire solent, ad tres omnino classes reuocari possunt: quædam enim dicuntur, & sunt fortunæ mala, quædam corporis, alia mentis.

Ad mala fortunæ pertinent agrorum vastationes, & incendia; Vrbium, Prouinciarũ, Regnorum casus, ac ruinæ, & ex ijs relicta paupertas, & angusta domi res.

Ad mala corporis spectant morbi, pestilentiæ, ægritudines, eæ maximè quæ medicis *siderationes* appellantur:

pellantur: quia allatæ à maligno quodam ſidere, iratoq́ue cœlo. Et hæ vel vni tantum regioni particulares, vel etiam Vniuerſo communes.

Ad animi mala referuntur magna morum inclinatio, peruerſitas generis humani, & maligna quædam ſcelerum illuuies, à qua vir etiam fortis concutitur, atque ingemiſcit.

Aduerſus hæc omnia ſuum erit à fortitudine præſidium, atq́ue inprimis ab illis, quibus ipſa ſuos aſſeclas inſtruit commentationibus, quas ego breui compendio complectar.



CAPVT I.

FIeri quam sæpissime solet, vt eadem omninò calamitas & pios simul, & impios inuoluat: aliter tamen atque aliter: his enim vt disertè notat Curtius, *calamitas querula est, & superba fœlicitas*: illis autem & aduersitas sine querela, & prosperitas sine tumore est. Illis *calamitas illustris ad gloriam*: His ad dedecus, & ignominiam infamis. Tam huius quam illius rationem si voles, ea est: quod quisquis est iustus, is ad christianæ fortitudinis asylum cõfugiat, ab eo autem longius recedat iniustus: Vt illum imiteris, amice Lector, pauca tibi sub oculos ponam, vel monita, vel præcepta.

Lib. 5.

Polydor.

§. I.

§. I.

In malis publicis remedium, ac solatium peti debet à diuinâ prouidentiâ, quæ ea vel facit, vel patitur.

ERit forte quispiam altioris animi, quàm vt priuatis malis cedat: at publicis concedet ille, atque ijs se concuti, ac de constantiâ suâ deijci patietur. Nimirum viro bono grauior accidit communis omnium calamitas, quàm vel sibi, vel vni cuipiam propria, quia vt commune bonum priuato est antepone̅dum, ita & malum vniuersale particulari fugiendum est magis, atque detestandum: nec illud inficiari velim; sed id tantum ne quis in eo casu abiectiore sit animo, sed erecto semper, atque elato memor illius quod pulchrè Seneca. *Calamitas, virtutis occasio est.*

Libro. Quare viris bonis.

Eius maximè, quæ cœlum ſuſpicit, & ad diuinam prouidentiam reſpectat; neque ad hæc inferiora ſeſe deturbari patitur; vt quaſi vno oculo cœlum, altero terram intueri velit: quod foret omnino vitioſum.

Simili-tudinē. c.63. Pulchrè D. Anſelmus: humano corpori duo ſunt oculi, ceu gēmæ, ceu ſoles illius Mycrocoſmi, & hi eodem omnino ſeſe flectunt, vertuntq́ue: neque hic obiectam ſibi rem aſpicit, quin & eandem videat ille: perinde ac ſi foret vnicus: ita quippe à naturâ, hominiſq́ue conformatione conſentiunt, atque conſpirāt oculorum orbes, vt non duos dixeris eſſe, ſed vnicum: ſecus ſi fecerint, non naturæ, ſed vitio erit adſcribendum.

Quod corpori, luteæq́ue moli eſt

eſt oculus, hoc animo mens, & intelligentia, quæ eodem vergere debet, non in diuerſa rapi, nec terras modo, & ea quæ apud nos geruntur mortalia, ſed cœlos tantum, & ea quæ à ſuperis ſunt comtemplari.

Ita nos qua verbo, qua etiam exemplo docuere veteres illi Sophi; qui de fato, & ineuitabili, vt aiebãt, neceſſitate ea protulerunt, quæ nos ſaniore cõſilio, menteq́ue, de diuinâ prouidẽtiâ ſentiemus. De illo ita Seneca, doctè, vt ſolet, ac neruosè.

Scio omnia, certâ, & in æternum ductâ lege decurrere. Fata nos ducunt. Et quantumcumq́; reſtet, prima naſcentiũ hora diſpoſuit. Cauſa pendet ex causâ, priuata, & publica longus ordo rerum trahit. Ideo fortiter omne ferendum eſt; quia non vt putamus incidunt cuncta, ſed Ibidem.

veniunt.

veniunt. Olim cōstitutum est quid gaudeas, quid fleas, & quamuis magnâ videatur varietate singulorum vita distingui, summa in vnū venit.

Accepimus peritura perituri. Quid ita indignamur? quid querimur? ad hoc parati sumus. Vtatur, vt vult, suis natura corporibus. Nos læti ad omnia, & fortes cogitemus nihil perire de nostro. Quid est boni viri? præbere se fato. Grande solatiū est cum vniuerso rapi. Boni, inquit, viri est prębere se fato, christianè dixerim præbere se Diuinæ prouidentiæ, cuius cursus humana omnia vehit etiam ea quæ in malis reponimus, cuiusmodi sunt insanæ mortalium cædes, agrorum incendia, Vrbium, Prouinciarum, Regnorum vastationes, ipsaq; etiam, si voles, strages, ac ruina vniuersi,

quam

quam si spectet è cælis Deus, atque etiam immittat: quidni eam excipiat pusillus in terris homuncio, cuius est fata, seu potius Deum sequi, non ducere; neque curiosius causam cur ea fiant, inuestigare. Vt enim doctè Saluianus.

Quam ob causam mala in hoc mundo Deus fieri permittat, nolo à me requiras: homo sum, non intelligo: secreta Dei inuestigare non valeo, & ideo tentare formido: quia & hoc ipsum genus sacrilegæ temeritatis est, si plus scire cupias, quam sinaris. Sufficit tibi quod Deus cuncta à se agi, atque dispensari testatur. Et sicut plus est Deus, quam omnis humana ratio: sic mihi plus videri debet, quod à Deo cuncta agi cognosco. Contra Gentes.

Et eâ quidem prouidentiâ, quâ vt piè D. Gregorius.

Sic

Sic intendit singulis, ac si vacet à cunctis, & sic omnibus simul intendit, ac si vacet à singulis. Ex illâ porro & amabili, & mirabili erga res omnes curâ fit, vt omnia contingant eius nutu: quo enim potius?

Est Deus custos, rectorque vniuersi, & velut animus, ac spiritus mundi, & huius operis dominus, & artifex: cui, vt ait Seneca ex suo sensu non omnino malè, omne nomen conuenit.

25 Moral. c. 19. *Vis illum*, inquit, *vocare fatum? non errabis: bic est ex quo suspensa sunt omnia, ex quo sunt omnes causæ causarum.*

Vis illum prouidentem dicere? rectè dicis. Est enim cuius consilio huic mundo prouidetur, vt concussus exeat, & actus suos explicet. Vis illum naturam vocare? non peccabis.

Lib. Natur. quæst.

bis. Est enim ex quo nata sunt omnia, cuius spiritu viuimus. Vis illum vocare mundum? non fallêris; ipse enim est totum quod vides, totus sui partibus inditus, & se sustinens, & sua. Hæc de Deo philosophatus Seneca.

Quod si Deus totum est, quod vides, non quidem vt loquuntur Theologi *formaliter*, sed *eminenter*: quia totum vniuersum in se ipse stringit, ac continet summâ perfectione, nullâque communione imperfecti: quod si, inquam, & totum sic est, & totus sui partibus inditus, si & se sustinet, & sua, quid adeo anxiam voluis, fatigas, & torques animam tricubitalis homo? quid ingentibus curis & dies, & noctes implicas? quasi in tuos humeros, capùtque decideret ea, quam a-

nimo meditaris, aut vrbium, aut prouinciarum ruina; quasi cælos sustineres ipse velut alter Athlas, ruentemque mundum: maneat is apud superos labor, sit ista cura penes Deum tuum, moderatorem vniuersi: Tu eâ vacuus esto, & casum, quem declinare nō potes immotus animo sustine; altiorique prouidentiæ cede.

Ep.71. *Magnus animus*, inquit Seneca, *Deo paret, & quidquid lex vniuersi iubet, sine cunctatione patitur:*

---

§. 2.

In publicis calamitatibus solatio est meditatio vicissitudinis, senectutis, & occasus rerum omnium.

SEneca de Catone hæc magnificè prædicat. Eodem die, quo præturâ repulsus est, lusisse: eâdem nocte, quâ periturus erat, legisse.

Ni-

Nimirum eodem loco habuit, & præturâ, & vitâ excedere; quia omnia, quæ acciderent, ferenda esse persuaserat sibi; nec priuata tantum mala, sed & publica, quale fuit reipublicæ inclinatio, atque occasus, quem ille forti, & æquo animo est passus; vel hac vnâ tantum meditatione, quod nihil mutationis periculo exceptum sit. *Non terra, non cœlum, non totus hic rerum omnium contextus, quamuis Deo agente ducatur. Non semper tenebit hunc ordinem, sed illum ex hoc cursu aliquis dies deijciet. Certis eunt cuncta temporibus, nasci debent, crescere, extingui. Quæcumque vides super nos currere, & hæc quibus innixi, atque impositi sumus, veluti solidissimis, carpentur, ac desinent. Nulli non senectus sua est. Inæqualibus ista* Ep.71.

ſpatiis eodē natura demittit. Quidquid eſt, nō erit, nec peribit, ſed reſoluetur. Nobis ſolui, perire eſt. Proxima enim intuemur, ad vlteriora non proſpicit mens hebes, & quæ ſe corpori addixerit. Alioquin fortius ſui. ſuorumq́; finem pateretur; ſi ſperaret omnia illa ſic in vitam, mortemq́; per vices ire, & compoſita diſſolui, & diſſoluta componi: in hoc opere æternam artem cuncta temperantis Dei verti.

Hæc olim ad Lucilium Seneca, vt ei faceret animos, omni fortunâ, caſuque altiores, vt qui apud ſe reponeret illud, æternam artem omnipotentis Dei in eo verti, vt per vices & compoſita diſſolueret, & diſſoluta componeret, ſuumque vnicuique finem ſtatueret: Quod vt fideli, memorique ſerues mente,

te, velim amice Lector, etiam singula expendas verba, & æqua lance penses.

In hoc opere, inquit Seneca; quasi illud vnum supremi artificis sit opus, vniuersa, quæ sub cælo, soleque sunt, mutare, & omnia pro sua voluntate, arbitrioq; vertere, atque, cum ita visum fuerit, euertere; quod ipsum non huius diei, imò nec eui consilium est, sed æternitatis: hinc *æternam artem* appellat: quia iam inde ab ipsâ retro æternitate inuenta, & scripta, non in ceris, aut membranis, sed in altissimâ, diuinâque primi authoris mente, & quidem non temerè, sed ex arte.

Nos abiectæ in terras animæ, & cælestium inanes, quibus ad superiora caligat oculus, & animus, cũ eas rerum omniũ mutationes aspe-

ctamus casu quodam fieri credimus, impeteque cœco causarum in se, suâque operâ ruentium, re tamen ipsâ, non est ita; fiunt enimuero, fiunt ex arte omnia, & æternâ quidem, adeoque cœlesti, immutabili, diuinâ; quæ & artis hũmanæ insana molimina, & ipsa naturæ opera susque deque vertit. Vt enim ille ipse Seneca, quo authore lubens vtor.

Ep.91. *Non tantum manufacta labuntur*, sed & *ipsius naturæ opera vexătur*. Et ideo æquo animo ferre debemus vrbiũ excidia, & quoscumque in humanis casus, quia *casura omnia extant, omnibus exitus manet*. Eundum velis, nolis, per ipsas fatorum, diuinæque prouidentiæ vias, scriptasque cælo leges: à quibus *omnia mortalium opera mortalitate*

litate damnata ſunt : nullaque res Ep.91.
quantumuis magna non aliquod habuit ruinæ ſuæ ſpatium. In hac ſæpe vna nox interfuit inter vrbem maximam, & nullam. Proindeque ſapienti in plenum cogitanda fortuna eſt, & ante oculos ſortis humanę conditio ponenda, & quod alijs euenit, nobis euenire poſſe præſumendum.

Quoties Aſiæ, quoties Achaiæ vrbes vno tremore ceciderũt? quot oppida in Syriâ, quot in Macedoniâ deuorata ſunt? Cyprum quoties vaſtauit hæc clades? quoties in ſe Paphus corruit? frequenter nobis nuntiati ſunt totarum vrbium interitus, imò prouinciarum, atque regnorum. Quod in illis annuente cælo viſum eſt, non inuiti etiam in alijs, cum à Deo ſtatutum fuerit,

 patia-

patiamur: vt enim animanti sua est ætas, suaque senectus, ita & reipublicæ, & florenti quantumuis imperio: vti surrexit illud, ita & concidet. Sed magna, inquies, sunt ista. Ardere ciuitates opulentas, magnificas, nobiles, & sic earum eradi vestigia, vt nec quicquam extet, ex quo appareat illas saltē fuisse. Certè *magna ista, quia parui sumus, credimus: multis rebus, non ex naturâ suâ, sed ex humilitate nostrâ magnitudo est*: Quod ipsum vt in alijs plerisque, ita & in hoc de quo agimus, agnouit aliquando Hipponensis Præsul, æuique sui gloria, magnus Augustinus.

Lib. 3. nat. qq.

Venerat ille ad extremam ætatem, & annis, & vero etiam meritis grauem, cū ecce ingens calamitas, & veluti quędam hostium illuuies

ex

ex Hiſpanijs in vniuerſam Africam ſeſe effudit: miſtæ erant Vandalorum, Gotthorum, & Alanorum acies, à quibus ita perijt Africa, vt in eâ tres tantum vrbes ab eâ irruptione, cladeq́ue liberæ forent. Videlicet Carthaginenſis, Hipponenſis, ac Circenſis: vbiq́; locorum ſumma vaſtitas, ac ſolitudo; deſerti agri, exciſa oppida, dirutæ vrbes, expilatæ Eccleſiæ, profana, ſacraq́ue omnia violata. Ipſa Hipponenſis vrbs grauiſſimâ obſidione preſſa, deditionem cogitabat: non fecit tamen viuo, ac ſpirante Auguſtino: cadentẽ ille Rempublicam quantum modo potuit, retinuit; donec à morte vel abreptus, vel abſtractus ſe quodammodo comitem diu ſuſtentatæ ruinæ dedit: ſimulq́ue extincta ſunt, quæ nefas erat diuidi.

Neq; enim Augustinus post christianam libertatem vixit, neque libertas christiana post Augustinũ. Ideoq́ue eo sublato statim florentissimæ ciuitatis facta deditio est; quam animo dum longè ante prospiceret, simulq́; carissimæ prouinciæ calamitates, communeq́ue excidium, hoc sapientis pronuntiato se ipse solabatur, mœroremq́ue diluebat. *Non erit magnus, magnum putans, quod cadunt ligna, & lapides, & moriuntur mortales.*

Possidon. in eius vitâ. c. 28.

Quid aliud oppida sunt, & vrbes quam ligna, & lapides, inter se arte quadã, & industriâ compacti? quid regiæ, & insana palatiorum molimina, ac substructiones? quid ingentes murorum minæ nisi lignorum strues, & aceruus lapidum inter se ingeniosè composita ad vsum

generis

generis humani? Hæc igitur ſua mole ruere, quid aliud eſt, quam ligna, & lapides cadere, atq; diſſolui, & hoc magnum putabis? nō putabis, vel enimuero nō eris magnus.

---

§. 3.

Sapienti nec nouas, nec miras videri debere publicas calamitates.

IN hoc argumento, vt alijs multis, veriſſimum illud ſapientis: *Nihil ſub ſole nouum.* Etſi enim nobis trudatur dies die, nouæque pergant interire Lunæ, nunquam tamen ex toto interit publica calamitas, ſed alia ex alijs enaſcitur, vt enata omnibus retrò actis iam ſæculis; adeòque nec noua, nec mira cuiquam videri debet.

Circulantur, inquit Lipſius, cottidie hæ clades, & orbe quodam L. 2 de Conſt. c. 26.

eunt.

cunt per hunc orbem, vt potius mirum videatur illud, si exlex quispiam sit ab hac communi lege, nec sonus ferat, quod ferunt omnes. Solon amicum quemdam Athenis plus ęquo lugentem in editam arcem deduxit, & subiectas omnes in magna vrbe ædes ostendit; addiditq́; illud sapiẽtis. Cogita quam multi luctus sub his tectis olim fuerint, nunc versentur, postea futuri sint: ac mitte mortalium incommoda tanquam propria, & noua deflere.

Quod illi factum, dictumúe, hoc cuiq́; nostrum & fieri, & dici velim in magno isto mundo. Sed quoniam re non potest, fiat cogitatione; ea quippe libera est, atque expedita. Statuat illa vnum aliquem in altissimo cœli vertice, è quo velut

lut è ſpeculâ deſpiçiat ſubiectum quidquid eſt ſublunare ; vrbes, prouincias, regna, imperia veluti ſepta quædam cladium humanarum, & amphiteatra, in quibus viſantur cruenti fortunæ ludi : & velut arenæ in quibus non cum beſtijs luctandum eſt miſerabili ſane ſpectaculo: ſed cum genere noſtro, & quaſi nobiſcum ipſis : quidni enim dixero nos cum nobis ipſis pugnare, vbi cum homine, eiuſdem nobiſcum naturæ cõſorte pugnamus : & hanc terram veluti punctum ferro diuidimus.

Ita diuiſa pridem Germania bellis, ac motibus inteſtinis : ita diuiſa Gallia, Italia, & Belgium vno propè ſæculo ; quo dici potuit belli, Martiſque theatrum.

Et hę quidem ſunt calamitates, quas

quas nostra vidit, & sensit ætas; sed nec miræ nec nouæ sunt illæ, his similes, imo maiores tota quanta est, spectauit Antiquitas, & in ijs cædes mortalium longè maximas.

Ordiamur à Iudæâ regione, & gente sacrâ: quid non est passa seu in Ægypto exule terrâ, & arente solo, seu ciuili, externoque bello? vt non exponam omnia per indicem singillatim; in vna vrbe Hierosolymâ, per omne tempus obsidionis, mortui, aut cæsi, decies centena millia, capti vero nonaginta septẽ millia.

Quid Græcos memorem, & cultissimam olim regionem, quæ adeo bellis attrita, vt Plurarchus tradiderit eam vniuersam non fuisse suo æuo conficiendis *tribus millibus militum*, ecce vt ferro attonsa,

De def. orac.

atque

atq; exhausta. Non potest vniuersa regio, quod in eâ prius oppidulum potuit.

Quid Italiam, ac Romanos in theatrum euocem, quæ in ijs, & quam effusa maria malorum, quæ cædes, ac strages, quæ prouinciarũ vastationes? Bello Punico secundo in solis Italiâ, Hispaniâ, Siciliâ supra quindecies centena hominum millia non totis septemdecim annis consumpta. Bello ciuili Cęsaris, & Pompei ad millia trecenta. Sub vno Cæsare, vndecies centena, & nonaginta duo millia hominum aduerso ferro periere. Scilicet has ille in externos strages edidit, vt taceam eas, quas suis ipse, ciuilibus bellis intulit. Omitto Q. Fabium, qui centum decem Gallorum millia: C. Marium, qui ducenta Cambrorum:

brorum: Ætium, qui Catalaunico prælio centum sexaginta duo millia prostrauit, ac cecîdit. Diceres profecto hominum greges sic sterni, vt segetes à falce. Habes, amice Lector, & his in bellis censes innumera prope hominum cadauera, vide & oppidorum.

Cato ille Censorius gloriatur plura se in Hispania oppida cepisse, quam dies in ea egerit. Sempronius Gracchus trecēta in ea deleuit.

Mitto cętera, quæ longum esset recensere, atq; ex his conficio, viro sapienti, qui prima sæcula cum postremis componet, nullam esse, aut videri posse nouam, & miram calamitatem: sed potius & antiquam & vsitatam, imo cum ipso orbe natam, nec desituram, nisi cum illo. Quæ vna cogitatio & solatio esse

esse poterit, cum similia in ætatem nostram incurrent mala, & remedio, nè ijs se deijci, aut etiam deprimi animus patiatur.

---

§. 4.

Publica mala à Deo immitti ad castigandam sepius in hac vitâ insignem hominum malitiam: ne eam grauius puniat in æternitate, & hoc viro forti, ac iusto solatium.

TErtullianus, vt solet ingenitâ magnæ mentis solertiâ, & cōcitatâ eloquentiæ vi, ac facundiâ, describit insana hominum studia, insolentem auaritiam, habendiq; libidinē, cui vix vnus orbis sufficit.

Omnia, inquit, *iam peruia, omnia negotiosa, solitudines famosas retro fundi amœnissimi obliterauerunt, syluas arua domuerunt, feras, pecora fugauerunt; arenæ serun-* Lib. de anima c. 30.

tur, saxa panguntur, paludes eliquantur, tantæ vrbes, quantæ non casæ quondam. Iam, nec insulæ horrent, nec scopuli terrent, vbique domus, vbique populus, vbique respublica, vbiq; vita Summum testimonium frequentiæ hnmanæ, adde & insatiabilis auaritię, ac cupidinis, quã vbi altiore stylo notauit Tertullianus, quasi euictus vagâ illâ mortalium libidine exclamat.

Onerosissumus mundo; vix nobis elementa sufficiunt, & necessitates arctiores, & querelæ apud omnes, dum iam nos natura non sustinet. Reuera lues, & fames, & bella, & voragines ciuitatum pro remedio deputanda, tanquam tonsura insolescentis generis humani.

Hactenus elato cothurno Tertullianus, è quo ferè tot oracula,

quot

quot verba, ea calamo, menteque legamus.

Onerosi, inquit, *sumus mundo*: nimirum graue, & immensum est onus peccati, quod nec ipsa terræ moles, vt solida sit, sustinet, nec ipsa patiuntur elementa.

Testes volo Ægyptios, qui ab illo onere descenderunt in profundum quasi lapis, & demersi sunt quasi plumbum in aquis vehemētibus. Exod. 15.

Testem & Petrum Apostolorum principem, qui peccato liber, leui, & intacto pede ambulauit super aquas, eo deinde grauis, atque oppressus mergi cœpit. *Petrus*, inquit D. Hieronymus, *qui ante leuis pendulo gressu calcabat vndas, postquam infidelitate aggrauatus vorabatur à fluctibus*.

Quamdiu ea noxâ vacuus fuit Petrus, ipſa aqua pondus non ſenſit, vel ſi ſenſit, æquius tulit, at vbi adiectum eſt pondus infidelitatis, tum illius velut impatiẽs elementum premi cœpit, & fatiſcere.

Teſtis erit & Iudas infamis proditor, à quo vno concitantur Euri, intumeſcunt maria, totoq́ue grauis tempeſtas regnat elemento.

Portabatur authore Euangeliſtâ, interprete Ambroſio, portabatur, inquam, vnâ, eademq́ue naui Petrus, portabantur & alij Apoſtoli magnæ illæ, & excitatæ mentes, portabatur & ipſe Chriſtus, ipſa bonitas, ac ſanctitas, & ecce (mirum dictu, viſuq́ue) ab vnius Iudæ ſceleratâ mẽte, velut immani pondere cymba ſubſidit, adeo portentoſum eſt onus peccati, ſub quo ipſa

ſa laborant maria, turbanturq́ue elementa.

Non turbatur, inquit Ambroſius, *nauis quæ Petrum habet, turbatur illa quæ Iudam habet: Etſi multa illic diſcipulorum merita nauigabant; tamen eam adhuc perfidia proditoris agitabat. In vtrâq́ue Petrus, ſed qui ſuis meritis firmus eſt, turbatur alienis.* Adeo etiam ex tunc verum fuiſſet illud Tertulliani. *Oneroſi ſumus mundo*, quod ſi oneroſi quid adeo mirum eſt, ſi nos excutiat, eradatq́ue è viuorum tabulis, ipsâq́ue rerum naturâ, qui naturæ præeſt Deus? & hinc primum viro forti iuſtoq́ue in malis ſolatium eſt, quod ſceleratus quiſq́ue, ceu onus huic mundo aſpectabili incumbens, à cœlo vindice decutiatur, ne terras grauet, Luc. 5.

atque

atque opprimat; quod ipſum pro remedio deputandum eſt, & ſecundo loco inter ſupremi Numinis beneficia reponendum.

Orbi laboranti eſt Deus, quod ægro medicus quiſpiam: vbi huius valetudo poſtulat, ſecat ille, reſecatque putida membra, ne reliquum corpus inficiant eâdem mali lue, atque contagione.

Sic cũ genere noſtro propitium Numen iuſtos ab iniuſtis, qua peſte, qua fame, qua bello diuidit, ac reſecat; ne mortale genus, ceu nemus incęduum ſylueſcat magis, ſeſéque in noxias propagines exoneret; & hinc poſtremum benigniore cælo ſolatium: quod eæ calamitates ex vero tonſura quædam ſint inſoleſcentis generis humani; quã proinde ęquis oculis aſpiciet vir alti,

ti, fortiſq́ue animi; nec tam vulnus attendet, inflictamq́; plagā, quam Dei vindicis manū exoſculabitur.

Emoriens olim Iacob conuertit ſe ad lectuli caput, & languidulam ceruicē erexit, vt adoraret faſtigium virgæ Ioſephi filij ſui, atque exoſcularetur eam.

Veniam dabis, amice Lector, ſi paululum abeam à litterâ, dicamq́ue vero Iſraeli, Iacobo, ac ſupplantatori huius ſæculi, erigendum altius caput, vt etiam in ſummis miſerijs, ipsâq́ue morte adoret, atque oſculetur faſtigium virgæ Domini: hoc eſt Iuſtitiam eius, quę mortales noxios ceu virga ferit. Et iſtud Diuinæ Iuſtitię dabit ſapiens, aliud hominum ſceleribus, atque malitiæ concedet, de quâ mouit quæſtionem Seneca, riſune digna foret,

an lacrymis? virum fortem, inquit, occupat nonnunquam odium generis humani, & occurrit tot ſcelerum fęlicium turba, cum cogitaueris quam ſit rara integritas, quam ignota innocentia, & vix vnquam, niſi cum expedit, fides, & libidinis lucra, damnaq́ue pariter inuiſa, & ambitio vſque eo iam ſe ſuis non continens terminis, vt per turpitudinem ſplendeat. Agitur animus in noctem, & velut emerſus virtutibus, quas nec ſperare licet, nec habere poteſt, tenebræ oboriuntur. In hoc itaque flectendi ſumus, vt omnia vulgi vitia, non inuiſa nobis, ſed ridicula videantur. Et Democritũ potius imitemur, quam Heraclitum. Hic enim quoties in publicum proceſſerat, flebat; ille ridebat. Huic omnia quæ agimus, miſeriæ, illi ineptiæ videbantur.

Lib. de Tranquil. animi. c. 15.

Vbi horum Philoſophorũ ſenſum non tam ex verbis, quàm ex oculis (qui etiã animi lingua ſunt) ita collegit; tum illud conficit.

Eleuanda ergo omnia, & facili animo ferenda. Humanius eſt deridere vitã, quam deplorare. Adijce quod de humano quoque genere melius meretur, qui ridet illud, quã qui luget.

Poſtquã ea ex aliorum opinione protulit, tum è ſuâ addit, quod ſapientius. Satius eſt, inquit, publicos mores, & humana vitia placidè accipere, nec in riſum, nec in lacrymas excidere. Nã alienis malis torqueri, æterna miſeria eſt: alienis delectari malis, voluptas inhumana.

Hoc igitur à chriſtianâ fortitudine probè inſtructus faciet, in malignâ illa ſcelerum eluuie, animum

ita comprimet : vt etsi durum sit eam videre, ac pati; leuius tamen fiat patientiâ, quia corrigere est nefas. Tum deinde adijciet etiam illud, quod æternitatem spectanti summæ est voluptati. Eum esse Diuinæ Iustitiæ, amorisq; ludum, vt in tempore puniat, parcat autem in æternitate.

Cum videris vnum aliquẽ scelestum in vitia pronum, ac præcipitem ire, nec tamen cælo vindice in pœnas vocari; time ne huic æuo, vitæque breui perituræ tantillum indulgeat Deus, vt in æternitate quàm longissimâ immenso suppliciorum pondere opprimat. Secus autẽ cum aduerteris quod antecedentem scelestum non deserat pœna pede claudo; sed sequatur illico, prematque vehementius, tum

vero

vero te ipſe erige, & hæc tibi ad animum appellat cogitatio. Bene habet: datur huic tempori pœna, ne detur æternitati; quam dum attentâ mente longè ante proſpiceret Auguſtinus, etiam in morbo, extremiſque anguſtijs hæc in cælum, Deumque iaciebat vota.

Hic vre, hic ſeca, hic nihil mihi parcas, vt in æternum parcas. Nihil, inquit, mihi parcas: non primæ ætatulæ næuos, non lubricas adoleſcentiæ vias, non quale quale ſenectæ vitium remitti volo, ſed omnia ad Iuſtitiæ trutinam reuocari, vt in pęnas eat hoc corpus, hic animus, qui olim in libidines ſuas lõgius exceſſit. Nihil in ijs, ô Deus, nihil omninò parcas, vt in æternum parcas.

Paria quondam fuere Iobi pa-

tientis

tientis vota, quæ paucis ita expressit. *Quis det vt veniat petitio mea, & qui cœpit ipse me conterat? soluat manum suam, & succidat me? & hæc mihi sit consolatio, vt affligens me dolore non parcat.*

Iob. c. 6. v. 8.

Inuaserat Iobum ingens calamitas, & tantum non oppresserat; dissipati, cæsique greges, diruta domus, & in eius ruinâ sepulti filij lõgè carissimi, corpus ipsum, quod ferè vnum à plagâ illâ liberum, & immune, fœdum in modum afflictum erat, & tamen in illâ longè maximâ afflictione, ab omnibus nudus, & inops exclamat: *Quis det vt veniat petitio mea?* quis mortalium, quis immortalium illud ex voto meo concedat, vt æquus cœli, terræque Iudex, qui vindicem manum aperuit, laxauitque in pœnas

nas meas: pergat ipſe, & me conterat, & quaſi diſſolutis Iuſtitiæ repagulis totus in me ruat, & qua pauperie, qua morbo, qua ferro ſuccidat. Et in illo malorum cumulo *hæc mihi ſit conſolatio vt affligens me dolore, non parcat*. Non parcat, inquam, in tempore, vt melius parcat in æternitate.

---

§. 5.

Quomodo publicæ calamitates Dei electos terris eripiant, vt cælo reddant.

VErum illud quod cenſuit, & dixit olim Dionyſius Halicarnaſſæus. *Omnes viri fortes humanitus, & æquo animo calamitates ferunt.* Lib. 8.

At non ſic puſillæ, & debiles animulæ; iniquius illæ patiuntur, cum aliqua occurrit afflictio, bono publico

publico vt videtur inimica. Vtque in eo ſibi blandiantur, alijſque fucum faciant; aiunt à tribulationibus illis multos fatiſcere, ac perire, & æternum quidem. Hinc illæ lacrymæ, ac gemitus, & iuſtæ, vt equidem exiſtimant, querelæ, quibus modum, finemque ponet ore aureo Chryſoſtomus.

Hom. 36. *Quid*, inquit, *de his dices qui frequenter à tribulatione ſubuerſi ſunt? quod non tribulationis eſt ſubuerſio, ſed illorum imbecillitatis*; quod vt euincat, opportunâ vtitur ſimilitudine: *Nec enim ſi quis infirmum habēs ſtomachum amaram non admittat medicinam curare valentem, ſed potius atteratur, medicinam non accuſabimus, ſed membri infirmitatem: ſicut & hic mentis facilitatem.*

Cuius

Cuius vitio tribuendum omnino quidquid demum à calamitate consecutum est mali: quod ipsum longè ante agnouit D. Augustinus, & pro eâ qua est in dicendo solertiâ explicuit; ostendit enim in æstu tribulationis quod bonos inter, & malos sit discrimen.

In eadem afflictione, inquit, *mali Deum detestantur, atq́ blasphemant: boni autem precantur, & laudant. Tanti interest non qualia, sed qualis quisq́ patiatur: nam pari modo exagitatum & exhalat horribiliter cœnum, & suauiter fragrat vnguentum.* L. 1. de Ciuit. c. 8.

Componit S. Doctor iniustum cum cœno, iustum autem cum vnguēto, quia ab hoc bonus emittitur virtutum odor, ab illo infamis vitiorum omnium graueolentia, maxi-

maxime vero cum quati contigerit, atque agitari.

Alij malos comparant cum luto, quod à ſole concreſcit: bonos vero cum cerâ quæ ab eodem tota ſoluitur: ſic enim afflictionis igne cor praui hominis obduratur, & contra ſuperos quodammodo obfirmatur: animus autem recti, æquique tenax eodem ardore, ceu amico ſole, colliqueſcit totus.

Et quia probè nouit illud moderator rerum omnium Deus, hinc eos quos ſibi, ac cælo elegit, modo probat igne tribulationis: modo iactari patitur in hac vita, nõ ſecus atque nauigia irato mari, eo certe fine vt & citius, & certius teneant portum beatæ æternitatis. Res ea exemplo euadet illuſtrior.

Armatus occidẽs propè vniuerſus

ſus in Orientem profectus erat, vt Palæſtinam barbaricâ ſeruitute liberaret. Ingentes omnino copias eduxerat Conrardus Imperator, eduxerat & Francorũ Rex Ludouicus. Verum (quæ fortunæ inclementia fuit, vel potius quę Dei cõniuentia) nulla re memorabili geſta poſt biennium domum rediere cum exiguis magnorum exercituum reliquijs. Hoc autem eo grauius, triſtiuſq; accidit, quod ad eam expeditionem & cęlum inuitaſſet, & cæli fauor miris ſanè prodigijs à D. Bernardo Clareuallenſi perpetratis. Ex quibus ſibi terra nobiliſſimos triumphos poterat polliceri, ſed alia fuerunt ſuperum conſilia. *Nec enim* (vt inquit Gofridus) *ex illa profectione Orientalis liberari, ſed cæleſtis meruit impleri Ie-*

In vitâ S.Bern. *rusalem. Quod si placuit Deo tali occasione plurimorum eripere si non Orientalium corpora à Paganis, Occidentalium certe animas à peccatis, quis illi audeat dicere quid fecisti sic? Aut quis rectè sapiens illorum sortem magis nō doleat, qui ad priora, vel peiora forte prioribus scelera redierunt, quam eorum mortem, qui in fructibus pœnitentiæ purgati varijs tribulationibus Christo animas reddiderunt? alioqui quantumlibet dicant Ægyptij, dicant filij tenebrarum qui nec veritatem videre valent, nec proferre. Callidè eduxit eos vt interficeret in deserto. Patienter tolerat Saluator opprobrium, quod tantarum animarum salute compensat.* Ex illius historię serie conficies, amice Lector, Deum Opt. Max. emisisse ab Occidente

in Orientem maximos exercitus eo ferè consilio, vt dum ij terris occiderent, & huic vitæ mortali; cælis oriri possent, & æuo nunquam perituro.

Vis luculentius eâ de re testimonium, illud accipe à D. Christinâ, quam admirabilẽ stupuit, & prędicauit orbis vniuersus. Visa olim illa inusitato perfundi gaudio, quod quia animo contineri non poterat, oculis, & vultu, toto sese prodebat. Stupentibus autẽ quibuscum fortè agebat, & causam sciscitantibus adiecit. Patuisse immensa Diuorum atria, & in ijs obiectas sibi beatas in Cælo mentes vnà cum ipso Christo nouâ quadam incedentes lætitiâ; vel ob id vnum quod mortalibus & facilis, & lata ad salutem aperta iam esset porta salutis, atque

æternitatis. Cumque rursum ex ea quæsitum esset, ecquænam esset illa porta? respondit. Hodie Ierosolymã expugnarunt Barbari. Quid deinde? an ea vitæ salutis porta? exinde lætitia, plausus, ac festiuæ gratulationes? ac non potius aditus mortis, & origo prima luctus, miserique eiulatus? Auditur ille quidem terris, at silet in cælis, cuius alia profecto iudicia: quæ vt euolueret beata illa Virgo: addidit quod sanctæ ciuitatis recuperandæ gratiâ, hominum maxima multitudo sacram amplexa militiam à solutiore vita ad arctiorem conuerteretur, fusoque plurimo sanguine Seruatoris morti vicem rependeret. Et hinc illa gaudia, illa exultatio in cœlesti Ierosolymâ: dum interim terrestris illa manet sub Barbarorũ

iugo,

iugo, atq; tyrannide, & totius istius multitudinis pars potior qua peste, qua fame, qua ferro malè perit, male inquam si hunc mundũ spectes, vitamque mortalem: at quam optimè si orbem alterum, si cęlum, si beatitatẽ, ad quam superi, Deusq; sua omnia consilia dirigunt. Et vero etiam dirigere debet quisquis & nomine, & re etiam ipsa est christianus.

---

§. 6.

E malis publicis bona publica Deus elicit, & è priuatis priuata; & hoc bonæ menti solatio est.

SI forte audieris tonare cœlum, mugire tonitrua, labique irato Numine fulmina, è duobus alterum tibi certo persuade; vel ijs corripi, atque castigari insignem hominum malitiam; vel excitari pie-

tatis antiquæ igniculos, qui malè latebant aut ſopiti, aut etiam ſepulti ſub cinere doloſo: illud ſuperiore paragrapho explicui, hoc in pręſentia paucis agitabo.

Poëtæ veteres, quibus ad docta commenta facilis animus; inter ſua emblemata, hoc ſtatuêre: In mensâ probè ſtratâ poſuêre teſtudinem, cytharam, aliaque muſicæ inſtrumenta, appenſo hoc lẽmate.

Non pulſata ſilent.

Alij facem ardentem, atque inuerſam, adiectâ hac epigraphe.

Vires inclinata reſumit.

Nonnuli Bellonæ amantiores ſcutis ſuis inſculpsêre plantam *Croci*, addita hac inſcriptione.

Calcata vireſco.

Hæc fuêre emblemata quibus eximios tribulationis prouẽtus expreſsêre veteres illi Sophi.

Ita nimirum ſe habent mortalium ingenia, ijs ex voto dum fluũt omnia, diffluunt ipſi, nec vllum à virtute, rebuſque bene geſtis concentum edunt; nec accenduntur, aut ardent igniculis diuinæ caritatis, niſi cum inuersâ fortunâ, & ipſi quoque inuertuntur: neque ſeſe explicant in folia, floreſque bonorum operum, niſi cum inimico pede calcantur; vt recte dixerit Anthiſtenes apud Plutarchum.

Ad ſalutem, & incolumitatem tuendam opus eſſe aut amicis ingenuis; aut acribus inimicis; quia hi dum admonent peccantes, illi dum maledicunt, reuocant à vitijs: & quoniam ad loquendum pœnè vocem amiſit amicitia; loquax autem eſt æmulatio, ſupereſt vt ab inimicis verum audiamus; itâque falſa, qui-

 bus

bus capimur deponamus: vt proinde nobis plerumq́ue melius ſit; inimicis cingi, quam ſtipari cateruâ amicorum; ab illis quippe minus animę, quam ab his periculum eſt.

Quod ipſum ſenſit olim Naſica teſte Plutarcho, cum enim quidam exiſtimarent res Romanas iam in tuto eſſe quod nimirum Carthaginenſes extincti, Græci ſubacti eſſent. *Imo nunc*, inquit, *ſummo ſumus in periculo, poſteaquam nulli ſuperſunt quos vel timeamus, vel vereamur*.

Eodem ſpectauit celebris illa quæſtio olim agitata apud Romanos in ampliſſimo illo orbis theatro; expediretne Romanæ iuuentuti Carthaginem Romę ęmulam dirui penitus, atque euerti. Itum in varias ſententias, & quidem à viris om-

omnino magnis, & ſapientibus. Cato deſtruendam cenſuit, ſoloq; æquandam; Scipio è contra conſeruandam, vt haberet Romana pubes quo exerceretur, quodúe metueret. Placet audire de eo argumẽto magnifice vt ſolet, diſcurrentem D. Auguſtinum.

Scipio, inquit, *Pontifex Maximus, ille iudicio totius Senatus vir optimus, metuens vrbis calamitatem nolebat æmulam tunc Romani imperij Carthaginem dirui, & decernenti vt dirueretur, contradicebat Catoni; timens infirmis animis hoſtem ſecuritatem, & tanquam pupillis ciuibus, idoneum tutorem, neceſſarium eſſe videns terrorem.*

Ecce vt iudice Scipione ſecuritas ipſa hoſtis fuit; & terror, tutor vrbis, imperijque Romani: illum ſi

exclusisses, futura erat Roma, & pupilli ciues sine tutore, sine pædagogo. Quod Romæ, hoc etiam cuiq; ciuitati, imo & homini, cui seu publica, seu priuata calamitas melior est prosperitate, & hostis amico potior; quia, vt ait D. Augustinus, *secundis rebus ea mala oriuntur in moribus, quæ sæuientibus peiora sunt hostibus.* Enimuero peiora, quia hostes fortunæ exuuias, & bona corporis eripere dũtaxat possunt, at animæ securitas, & longa pax meliores nimia diuitias, virtutem scilicet, fidem, pietatem, aliaq; bonarum mentium ornaměta suffurari possunt, atque dilapidare; & quia hęc fere tantum spectat, amatq́ue cælum, hinc suaui quadam, miraq; prouidentia per varias temporum, sęculorumq́ue vices publicas

cas immittit clades, patiturq́ue ſub ijs premi, ac gemere chriſtianum orbem; vt in eo ſopitam quaſi fidẽ, & religionem auitam exſuſcitet.

Producamus huiuſce rei petita ab Antiquitate vel teſtimonia, vel etiam exempla, maior quippe factis habetur fides; quam verbis.

Eccleſiæ Catholicę ſenſim adoleſcenti, idem vſu venit, quod Oceano, hic modo ventos habet aduerſos, & tumultuantes toto patitur elemento: modo fauentes auras ſentit, & mites Zephyros, ab ijſq́ue pacatas, & molliter ſubſidentes aquas: ſic etiam Eccleſia, quæ hoc mundo, ceu mari iactatur, modo graues habet, & timendos perſecutionum æſtus, modo amicâ, gratâq́ue fruitur malaciâ, ac tranquillitate, qualis olim fuit ſub duobus Phi-

lippis

lippis Imperatoribus christianis, patre scilicet, ac filio, sub quorum imperio fidelibus concessa fuit alta pax; à quâ facta est mirabilis, ac deploranda morum inclinatio.

Primũ enim deferbuit primęuus ille pietatis ardor, qui in christianis olim non sine laude, & stupore sese extulerat, deinde prono, ac præcipiti lapsu itum in alia, atque alia vitia: pars quippe fidelium plus ęquo indulsit gulę, pars in vetitam excessit venerem, pars superbos, atque insolentes erexit animos: omninòque pauci fuere, qui sese cõtinerent intra septa auitæ fidei, ac pietatis.

Ea vitæ, morumq; solutio à Superis vindictã exciuit, & cęlo etiam patiente in orbem extulit Imperatores duos, Decium, & Valerianũ, qui excitata graui persecutione, horum

rum vitia plecterent, illorum virtutes acuerent. Quod Deo reuelante cognouit D. Cyprianus, cuius hoc est super eâ re luculentum testimonium.

Hoc nobis per visionẽ exprobratum sciatis quod dormitemus in precibus. Persecutio ista examinatio est, atq; exploratio peccati nostri. Lib. 4. Ep. 4.

Quod ipsum argumentũ fusius explicat sermone de lapsis. *Quia*, inquit, *traditam nobis diuinitus disciplinam pax longa corruperat, iacentem fidem, & pœnè dixerim morientem censura cœlestis erexit.*

Ostendit autem quî corrupta esset disciplina, quî iaceret, ac pœnè extingueretur fides.

Non erat, inquit, *in Sacerdotibus Religio deuota; nõ in ministeriis fides integra, non in moribus disciplina.*

plina. Corrupta barba in viris, in fœminis forma fucata. Adulterati post Dei manus oculi, capilli mendacio colorati. Ad decipienda corda fidelium callidæ fraudes, circumueniendis fratribus subdolæ voluntates. Iungere cum infidelibus vinculum matrimonij, prostituere gentilibus membra Christi.

Hęc erant illius æui scelera, aliáque plurima ijs affinia, quę ibidem longâ serie commemorat vir sanctus, non sine lacrymis, profundóque gemitu, tandemq; ex ijs vnum illud conficit. Id eo loci, ac temporis egisse mortales *per sua peccata, vt ad correctionem delicti, & probationem fidei*, Diuina iustitia *remediis seuerioribus* vteretur.

Et hæc cogitatio bonæ menti debet

debet esse solatio cum certo sibi persuaserit eum esse genium cælestis illius prouidentiæ, atque æquitatis, vt è publicis illis calamitatibus, & publico bono studeat, & cuiusque etiam saluti, atque incolumitati consulat.

Mitigat vim doloris considerata æquitas ferientis, inquit D. Gregorius, qui eam Diuinæ Iustitiæ æquitatem breuiter, sed neruosè cõmendat his verbis. *Donis suis Deus flagella permiscet, atque (vt ita dicam) delectabiliter mordet, suauiter cruciat, hilariter contristat.* 7. Moral. In Ezechiel.

Quidni enim dicatur & cum delectatione mordere, & cũ suauitate cruciare, & cum amœno quodam voluptatis sensu contristare, dum ita mordet, vt mentem profunde sopitam excitet; ita cruciat

vt

vt medelam afferat; ita contriſtat, vt æternis deinde gaudijs cumulet.

Exemplo erit illud quod ſenſit, probauit, amauitq́; Belgium. Bruxellam olim inuaſerat ſæua peſtis; eamq́ue longè, ac latè erat depopulata, & ita quidem vt in vrbe alias populo frequentiſſima vix vlla domus eſſet, quam non mœſto funere notaſſet. Hinc abiecti omnium animi, vbiq́; timor, horror, luctus, comploratio, lamenta, miſeriq́ue eiulatus, quia vbique multa mortis imago; quam dum ſpectat vir Religioſus in paucis, cui nomẽ Theodorus è D. Franciſci familia, vt illis animos & morbo, & ipſa morte maiores faceret, primùm ęgros paſſim adire, ſolari, morientium confeſſiones excipere, & ad extremum agonem communire; dein etiam

P. Balinghem in l. Solatium afflictorum.

ſtatis

horis in S. Gudulâ de pulpito dicere, multaque piè in aures, animosq; iacere, quæ dolori immodico modum ponere posse viderentur. Atque inter cœtera vnum istud, immissam illi vrbi eam cladem admirabili Dei prouidentiâ, quæ corpora dirâ tabe solo sternebat, vt animos in cælum erigeret, & sic re etiam ipsa perfectum esse: se enim Deo reuelante cognouisse è triginta millibus, quos ea lues sustulerat duos dũtaxat malâ morte periisse, stygiisq́ue addictos rogis; reliquos omnes ea tẽpestate fœliciter iactatos, salutis, cæliq́; portum tenuisse. Arnold. Raisse in eius vita.

Quod illi ciuitati à communi morbo beneficiũ datum est, hoc & aliis dabitur, si modo se, suosq́; Diuinæ voluntati pariter cõsentientes exhibeant, & vero quidni exhibeát?

L. 3. differ. c. 26. Hęc olim iactauit Epictetus. *Appetitum meum obedientem præbui Deo, Vult ille me febricitare? & ego volo. Aliquid aggredi? volo. Aliquâ re potiri? volo. Non potiri? nolo. Mori me vult? mori igitur volo.*

Si iſta Ethnicus homo cenſuit, & dixit in profunda nocte gentilitatis, quid ſentire, & loqui debebit chriſtianus in alta luce fidei orthodoxæ? debebit certe quod ille, eòque amplius: ſed proh dolor! adhuc eo quo viuimus æuo verum In pſ. 118. eſt illud D. Hieronymi. *Si quid aduerſi accidit, prona in Deum querela eſt.* Et iſtud Cypriani. Serm. 4. de mortalitate. *Hoc nitimur, & reluctamur, & peruicacium more ſeruorum ad conſpectum Domini cum triſtitia, & mœrore perducimur, exeuntes iſtinc neceſſitatis vinculo, non obſequio voluntatis.*

Ita ſcilicet è corporibus exeunt ſeruiles animi: qui nec ſe, nec ſua diuinæ committunt voluntati: at non ſic liberæ mentes, Deum illæ ſequuntur, non quia neceſſe eſt, ſed quia etiam volupe.

Et hæc de publicis calamitatibus dicta ſint, ad quæ viſum eſt opportunum adijcere Orationem quam D. Auguſtinus vſurpauit in obſidione Hipponēſis ciuitatis, & quâ etiam in omnibus prope malis vti poterit, & ſeipſe ſolari chriſtianus animus.

ORATIO D. AVGVSTINI paulo ante obitum in obsidione Hipponensi composita, eius operibus non contenta, à Cardinale Soripando, olim Generali Ordinis Eremitarum S. Augustini, Patribus Cōcilij Tridentini exhibita.

ANte oculos Domine culpas nostras ferimus, & plagas quas accepimus, circumferimus. Minus est quod patimur, maius est quod meremur. Peccati pœnam sentimus, & peccandi pertinaciam non vitamus. In flagellis tuis infirmitas nostra versatur, iniquitas nō mutatur. Mens ægra torquetur, & ceruix dura non flectitur. Vita in dolore suspirat, & in opere se non emendat. Si expectas, non corrigimur; si vindicas non duramus. Cōfitemur in correptione quod egimus:

mus: obliuiſcimur poſt viſitationẽ quod fleuimus. Si extenderis manum, facienda promittimus; ſi ſuſpenderis gladium, promiſſa non facimus. Si ferias, clamamus vt parcas; ſi peperceris, iterũ prouocamus vt ferias. Habes Domine confitentes reos; nouimus quod niſi peccata dimittas, rectè nos perimus. Pręſta Pater omnipotẽs Deus ſine merito quod rogamus, qui feciſti ex nihilo qui te rogarent. Amen.

De actu Fortitudinis qui in aggreſſione conſiſtit.

IN duobus potiſſimum ſeſe exerit, atque explicat vis fortitudinis, quã ſententiâ breui, & neruosâ complexus eſt, qui iactauit illud, *Agere, & pati fortia Romanum eſſe*: de hoc egi parte primâ: de illo etiã in ſecundâ paucis.



CAPVT VNICVM.

De fortitudine militari.

FOrtitudo quæ belli pericula ſpectat, inſigne omnino decus continet, atque eiuſmodi vt Cicero cæteris omnibus pręſtare ſcripſerit: nec immerito: agitur enim in eâ de ſummâ rerum, hoc eſt, non de fortunæ bonis, aliquoúe homini extrinſeco: ſed de re pretioſiſſimâ, & chariſſimâ, id eſt vitâ, quam diſcrimini obijcere pro honeſtate, pro libertate, pro patriâ glorioſum ducitur: & quia in militiâ, ſeu palęſtra fortitudinis ea vis exercetur, atque elucet: de illâ nonnulla ſubnectemus: & primùm quidem, quę eam vitia dedecorent; deinde quæ ſpectabilem reddant ornamenta virtutum.

§. 1.

§. I.

Quæ militari fortitudini ſint aduerſa?

PAulus Æmilius militi tria dicebat eſſe curanda: Corpus vt quam validiſſimum, & perniciſſimum haberet. Arma apta: animũ ad ſubita imperia paratũ. Ad hunc ſpectant etiam illla tria, quæ in milite deſiderabat Braſidas. *Velle, vereri, Ducibus obedire*, adde & continentem eſſe, & æqui, iuſtiq́ue tenaciſſimum. Hæc enim omnia ſi adſint, verè militem, id eſt fortem, faciunt, ſi abſint, ignauum relinquunt, nec militiam ſapiunt, ſed malitiam, qualis eſt plerumq́ue in hac ſæculorum fœce, quæ diſciplinam militárem exuit, atq; abiecit, de eâ ita Iuſtus Lipſius.

Liuius lib. 44.

Thucyd. l. 5.

In Politic. Emunt duces militem, non legunt: pecuniola proponitur, tympanum ſtrepit, & ecce coëunt aliquot ignoti inter ſe, ignorantesq́ue, purgamenta vrbium ſuarum, quibus ob egeſtatem, & maxima flagitia peccandi neceſſitudo eſt: aſſueti latrocinijs, bellorum inſolentes, quorum lingua vana, manus rapaciſſimæ, gula immenſa, pedes fugaces, quæ honeſtè nominari nõ poſſunt inhoneſtiſſima, nullam diſciplinæ formam, nec extrema quidem eius lineamenta ſeruantes, laſciuientes certatim, inter quos omnia indiſpoſita, temulenta, peruigilijs veneris, ac bacchanalibus, quam diſciplinę, ac caſtris propria. Hi nec in procinctu, nec caſtris habentur, ſed per municipia deſides, hoſpitibus tantum metuendi effundunt

fundunt se in luxum, epulas, & nocturnos cœtus. Ibi circumferri merum largius iubent, debellaturi super mensâ Alexandrum, suas vires extollere docti, hostium paucitatem contemnere; cœterum galeati lepores, & quibus vt ad populandos finitimorum agros, tectaq́ue vrenda, & capienda pecora aliqua vis sit, ita in acie, & signis collatis nulla vis est: nec in victoriâ eis decus, nec in fugâ flagitiũ. Vt omnia paucis, exercitus linguâ, quàm manu promptior, prædator è socijs, & ipse hostium præda. Hactenus docto calamo Iustus Lipsius qui aculeatâ oratione pungit, ac damnat eam militiam, quæ nihil aliud esse videtur, quam impunitas quędam, & licẽtia quidlibet audendi per fas, nefasq́ue; quod quàm alienum sit

à militari fortitudine ex dicendis patebit.

---

§. 2.

Virtutes annexæ militari fortitudini.

FOrtitudo militaris in eo potissimum eminet, quod hominem efferat ad ardua quæuis pro honestate, pro focis, & aris suscipienda, ad pericula adeunda, & pulchram per vulnera mortem; de quâ piè, & magnificè D. Bernardus sermone ad milites templi.

Cap. I. *Quam gloriosi*, inquiebat, *reuertuntur victores de prælio? quam beati moriuntur martyres in prælio*; quasi diceret vir sanctus, parum, aut nihil interesse, stentne, an cadant, viuant, an intereant: vincant, an vincantur, si enim vincunt, triũ-

phatoris

phatoris laureâ donantur, ſi vincuntur martyris aureolâ: hanc certè Machabæis, ex tacito quodam Eccleſiæ ſenſu tribuit Rupertus.

Eorum, inquit, *bellicam defenſionem, non minus quàm indefeſſam martyrum patientiam in ſanctâ Eccleſiâ legendo, & cantando celebramus.* Quod Machabæis conceſſit Rupertus, hoc propè chriſtianis militibus, qui aduerſus infideles fortiter decertant, attribuit D. Bernardus, cuius melleâ capior eloquentiâ & capieris ipſe nō dubito, mi Lector. Illam ergo auidâ aure, menteq́ue excipe: ita ſeſe in militum laudes, & præclara encomia diffundit.

Præf. ad lib. de victoriâ verbi Dei.

Secum præliantur, nequiaquam metuentes aut de hoſtium cæde peccatum, aut de ſuâ nece periculum.

Miles

Miles Christi securus interimit, securior interit: sibi præstat, cum interit, Christo, cum interimit. Cum occidit malefactorem, non homicida, sed vt ita dixerim malicida reputatur. Cum occiditur ipse, non periisse, sed peruenisse cognoscitur. Mors ergo quam irrogat, Christi est lucrum, quam excipit, suum. Mors, inquam lucrũ, si modo vita etiam cum lucro fuit, & virtutum, ac meritorum incremento, de quo cum incidit quæstio, in mentem, atque oculos venit ille scripturæ locus.
1.Reg.c. 15.v.4. *Præcepit Saül populo, & recensuit eos quasi agnos ducenta millia peditum, & decem millia virorũ Iuda.*

Huius loci intelligentia, si nuda spectes verba, in aperto est; si variam Interpretum mentem, in occulto: sunt enim ex Hebræis, qui velint

velint Saülem recenſuiſſe eos in agnis, quos ſinguli conferebant, eo fere modo, quo alias ille ipſe Saül militem ſuum collegit, atque numerauit *in Bezech*, hoc eſt *in teſtulis*, quas ſinguli in vnum aceruum congerebāt, vt earum numero, ipſe quoque militũ numerus legeretur.

Quod ſi forte quis ſtudioſus indagator antiquitatis eum ſibi nodum ſolui velit, cur eo loci, ac temporis in agnis militẽ cenſeri oportuit? audiet quia in ſeipſis ſine flagitio recenſeri non poterant: deinde in computatione populi in ſingula capita ſtatuebatur pretium, & is agnus eſſe poterat. Denique tum forte imminebat ſolemne Paſcha, quo ex Diuinæ legis præſcripto agnus erat immolandus.

2. Reg. c. 24.

Atque hæ rationes petitæ ſunt

ex

ex ipsâ antiquitate, legiſq́; normâ, ac placitis, non tamen vt quidem exiſtimo, ex genuinâ illius loci interpretatione; è quâ nonnulla deducam ad militum mores probè efformandos.

Recenſuit olim Saül milites quaſi agnos, tum quia rex erat, & militiæ dux, adeoq́; ex ſcripturæ ſenſu, atq; vſitatâ appellatione etiam paſtor; tum quia quiſquis eſt miles, is agni genium debet æmulari.

Obedientia.

Eſt agnus imprimis obediens ad vocem, nutumq́ue paſtoris ſeu in campum euocet, & læta paſcua; ſeu reducat ad caulas; ſeu plana, abiectaq́; vallium, ſeu ardua montium pedo monſtret, aut proiecta gleba. Et ea quoque debet eſſe militis in ducem obſeruantia; de qua pręclarè Thucydides.

Hoc

Hoc ad rem in bello præclarè gerendam præcipuè pertinere iudicate, vt & pugnandi voluntas adsit, & modesta quædam erga duces obedientia. Cuius specimen, ac documentum insigne habes in eo de quo Plutarchus. Is cum in acie stri- In Lacon. ctum iam ensem in hostem esset infixurus, dato derepente signo receptui, substitit, manumq́ue sustinuit, nec telum aduerso pectori infigendum duxit. Roganti vero cuidam, cur hostem, cui ferro iam imminebat, non sustulisset è medio, scitè respondit: Quoniam melius est parere imperatori, quam hostẽ occidere.

Exemplum illustre militaris disciplinę, à quâ immane recesserunt pleriq́ue huius æui milites, quibus nequicquam obsistentibus ducum

manda-

mandatis prope quidlibet audendi ſumma eſt licentia. Ea nõ erat, cum in oculis, in manibus eſſent Romanę leges, & iura belli, ex quibus hoſtem ferire nefas niſi ſignum dediſſet tuba, interimere crimen ſi receptui cecinisſet.

Ex hac porro deuoti pectoris ſubmiſſione natum illud axioma. *Non licet in bello bis peccare, error* enim *in bello*, & inobedientia *mors eſt*: atque vtinam eſſet, non ea foret in acie morum corruptela, non rapinæ, non latrocinia, quibus plerumq́ue viam aperit ipſa imperatorũ remiſſio, qui & alijs iniuriam inferunt, & ſibi, ſuoq́; nomini notam inurunt: longè abſimiles illi Galbę, adeo apud veteres nominato. Ille bellis in grauiſſimis adeo ſeuerâ diſciplinâ milites continuit,

vt

vt ſimul atque in caſtra veniſſet, illico vulgaretur ille trochaicus. *Diſce miles militare, Galba eſt, nō Getulicus.* Nimirum & animos ille ſuorum in obedientia retinebat, & manus continentiæ, ac iuſtitię vinculis illigabat, ne in aliena bona, in rapinas ferrentur præcipites, vicinoſque agros ſuis latrocinijs infeſtarent; quod alterum eſt boni ducis officium; cui vt militia, ita & iuſtitia eſt in amoribus; & merito. Quæſiuit olim D. Auguſtinus, quid eſſent regna remotâ iuſtitiâ, atque addidit, nihil eſſe niſi magna latrocinia; quod ſi regna quæ loca tenent, ſedes conſtituunt, ciuitates occupant, & ſuos municipes etiam muris, ac vallis claudunt, poſitâ tamen, ac profligatâ iuſtitiâ latrocinia ſunt, quanto magis militia, quę

Iuſtitia.

De ciuit. l. 4.

nec ſuos vallo continet, nec muro: ſed vagos, ac palantes totis campis effundit: ſed eſt illud ingens malum, quod in ciuitatibus latrocinia in occulto ſunt, in militiâ vero in aperto, quod (vt inquit Auguſtinus) confert addita etiam impunitas, ob quam Alexandro non minus eleganter, quàm verè reſpondit olim Pyrata ab eodẽ comprehenſus. Ei quippe ſciſcitanti quid ſibi vt mare haberet infeſtum? liberâ, & expeditâ voce ſubiunxit. Quid tibi vt orbem terrarum? ſed ego quia exiguo nauigio facio, latro vocor: quia tu magnâ claſſe, Imperator.

Appoſitè ſanè ad coercendam Alexandri auaritiam, & inſanam dominationis libidinem, ſub qua vel ipſe gemebat orbis, nec par eſſe vide-

videbatur: & tamen vt ea esset, regnabat impunè, quia armis tuta, & ingenti imperio subnixa; ne illa quoque in huius ęqui militiâ regnet; quisquis bello pręsidet, sit ille ęqui, iustique tenacissimus: ne miles qui sub eius stipendijs meret, aut cornu feriat, aut dente mordeat, aut vngue rapiat, inuoletque in alienas facultates; quod certè non faciet, si vt olim à Saüle quasi agnus, hoc est miles recenseatur.

Sit deinde pacis amans, ac concordiæ, hæc enim commilitones inter se nectit tanquam membra vnius magni corporis. Cõcordia.

Existimabat Amatus vrbes (& eadem de militiâ est ratio) singulatim imbecilles mutuo seruari, tanquam illigatas publico commodo, ac quemadmodum membra

corporis viuentia, & conſpirantia, propterea quod inuicẽ innata ſibi hærent, ſi quod eorum auellatur, & à cœteris ſeparetur, non alitur amplius, ſed tabeſcit: ita vrbes cenſebat ab ijs qui Rempublicam diuellerent, perdi: augeri autem vnam ab aliâ, & omnes mutuo, cum veluti magni alicuius corporis partes communem haberent procurationem.

Plutar. in Arat.

Quod de vrbe, hoc de militari Republicâ verius dixero, cui ſi pacem dederis, & concordes animos, cohærebit illa; ſin autem diſcordes feceris, illico diſſipabitur.

Regnum, inquiebat Micipſa ad filios, vobis trado firmum ſi boni, hoc eſt conſentientes eritis; ſin mali, hoc eſt ab inuicem diſſentientes imbecillum: nam concor-

Salluſt. de bello Iugurt.

diâ

diâ paruæ res crescunt: discordiâ maximæ dilabuntur.

Testis erit Numantia prius inuicta, post euersa, cui, vt ait Tiresius, concordia victoriam, discordia exitium præbuit. Brusus l. c. 4.

Tyrhenus lapis quamuis grandis innatat, comminutus sidit: ita concordiâ sustinemur, discordiâ pessum imus, inquiebat Plinius, & Aristoteles purioris Philosophiæ perspicax ocellus. Plin. l. 2. c. 106. Arist. de natura c. 12.

Hanc porro concordiam docuit ipsa Saülis militia, in qua quot capita, tot agni, quia vt hi gregatim pascuntur, & quo præit vnus, eo sequuntur alij: ita Saülis milites cõcordibus animis ibant, quo ducebantur.

Sed & alia fortitudini militari cognata virtus; ea porro est auda-

Audacia

cia, media temeritatem inter, & ignauiam: nec enim ea censenda virtus est, quæ sine ratione, sine modo in hostem incurrit, periculum potius creatura, quam prælium motura, neque etiam ea laudi danda est; quæ adeo timori conniuet, ac cedit, vt vel ipsum periculi nomen fugiat, atque auersetur: viro militari audendum aliquid in hostes, in acies, in ferrum, in mortem ipsam eundum est, cum ratio suadet, publicumq́ue bonum: recedendum tamen etiam quandoq́ue, & obuio hosti cedendum, cum aduersum ferre caput Reipublicæ potius noxium videris, quàm profuturum.

Stob. serm. 52.

Ita quondam Antigonus hostibus ingruentibus cessit, ac ne ignauiæ, aut timoris argui posset, adiecit illud; se non fugere, sed vtilitatem

tatem

tatem retro ſitam perſequi; & vero tum ſtetiſſe immotum, fuiſſet temeritatis: cui ex oppoſito habes vitium aliud alterũ, quod ignauiam dicimus; à quâ vt auocarentur templarij milites, docerenturq́; in bellis cõtra Saracenos, aut vincendum eſſe, aut moriendum: ſi fortè caperentur, ſolo cingulo, & cultello redimebantur: exiguum ſane hoſti lucellum, ne ſcilicet eo malè capti vitam donarent ignauis, & quaſi vltro ſe dedentibus.

Sigerti continuator.

Ab illâ porro ignauiâ militem procul eſſe vult illud militare robur, quod à virtute, à fortitudine petitur, cuius exempla habet antiquitas, habent & noſtra ſęcula, quę fortè primis illis nõ cedunt, è multis duo producam, ne ſtylum longius ducam in argumento ſatis obuio;

uio;

uio; vnum terra sensit, alterum stupuit oceanus, ipsumque aquarum elementum.

l.2.c.11. Aulus Gellius in noctibus atticis refert Lucium Sicinium dentatum (qui Tribunus pleb. fuit Sp. Tarquinio, & A. Thenio Cõsulibus (prout scriprum est in libris Annalium) plusquam credi debeat strenuum bellatorem fuisse, nomenque ei factum ob ingentem fortitudinem, appellatumq; *Achillem Romanum*. Is pugnasse in hostem dicitur centum & viginti prælijs, cicatricem auersam nullam, aduersas quinque & quadraginta tulisse. Coronis esse donatum aureis octo: obsidionali vna: muralibus tribus: ciuicis quatuordecim: torquibus tribus, & octoginta: armillis plus centum sexaginta: hastis duodeuiginti: phaleris

leris quoque donatus est quinquies viciesque. Populi militaria dona habuit multiiuga, in his prouocatoria pleraque. Triumphauit cum Imperatoribus suis triumphos nouem; è quibus quantum præstiterit militari virtute in aperto est; & hunc in continenti bellatorem amauit, suspexitq; Roma, gentium domina, & Martis amantior. Alterum accipe quem stupida licet sensere tamen maria, & studiosæ miratæ sunt Athenæ. Is fuit Cynegyrus Atheniensis, qui cum palantes Medos, Persasque ad naues compulisset, nauem hostibus onustam dextrâ tenuit, deinde hac hostium ferro amputatâ, læuam nauigio iniecit, idq; remoratus est; eâ rursum amputatâ, arreptâ mordicus nauim defixit, tenuitque, raro sane fortitudinis

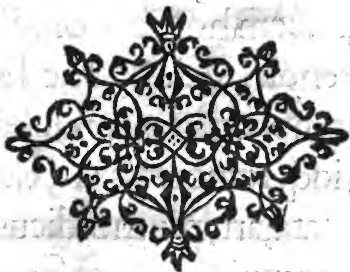
dinis

dinis exemplo: quod mirari omnes, imitari pauci, & forte ne vnus omnium possit.

Quod si ea Heroibus illis insita vis animi, vel ipsâ tantum naturâ duce, quæ debebit esse christiano militi, cui ad naturam ipsa quoque gratia accesserit, ab illaque senserit se cælo pugnare, non terris, nõ gloriæ, trophæisq́; breui perituris militare, sed Deo, beatęque æternitati.

FINIS.

In-





INDEX CAPITVM ET PARAGRAPHORVM.

CAPVT I.

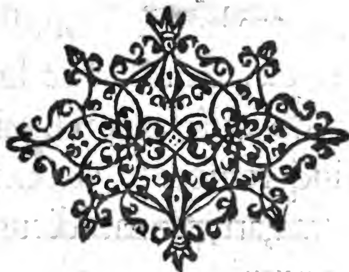
§. 1.

dinis exemplo: quod mirari omnes, imitari pauci, & forte ne vnus omnium possit.

Quod si ea Heroibus illis insita vis animi, vel ipsâ tantum naturâ duce, quæ debebit esse christiano militi, cui ad naturam ipsa quoque gratia accesserit, ab illaque senserit se cælo pugnare, non terris, nō gloriæ, trophæisq; breui perituris militare, sed Deo, beatęque æternitati.

FINIS.

In-





INDEX CAPITVM ET PARAGRAPHORVM.

CAPVT I.

§. I.

§. 12.

LIBER SECVNDVS.

PROOEMIVM.

LIBER TERTIVS.

PROOEMIVM.

ERRATA.

Volupte pro volupe, p. 60.l.7. alio pro alios, p.62.l.10. iam pro tam, p. 65. l.7. eum pro eam p. 100. l. 11. densatur pro densantur p. 88. l.3. leue pro lene, p. 124. l.15. cogitatione pro contagione, p. 131. l. 16 terdenis pro tredennis, p.168. l. 4. eam pro iam, p.227.l.18. tradant pro trudant, p.234.l.18. Progo pro Drogo, p.242.l.3. martyr omitti debet p 185. l. 4. anima pro nimia, p.362. l. 13. nimia pro animi. p.362.l.14.

LIBER TERTIVS.

PROOEMIVM.

ERRATA.

Volupte pro volupe, p. 60. l. 7. alio pro alios, p. 62. l. 10. iam pro tam, p. 65. l. 7. eum pro eam p. 100. l. 11. densatur pro densantur p. 88. l. 3. leue pro lene, p. 124. l. 15. cogitatione pro contagione, p. 131. l. 16 terdenis pro tredennis, p. 168. l. 4. eam pro iam, p. 227. l. 18. tradant pro trudant, p. 234. l. 18. Progo pro Drogo, p. 242. l. 3. martyr omitti debet p 185. l. 4. anima pro nimia, p. 362. l. 13. nimia pro animi. p. 362. l. 14.

APPROBATIO.

Libellus præsens R. in Christo P. IACOBI LOBBETII Societatis IESV, cui titulum fecit DE FORTITVDINE ET CONSTANTIA CHRISTIANA, lucem omnino meretur, quod testor hac 13. Iunij 1640.

IO: A CHOKIER *Vicarius Generalis Leodien.*

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS.

Ego infrascriptus Societatis IESV *in Gallo-belgica Prouincialis, potestate mihi ad hoc facta à Reuerendo adm: P. N. Generali, facultatem concedo, vt Libri tres* DE FORTITVDINE ET CONSTANTIA CHRISTIANA, *à* P. IACOBO LOBBETIO *dictæ Societatis conscripti, eiusdemque Societatis Patrum iudicio approbati, typis mandetur. Datum Leodij* 25. *Aprilis* 1640.

FLORENTIVS DE MONTMORENCY



